

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Σχολή Επιστημών Υγείας
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Πτυχιακή Εργασία:

**«ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΟΝΕΪΚΟΥ
ΡΟΛΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ»**

των

ΓΕΡΑΡΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
ΜΟΥΣΤΑΚΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑ
ΠΟΥΡΝΑΡΑ ΕΥΑΝΘΙΑ

Υπεύθυνη καθηγήτρια: ΡΑΤΣΙΚΑ Ν.

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2020-2021

**Copyright@ 2020-2021 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Σχολή Επιστημών Υγείας,
Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο.**

<https://sw.hmu.gr/>

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του Γεράρδη Βασίλειου, της Μουστάκας Αθανασίας και της Πουρνάρας Ευανθίας της επιβλέπουσας καθηγήτριας κυρίας Ράτσικα Νικολέτας και του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

ΔΗΛΩΣΗ ΤΗΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

Ο/Η/Οι υπογράφων/οντες φοιτητής/τές του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του

Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου

ΓΕΡΑΡΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΜΟΥΣΤΑΚΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑ

ΠΟΥΡΝΑΡΑ ΕΥΑΝΘΙΑ

δηλώνω/νουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΟΝΕΪΚΟΥ ΡΟΛΟΥ

ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μου/μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνω/νουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

(Υπογραφή)

(Υπογραφή)

Όνοματεπώνυμο

Όνοματεπώνυμο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ABSTRACT	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
1 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑΣ	11
1.1 Ορισμός Οικογένειας	12
1.2 Μορφές οικογένειας.....	12
1.3 Μονογονεϊκές οικογένειες και διαστάσεις.....	14
1.3.1 Χωρισμός και Διαζύγιο.....	15
1.3.2 Εγκατάλειψη:	16
1.3.3 Θάνατος και Χηρεία	17
1.3.4 Προσωπική Επιλογή:	18
1.4 Μονογονεϊκότητα στη Ελλάδα:	20
1.5 Ο ρόλος του Μονογονέα	21
2 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ	24
2.1 Γονικές άδειες	25
2.2 Ασφάλιση και συνταξιοδοτικά δικαιώματα	28
2.2.1 Ρυθμίσεις ασφαλισμένων του Δημοσίου Τομέα.....	28
2.2.2 Ρυθμίσεις ασφαλισμένων του Ιδιωτικού Τομέα.	29
2.2.3 Προστασία της μητρότητας.	29
2.3 Επιδοματική πολιτική των Μονογονεϊκών Οικογενειών στην Ελλάδα.....	30
2.3.1 Τα προγράμματα οικονομικής ενίσχυσης των απροστάτευτων παιδιών.....	30
2.3.2 Έκτακτη οικονομική ενίσχυση	31
2.3.3 Επίδομα μητρότητας ανασφάλιστων	31

2.4	Προγράμματα Πολιτικής και Προστασίας-Στήριξης.....	34
2.4.1	Συστήματα Πολιτικής και Κοινωνικής Προστασίας Άλλων Χωρών	34
2.4.2	Προγράμματα Παιδικής Προστασίας	36
2.4.3	Ιατροφαρμακευτική Περίθαλψη και Ψυχολογική Στήριξη.	37
3	ΚΕΦΑΛΑΙΟ:ΔΡΑΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ	39
3.1	Παρέμβαση κοινωνικής εργασίας στο οικογενειακό περιβάλλον.....	40
3.1.1	Κοινωνική εργασία και οικογένεια	40
3.1.2	Αρχές και δεοντολογία κοινωνικής εργασίας με οικογένεια.	41
3.1.3	Δεξιότητες κοινωνικού λειτουργού	42
3.1.4	Οι ρόλοι του κοινωνικού λειτουργού στο οικογενειακό περιβάλλον	43
3.2	Κοινωνική εργασία με έμφαση στην μονογονεϊκότητα.....	44
3.2.1	Παρέμβαση στις μονογονεϊκές οικογένειες	44
3.2.2	Οικολογική προσέγγιση	45
3.2.3	Τα δίκτυα των μονογονεϊκών οικογενειών	46
4	ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	49
4.1	Σκοπός.....	49
4.2	Είδος έρευνας.....	49
4.3	Ερευνητικά ερωτήματα	49
4.4	Δείγμα.....	50
4.5	Εργαλεία.....	50
4.6	Δυσκολίες.....	51
4.7	Περιορισμοί έρευνας.....	51
4.8	Ηθικά ζητήματα	52
5	ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΑΝΑΛΥΣΗ	53
5.1	Θεματική ανάλυση	53
5.1.1	Περιγραφή καθημερινότητας.....	53

5.1.2	Αιτία μονογονεϊκότητας	56
5.1.3	Προκλήσεις του γονεϊκού ρόλου και απολαβές.....	56
5.1.4	Υποστήριξη οικογένειας	59
5.1.5	Απόψεις σχετικά με την ύπαρξη ενός γονέα στο παιδί.....	64
5.1.6	Συμβουλές μονογονέων	65
5.2	Περίληψη Συμπερασμάτων	67
6	ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	70
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	74
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1^ο : ΣΚΕΛΕΤΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ.....	79
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2^ο :ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ.....	82

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία θα προσπαθήσει να δώσει μια ποιοτική διάσταση με ιδιαίτερη βάση στις προκλήσεις των μονογονεϊκών οικογενειών, στηριζόμενη στις προσωπικές εμπειρίες του δείγματος. Πραγματοποιήθηκε ημιδομημένη συνέντευξη σε 5 μητέρες που απαρτίζουν μονογονεϊκή οικογένεια για διάφορους λόγους περίπου 50 ετών. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με την μέθοδο της θεματικής ανάλυσης, όπου οι πληροφορίες ταξινομήθηκαν σε έξι θεματικές ενότητες. Τα ευρήματα της ερευνάς αφορούν τις συνέπειες της μονογονεϊκότητας τόσο για τις ίδιες τις μητέρες όσο και για τα παιδιά τους, τις παροχές του ελληνικού κράτους προνοίας και τέλος την αναγκαιότητα των άτυπων δικτύων φροντίδας.

ABSTRACT

This dissertation will try to give a qualitative dimension to the challenges of single parent families, based on the personal experiences of the sample group. A semi-structured interview was conducted on 5 mothers who are single parents for various reasons, around 50 years of age. The data analysis was performed using the method of thematic analysis, wherein the information was classified into six thematic units. The findings of the research concern the consequences of single parenthood both for the mothers themselves and their children, the benefits of the Greek welfare state and, finally, the necessity of informal care networks.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μεγάλη αύξηση των διαζυγίων κατά τα χρόνια της κρίσης έχει φέρει στο προσκήνιο μια νέα μορφή οικογένειας, αυτής της μονογονεϊκής. Προφανώς αυτή η μορφή οικογένειας προϋπήρχε πριν από την κρίση, απλά δεν ήταν σε μεγάλους αριθμούς όπως είναι σήμερα. Σύμφωνα με τους Collins et.al. (2017) σε αυτή την κατάσταση μπορεί να βρεθεί κάποιος με τη μορφή του διαζυγίου ή από προσωπική επιλογή, δηλαδή να υπάρχει ένα παιδί εκτός γάμου και να μην συμβιώνουν οι γονείς του κάτω από την ίδια στέγη, ή με τη μέθοδο της υιοθεσίας. Επίσης, σαν μονογονεϊκές θεωρούνται οι γονείς οι οποίοι έχουν μείνει μόνοι τους στην ανατροφή ενός παιδιού λόγω εγκατάλειψης. Τέλος, σε αυτές προστίθενται οι οικογένειες όπου ο ένας από τους δυο γονείς έχει αποβιώσει.

Ο γονεϊκός ρόλος που αναλαμβάνει μετά ο μονογονεάς είναι τόσο περίπλοκος και σπουδαίος καθώς πρέπει, να διατηρήσει ασφαλή την ανάπτυξη του παιδιού και συγχρόνως να είναι υπεύθυνος για τα πάντα μέσα στο σπίτι. Αν προσπαθήσουμε εμπειρικά να αναλογιστούμε τις υποχρεώσεις που έχει κάποιος όταν γίνεται γονεάς, μπορούμε να φανταστούμε τις δυσανάλογες υποχρεώσεις που έχει ο μονογονεάς.

Οι πολιτικές που έχει το Ελληνικό κράτος για τις μονογονεϊκές οικογένειες σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρώπης είναι πενιχρές. Περιορίζονται στη χορήγηση αδειών και κάποιων χρηματικών επιδομάτων. Παρόλο που έχουν δημιουργηθεί μερικά προγράμματα στήριξης των μονογονεών και προστασίας για τα παιδιά, δεν επαρκούν ώστε να καλυφθούν οι εκτεταμένες ανάγκες των ανθρώπων αυτών. Επιπλέον, σύμφωνα με την Κογκίδου (1994) ένα καίριο θέμα στον τομέα της πολιτικής αποτελεί το ζήτημα της εναρμόνισης της οικογένειας και της εργασίας, καθώς αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω των πιο ευάλωτων οικονομικά τύπων οικογενειακής οργάνωσης, δηλαδή των μονογονεϊκών οικογενειών.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί ως φορείς του κράτους πρόνοιας μεριμνούν με το έργο τους για τις ευάλωτες ομάδες. Με την χρήση της οικολογικής προσέγγισης προσαρμόζουν τις ικανότητες τους προς όφελος αυτών που έχουν ανάγκη από στήριξη. Η προσέγγιση αυτή ενδείκνυται για την κοινωνική εργασία με οικογένεια .

Η παρούσα πτυχιακή εργασία χωρίζεται σε δυο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό μέρος. Στο θεωρητικό μέρος παρουσιάζουμε στο 1^ο κεφάλαιο, τις διαστάσεις της μονογονεϊκότητας, στο 2^ο παρουσιάζονται τα προγράμματα και οι πολιτικές

προστασίας των μονογονεϊκών οικογενειών και στο τελευταίο κεφάλαιο θεωρίας αναλύονται οι δράσεις την κοινωνικής εργασίας με έμφαση στη μονογονεϊκότητα. Αντίστοιχα, στο ερευνητικό μέρος αναφέρεται η μεθοδολογία της ερευνάς, η ανάλυση και τέλος η συζήτηση και οι προτάσεις.

1 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑΣ

Εισαγωγή:

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αύξηση σε εναλλακτικές μεθόδους σχηματισμού οικογενειακών δομών. Το μοντέλο της πυρηνικής οικογένειας παύει να υφίστανται ως κυρίαρχο πρότυπο και αρχίζουν να κάνουν την εμφάνιση τους όλο και πιο νέα σχήματα οικογενειακών δομών όπως είναι οι μονογονεϊκές. Προβάλλεται συχνά η θέση πως αντιμετωπίζουμε αυτές τις οικογένειες σαν κάτι καινούργιο, όμως αυτός ο τύπος οικογένειας προϋπήρχε και πριν την κρίση, απλά δεν ήταν σε μεγάλους αριθμούς όπως είναι σήμερα.

Το παραδοσιακό μοντέλο της πυρηνικής οικογένειας συχνά αντικαθιστάται από αυτό της μονογονεϊκής, είτε λόγω κατάστασης χηρείας, διαζυγίου, εγκατάλειψης ή από προσωπική επιλογή, είτε με τη μέθοδο της υιοθεσίας. Η αυξητική τάση αυτών των νοικοκυριών συνέβαλε στην αναγνώριση και την αποδοχή από την ευρύτερη κοινωνία και το εκάστοτε πολιτικό καθεστώς, καθώς παλιότερα αποτελούσε αντικείμενο χλευασμού και στιγματισμού, συνοδευόμενο από αρνητικές συμπεριφορές και προκαταλήψεις.

Ωστόσο, ασχέτως ποια είναι η μορφή των οικογενειών και ασχέτως την πολιτισμική ομάδα ή την κοινωνικό-οικονομική κατάσταση, η ύπαρξη τους αποτελεί σημαντικό ζήτημα, καθώς έχει σκοπό την εξέλιξη και την διαδοχή των μελών στη πορεία της κοινωνίας και την μετάδοση του πολιτισμού, καθώς και των αξιών στις επόμενες γενιές. Απαραίτητη κρίνεται η αναφορά της σημαντικότητας της οικογένειας, η οποία ιδανικά παρέχει προστασία, πλαίσιο και ασφάλεια, καθώς τα μέλη της ωριμάζουν και συμμετέχουν στη κοινωνία.

Σύμφωνα με την Scarr, όπως αναφέρεται στο βιβλίο των (Collins & Jordan & Coleman, 2017) «Τα παιδιά ζούνε σε μια ποικιλία οικογενειακών μορφών. Αναπτύσσονται φυσιολογικά σε μονογονεϊκές οικογένειες, με άγαμους γονείς, με πολλούς φροντιστές σε κοινοβιακές καταστάσεις, καθώς και σε παραδοσιακές οικογένειες με δυο γονείς. Αυτό που χρειάζονται τα παιδιά είναι αγάπη και φροντίδα από τους ενήλικους και όχι έναν συγκεκριμένο τύπο οικογένειας».

1.1 Ορισμός Οικογένειας

«Η σπουδαιότητα της οικογένειας είναι έκδηλη αφού συναντάται ανεξαιρέτα σε όλες τις κοινωνίες με όλες τις πιθανές εκφάνσεις της και αποτελεί θεμέλιο για την συλλογική ζωή ενός ατόμου» (Παπαϊωάννου, 1994).

Όταν μελετούμε τις έννοιες και τους ορισμούς των διάφορων οικογενειακών σχημάτων θα πρέπει να έχουμε στο νου μας τον ορισμό της οικογένειας. Τι είναι οικογένεια; Η έννοια αυτή όσο απλή και να ακούγεται, είναι η πιο δύσκολη προς απάντηση. Δεν υπάρχει ξεκάθαρη απάντηση για το τι ορίζεται ως οικογένεια και αυτό μπορεί να συμβαίνει λόγω της μεταβαλλόμενης φύσης των κοινωνικών σχέσεων, ή της βαριάς φόρτισης που εμπεριέχεται στον ορισμό της οικογένειας. Ένα είναι σίγουρο όμως, δεν υπάρχει ένας ορισμός ο οποίος να εμπεριέχει όλα τα στοιχεία και τις λειτουργίες της οικογένειας.

Με έναν συνδυασμό διάφορων ορισμών μπορούμε να πούμε πως η οικογένεια είναι ένα κοινωνικό σύστημα το οποίο αναφέρεται σε μια κοινωνική ομάδα (Collins κ.ά.,2017), που δεν χρειάζεται να έχει τα χαρακτηριστικά της πυρηνικής οικογένειας όπως γάμος, παιδιά, ίδια στέγη, συναισθήματα αγάπης και σεβασμού (Eichler,1988), αρκεί να έχουν δεσμευτεί με δεσμούς αμοιβαίας συναίνεσης, γέννησης και υιοθεσίας ή συμβίωσης και που μαζί αναλαμβάνουν ευθύνες για την φροντίδα, την κοινωνικοποίηση και των κοινωνικό έλεγχο των μελών της ομάδας (VanierInstitute, <https://vanierinstitute.ca/>).

1.2 Μορφές οικογένειας

Αφού έχουμε διασαφηνίσει τι είναι η οικογένεια είμαστε έτοιμοι να αναφερθούμε στις διάφορες μορφές οικογένειας.

1) Πυρηνική οικογένεια :

Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω η πυρηνική οικογένεια είναι η κυρίαρχη μορφή οικογενειακής σύνθεσης και περιλαμβάνει ένα ετερόφυλο ζευγάρι, δηλαδή δυο γονείς και τα παιδιά, κατά κανόνα με μονογαμική σχέση, με κοινό χώρο και κοινά περιουσιακά στοιχεία, καθώς και μεγάλο χρονικό διάστημα συμβίωσης. Επιπλέον, στοιχεία τα οποία συνθέτουν την πυρηνική οικογένεια είναι ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η βιολογική σχέση συγγένειας, η σεξουαλική αφοσίωση, η ιδιοκτησία και η μονιμότητα. Τέλος, χαρακτηριστικό αυτής της μορφής οικογένειας

αποτελεί η συμφωνία για δέσμευση ως προς την οικογένεια, η αποδοχή αμοιβαίων υποχρεώσεων, καθηκόντων και ρόλων και η δέσμευση για διαρκή συμβίωση.

2) Εκτεταμένη Οικογένεια:

Η εκτεταμένη οικογένεια αποτελείται από δυο ή περισσότερα οικογενειακά συστήματα με βιολογική συγγένεια που ζουν κάτω από την ίδια στέγη. Συνήθως αυτοί που ζουν κάτω από την στέγη είναι τα παιδιά, οι γονείς και οι παππούδες/γιαγιάδες ή ακόμα και πιο μακρινοί συγγενείς όπως θείοι και θείες (Collins κ.ά.,2017).

3) Μικτή οικογένεια:

Μια μικτή οικογένεια είναι μια οικογένεια η οποία αποτελείται από δυο άτομα που έχουν μαζί τουλάχιστον ένα παιδί από προηγούμενη σχέση. Συνήθως αυτοί που θα δημιουργήσουν αυτή τη μορφή οικογένειας είναι αυτοί που έχουν πάρει διαζύγιο κάτω από την ηλικία των 45 ετών και θα παντρευτούν ξανά εντός τριών ή τεσσάρων ετών σύμφωνα με Collins κ.ά., (2017). Στη βιβλιογραφία, φαίνεται, πως το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των οικογενειών έχουν δημιουργηθεί από άντρες, κι αυτό ίσως να συμβαίνει επειδή αδυνατούν να ανταπεξέλθουν σε ικανοποιητικό βαθμό στο μέγαλωμα του παιδιού ή ίσως και από πιέσεις που δέχονται στη κοινωνική σφαίρα της ζωής τους.

4) Ανάδοχη Οικογένεια:

Σε αυτού του τύπου οικογένειας, οι γονείς ανατρέφουν προσωρινά τα παιδιά που έχουν γεννηθεί από άλλους. Η διαμονή του παιδιού μπορεί να διαρκέσει από μερικές μέρες έως και το μεγαλύτερο μέρος της παιδικής του ηλικίας. Ασυνήθιστο φαινόμενο είναι να προκύψουν ανεπίσημοι τύποι ανάδοχης οικογένειας με φίλους ή συγγενείς, καθώς τις περισσότερες φορές οι ανάδοχες οικογένειες έχουν σχέση με τις κοινωνικές υπηρεσίες.

5) Μονογονεϊκή οικογένεια:

Διεθνώς κατοχυρωμένος οδηγός για τη μονογονεϊκότητα δεν υπάρχει, όμως σύμφωνα με την έκθεση ευρωπαϊκών κοινοτήτων (έκθεση της Κοινότητας για τις μονογονεϊκές οικογένειες, 1989) η μονογονεϊκή οικογένεια ορίζεται ως οικογένεια στην οποία ένας

γονέας χωρίς σύζυγο ζει με ένα τουλάχιστον ανύπαντρο παιδί, εξαρτώμενο από αυτόν και ίσως, με άλλα άτομα (π.χ. τους γονείς της/του).

6) Χωλές οικογένειες:

Είναι οι οικογένειες στις οποίες οι σύζυγοι έχουν διασπαστεί σε δύο τμήματα, όχι γιατί δεν επιθυμούν να είναι μαζί αλλά γιατί οι συνθήκες το απαιτούν. Αυτή η κατάσταση οφείλεται κυρίως σε κοινωνικοοικονομικούς λόγους. Κάποιοι από τους λόγους είναι η εργασία π.χ. ναυτικοί ή αποτέλεσμα κάποιων άλλων καταστάσεων όπως η στρατιωτική θητεία κ.λπ. Σύμφωνα με Τσινέλο και Ντάλλα (2018).

1.3 Μονογονεϊκές οικογένειες και διαστάσεις

Η εξέλιξη του χρόνου δείχνει ότι η σύνθεση των νοικοκυριών αλλάζει. Σήμερα οι μονογονεϊκές οικογένειες είναι περισσότερες συγκριτικά με οποιαδήποτε άλλη στιγμή στην ιστορία. Σύμφωνα με Collins κ.ά. (2017), ο αριθμός των ατόμων που αποφασίζουν να μην παντρευτούν ποτέ και το ποσοστό γεννήσεων από άγαμες γυναίκες έχει αυξηθεί. Σύμφωνα με έρευνα της Eurostat (Household composition statistics, 2020), ο συνολικός αριθμός νοικοκυριών αυξήθηκε κατά 7,0% μεταξύ του 2010 και του 2019. Ωστόσο, τα νοικοκυριά που αποτελούνται από έναν μόνο ενήλικα αυξήθηκαν πολύ ταχύτερα, δηλαδή κατά 18,1% την ίδια περίοδο. Επίσης, σύμφωνα με Census (2017), (<https://www.census.gov/newsroom/press-releases/2017/living-arrangements.html>) το ποσοστό των παιδιών που ζουν με έναν γονέα στην Αμερική και ιδιαίτερα μόνο με τον πατέρα τους, σημείωσαν αύξηση από 12,5% το 2007 σε 16,1% το 2017. Από τα παιδιά που ζουν με έναν γονέα, η πιο συνηθισμένη οικογενειακή κατάσταση της μητέρας, η οποία δεν παντρεύτηκε, ανέρχεται στο 49%, ενώ η πιο συνηθισμένη οικογενειακή κατάσταση του πατέρα είναι διαζευγμένος σε ποσοστό 43%. Σύμφωνα με αυτήν την έρευνα, «η κατανομή ηλικίας των παιδιών κάτω των 18 ετών που ζουν με έναν γονέα δείχνει μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών που ζουν μόνο με τη μητέρα τους, είναι μικρότερα από τα παιδιά που ζουν μόνο με τον πατέρα τους». Θα μπορούσε να πει κανείς, πως λόγω της αύξησης αυτών των οικογενειακών σχημάτων και την μετατροπή τους από κάτι μη-υγιές σε κάτι συνηθισμένο, θα μειώνονταν και τα ποσοστά προκαταλήψεων ως προς αυτές. Όμως, σύμφωνα με την Μουσούρου (2005) αυτό το σχήμα οικογένειας χαρακτηρίζεται από κοινωνικό-οικονομική μειονεξία και ελλοχεύει ο κίνδυνος αποκοινωνικοποίησης των παιδιών, αλλά και των επιπτώσεων της οικονομικής πενιχρότητας της μόνης μητέρας

(ιδιαίτερα της άγαμης) στα παιδιά και στο μέλλον τους. «Επίσης, έχει αποδειχθεί ότι τα παιδιά οικογενειών με έναν μόνο γονέα αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα, από ότι τα παιδιά οικογενειών με δυο γονείς, καθώς παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά προβλημάτων συμπεριφοράς και συναισθηματικών προβλημάτων» Collins κ.ά. (2017). Ο ίδιος συμπληρώνει, ότι τα προβλήματα των οικογενειών επιδεινώνονται από τις οικονομικές δυσκολίες και την κόπωση.

Οι μονογονεϊκές οικογένειες μπορεί να προκύψουν για διάφορους λόγους, όπως θάνατος, διαζύγιο, εγκατάλειψη, από την εθελούσια αγαμία και τέλος την υιοθεσία. Το καθένα από τα είδη αυτά έχει την δική του δομή και δυναμική, την δική του κοινωνική αντιμετώπιση και κοινωνική προστασία, τα δικά του προβλήματα. Σύμφωνα με Μουσούρου (2005) «Το κάθε είδος διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με το φύλο του μόνου γονέα». Δηλαδή, αν ο μόνος γονέας είναι η μητέρα, τότε, η προσοχή στρέφεται στα δικά της οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, που επισκιάζουν τα προβλήματα του μόνου πατέρα. Συνήθως τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πατέρας είναι κυρίως πρακτικά και οφείλονται στο γεγονός, ότι «οι άνδρες δεν προετοιμάζονται για τον ρόλο του γονέα και δη του μόνου γονέα, ο οποίος έχει την αποκλειστική ευθύνη των παιδιών, αλλά ούτε είναι συναισθηματικά έτοιμοι να τον αναλάβουν» συμπληρώνει η Μουσούρου (2005). Τα διαφορετικά «κλαδιά» που οδηγούν στην μονογονεϊκότητα, δείχνουν πως ακόμα και αυτό το είδος οικογενειακής σύνθεσης έχει πολλά παρακλάδια ή αλλιώς διαστάσεις.

1.3.1 Χωρισμός και Διαζύγιο

Το διαζύγιο αποτελεί ένα πολιτισμικό, οικονομικό, νομικό, γονεϊκό, συναισθηματικό και πνευματικό ζήτημα (Murray, 2002). Ο βαθμός στον οποίο τα διαζευγμένα άτομα νιώθουν υποστήριξη και αποδοχή μπορεί να ποικίλλει. Η διάλυση ενός γάμου τις περισσότερες φορές αποτελεί εντονότερο στρεσογόνο παράγοντα από τη συζυγική δυστυχία. Προκαλούνται σωματικές και ψυχολογικές δυσκολίες που επηρεάζουν όλα τα μέλη της οικογένειας. Τα αποτελέσματά του μπορούν να μειωθούν από την άσκηση του γονεϊκού ρόλου από κοινού, αλλά και την διατήρηση συνεχούς επαφής με τον γονέα ο οποίος δεν έχει την επιμέλεια. Το διαζύγιο επηρεάζει την οικογένεια σε πολλά επίπεδα όπως: στον κύκλο ζωής της οικογένειας, στα οικονομικά, στην ατομική ευημερία, στις φιλίες και στα δίκτυα υποστήριξης και στις σχέσεις με την ευρύτερη οικογένεια. Η Wolfe (2001), διαπίστωσε ότι, τα παιδιά διαζευγμένων γονιών εμφάνιζαν μεγαλύτερα ποσοστά κατάθλιψης, χαμηλής αυτοεκτίμησης, ταραχές ύπνου

αλλά και προβλήματα στο σχολείο. Αυτή η διαπίστωση συμφωνεί και με την άποψη των Wallerstein & Kelly (1980) στο ότι, «Η μεγαλύτερη παγίδα του διαζυγίου είναι η επίδραση του στην ανάπτυξη των παιδιών».

Φαίνεται, πως κατά την διάρκεια της προσαρμογής μετά το διαζύγιο, οι γονείς που είναι κηδεμόνες είναι λιγότερο υποστηρικτικοί, δεν ασχολούνται στον ίδιο βαθμό με την ανατροφή των παιδιών τους και έχουν μεγαλύτερο άγχος για την σχέση τους με τα παιδιά από ότι πριν το διαζύγιο. Τα παιδιά συνήθως νιώθουν ότι αυτά φταίνε που χώρισαν οι γονείς και δεν είναι ασύνηθες να καταβάλλονται από συναισθήματα απόρριψης και άγχους. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να πούμε πως τα παιδιά είναι τα θύματα του διαζυγίου, καθώς εκείνα είναι που θα έρθουν αντιμέτωπα με τις μακροχρόνιες επιπτώσεις του χωρισμού της οικογένειας.

Ο γονιός που έχει την επιμέλεια -συνήθως η μητέρα- αναλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας και των ευθυνών του νοικοκυριού, ενώ συγχρόνως περιορίζονται σημαντικά και οι οικονομικοί του πόροι. Μετά το διαζύγιο, ο πατέρας συνήθως, νιώθει ότι δεν είναι πλέον σημαντικός στη ζωή των παιδιών του, καθιστώντας απαραίτητο στις μητέρες που έχουν την επιμέλεια, να αναγνωρίσουν τα θετικά από την διατήρηση της σχέσης των παιδιών με τον πατέρα τους.

Οι χωρισμένοι και διαζευγμένοι πατεράδες είναι σε πολύ καλύτερη οικονομική κατάσταση μετά το διαζύγιο και αυτό συμβαίνει, διότι έχουν λιγότερο χρόνο για να φροντίζουν τα παιδιά αλλά και στο γεγονός ότι δεν χρειάζεται να λείπουν από την εργασία τους για την ανατροφή των παιδιών τους. Ωστόσο, σύμφωνα με την Rosen (2005) στο ένα έτος μετά το διαζύγιο, περίπου το 50% των ανδρών σταματούν τις επαφές με τα παιδιά τους και το 40% δεν πληρώνει διατροφή.

1.3.2 Εγκατάλειψη:

Αυτή η μορφή μονογονεϊκής οικογένειας θα μπορούσε να πει κάνεις, πως αποτελεί προέκταση της μητρότητας εκτός γάμου ή και του διαζυγίου. Η εγγενής διαφορά ανάμεσα στις δυο μορφές είναι ότι η μητρότητα εκτός γάμου γίνεται με την θέληση της μητέρας, ενώ η εγκατάλειψη συμβαίνει ξαφνικά, χωρίς εξηγήσεις από αυτόν/αυτή που φεύγει και αφήνει ολοκληρωτικά την εν δυνάμει οικογένεια του. Στην βιβλιογραφία, δεν υπάρχει ορισμός που να εμπεριέχει την εγκατάλειψη ως διάσταση ή κατάσταση της μονογονεϊκής οικογένειας αλλά ούτε τον καθαυτό ορισμό της. Η εγκατάλειψη θα μπορούσε να νοείται ως η απομάκρυνση ενός γονέα, συνήθως του

πατέρα, από την συζυγική σχέση με την μητέρα, όσο εκείνη κυοφορεί ή έχει γεννήσει, χωρίς να δώσει τις περισσότερες φορές κάποια εξήγηση για αυτή του την ενέργεια.

Αυτό μπορεί να συμβαίνει επειδή ο πατέρας δεν ήθελε την ύπαρξη παιδιού στη σχέση οπότε ήταν για αυτόν μια ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη. Επίσης, άλλος ένα λόγος μπορεί να είναι αυτός της απροθυμίας και της υποχρέωσης που έχει ο γονεϊκός ρόλος, καθώς και οι περαιτέρω διαδικασίες που ακολουθούν, όπως τα οικονομικά έξοδα. Τέλος, θα μπορούσε να συγκαταλεχθεί η πιθανότητα της ύπαρξης ερωμένης, όπου μένει έγκυος και εκείνος επιλέγει να μην αναγνωρίσει το παιδί και να εξαφανιστεί για να μην διαταράξει την υπάρχουσα οικογενειακή ταυτότητα ως «νομότυπος» παντρεμένος πατέρας.

1.3.3 Θάνατος και Χηρεία

Σύμφωνα με Martin-Matthews & Davinson (2007) η χηρεία θεωρείται ως ένα από τα πιο στρεσογόνα και αγχωτικά γεγονότα της ζωής και μετάβασης ρόλων. Θα μπορούσε να πει κανείς, πως η χηρεία είναι τόσο μια κατάσταση, όσο και μια διαδικασία. Υπάρχουν δυο ειδών χηρείες. Η πρώτη, είναι αυτή που εκφράζει τα άτομα τα οποία δεν έχουν ξαναπαντρευτεί μετά το θάνατο του/της συζύγου του. Ενώ η δεύτερη αναφέρεται στη διαδικασία μετάβασης, που εξελίσσεται από την ασθένεια του/της συζύγου –οπού μπορεί να είναι μακρά ή βραχυπρόθεσμη- έως το θάνατο του και τα συναφή γεγονότα που ακολουθούν, όπως η ταφή, το πένθος, η θλίψη κ.τ.λ.

Οι γυναίκες οι οποίες έχουν βιώσει το θάνατο των συζύγων τους αναφέρονται ως χήρες και οι άνδρες ως χήροι. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την εμπειρία της χηρείας είναι μεταξύ άλλων το χώρο-χρονικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο συμβαίνει άλλα και οι υποπολιτισμικοί ορισμοί όπως το φύλο, η εθνικότητα, η ηλικία και η κοινωνική τάξη. Επίσης, ο σημαντικότερος παράγοντας που επηρεάζει την εμπειρία της χηρείας είναι η φύση της συζυγικής σχέσης πριν από το γεγονός του θανάτου. Ουσιαστικά, σύμφωνα με Collins κ.ά. (2017) «ο θάνατος στη οικογένεια δημιουργεί προκλήσεις που σχετίζονται με την προσαρμογή και τη μακροπρόθεσμη και βραχυπρόθεσμη αναδιοργάνωση. Το μέγεθος και το είδος της οικογενειακής αποδιοργάνωσης εξαρτάται από μια σειρά παραγόντων στη ζωή της οικογένειας και των μελών της, όπως οι περιστάσεις του θανάτου, η σχέση που υπήρχε με το άτομο

που πέθανε (όπως αναφέρθηκε και παραπάνω) άλλα και ο χρονικός προσδιορισμός του θανάτου στον κύκλο ζωής της οικογένειας».

Σύμφωνα με Κογκίδου (1995), οι χήρες μητέρες είναι συχνά γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας και επαγγελματικά αδρανείς. Σε σχέση με τις υπόλοιπες μονογονεϊκές οικογένειες, κατέχουν τη πιο υψηλή κοινωνική θέση και αυτό γιατί η κατάσταση στην οποία βρέθηκαν ήταν μη ανατρέψιμη. Επιπροσθέτως, οι μονογονεϊκές οικογένειες λόγω χηρείας βρίσκονται σε καλή οικονομική κατάσταση, αφού οι μονές μητέρες, συνήθως λαμβάνουν κάποια επικουρική σύνταξη ή κάποια επιδόματα και ελέγχουν όλη την κινητή και ακίνητη περιουσία που είχαν από πριν ως οικογένειά με δυο γονείς. Είναι εμφανές, λοιπόν, πως οι χήρες μητέρες είναι ιδιαίτερα συμπαθείς στην οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και γίνονται πιο εύκολα αποδέκτες από την κοινωνία.

Στον αντίποδα αυτής ευκολίας είναι η χήροι πατέρες. Λόγω της κοινωνικής μάθησης των ρόλων τους από τις πατρογονικές οικογένειες τους, επικρατεί στη λογική τους ότι το μέγλωμα των παιδιών είναι γυναίκεια υπόθεση. Αυτό, έχει ως αποτέλεσμα, να οδηγούνται γρήγορα σε έναν νέο γάμο ή να αναθέτουν την φροντίδα των παιδιών σε ιδρύματα και ανάδοχες οικογένειες, προκειμένου να αποφύγουν την αποτυχία της πρόκλησης του μόνου γονέα. «Ωστόσο αν αποφασίσει να αντιμετωπίσει τις αυξημένες οικιακές ευθύνες και την ανατροφή των παιδιών ως μονογονέας, τότε εισπράττει μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή και εκδηλώσεις αλληλεγγύης και βοήθειας σε σύγκριση με τη μονή μητέρα» σύμφωνα με Μπουρίκα & Βαγενά (2000).

1.3.4 Προσωπική Επιλογή:

1.3.4.1 *Μητρότητα εκτός γάμου*

Αφορά τις γεννήσεις παιδιών εκτός γάμου από μόνες μητέρες όταν πρόκειται βέβαια για μονογονεϊκό σύστημα οργάνωσης της οικογένειας. Για ορισμένες γυναίκες η μητρότητα εκτός γάμου, αποτελεί μια απόφαση συνειδητή στην οποία καταλήγουν μετά από μακρόχρονη επεξεργασία, για άλλες γυναίκες αποτελεί μια κάπως πιο παρορμητική απόφαση, αποτέλεσμα αντίστασης-εναντίωσης στα καθιερωμένα ήθη, ενώ για κάποιες άλλες αποτελεί μια κατάσταση η οποία δεν ήταν επιθυμητή (Κογκίδου, 1995). Η θέση ωστόσο, της ανύπαντρης μητέρας είναι χείριστη, καθώς εκτός του ότι αντιμετωπίζει προβλήματα οικονομικά και κοινωνικά, πρέπει να διαχειριστεί και όλα εκείνα τα προβλήματα που ακολουθούν μια μονή μητέρα.

Οι άγαμες μητέρες, λοιπόν, δεν συνιστούν μια κατηγορία άλλα διακρίνονται σε πολλές. Στην Ελλάδα, σήμερα, περισσότερες από τις μισές γυναίκες που αποκτούν παιδί εκτός γάμου, έχουν νεαρή ηλικία και ενισχύουν την επιλογή γέννησης παιδιού εκτός γάμου. Η Μουσούρου (2005) αναφέρεται στην διάκριση των αγάμων μητέρων κατά Ρίτρου: «Θα μπορούσαμε να πούμε πως υπάρχουν δυο γενικές κατηγορίες αγάμων μητέρων: Οι «παραδοσιακές» (συνήθως μικρής ηλικίας και χαμηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου που παραπλανήθηκαν και παγιδευτήκαν σε μια ανεπιθύμητη κύηση και οι «σύγχρονες» (συνήθως μεγαλύτερης ηλικίας και υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου) που επέλεξαν να αποκτήσουν παιδί εκτός γάμου».

Σύμφωνα με τα παραπάνω, μπορούμε να διαπιστώσουμε μια διάκριση ανάμεσα στην άγαμη μητέρα, η οποία είναι ανεξάρτητη οικονομικά-κοινωνικά και που είναι σε θέση να ανταπεξέλθει στην κατάσταση, και στη κοινωνικά αποκλεισμένη άγαμη μητέρα η οποία χρίζει άμεσης οικονομικής και κοινωνικής στήριξης. Παλαιότερα, η μητρότητα εκτός γάμου έφερε κοινωνικό στίγμα, ωστόσο, σήμερα οι κοινωνικές παραστάσεις διαφοροποιούνται και κατά συνέπεια η μητρότητα εκτός γάμου αποστιγματίζεται και αποδραματοποιείται σταδιακά (Κογκίδου,1995). Εκείνο όμως που τη χαρακτηρίζει, είναι η διατήρηση της προκατάληψης σε σχέση με τις άλλες μορφές μονογονεϊκότητας αν και σε μικρότερο βαθμό απ' ότι παλαιότερα.

1.3.4.2 Υιοθεσία

«Οι άνθρωποι οι οποίοι επιλέγουν να υιοθετήσουν ένα παιδί δεν σχετίζονται βιολογικά με την γέννηση αυτού, αλλά αναλαμβάνουν την φροντίδα του, ως αυτό που ονομάζουμε κοινωνικό ρόλο γονικής μέριμνας» (VanGasse & Mortelmans, 2020). Οι ενδιαφερόμενοι μπορεί να είναι γυναίκες και άντρες, ασχέτου σεξουαλικού προσανατολισμού. Αυτό που είναι κοινό μεταξύ των ομάδων αυτών που θέλουν να προχωρήσουν στην υιοθεσία ενός παιδιού, είναι η δυσκολία επιλογής τους από την κοινωνική υπηρεσία αλλά και οι αντιδράσεις του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος.

Η υιοθεσία ουσιαστικά είναι ένα «μη κανονικό» μονοπάτι οικογενειακής σύνθεσης που μπορεί να επιλεγεί και από κανονικά ζευγάρια, για διάφορους λόγους (Goldberg & Scheib, 2015), ωστόσο, συνεπάγεται στο εμπόδιο από τις κοινωνικές υπηρεσίες υπό το πρίσμα της επιλογής του καταλληλότερου πλαισίου γονικής μέριμνας, όπου το παιδί θα έχει καλύτερα συμφέροντα (Storrows, 2006).

Από τα συμφραζόμενα, γίνεται αντιληπτό, πως η διαδικασία της υιοθεσίας είναι αρκετά δύσκολη και για τα κανονικά ζευγάρια. Οπότε μπορούμε να αναλογιστούμε πόσο παραπάνω δυσκολεύει η κατάσταση για τους μονογονείς, οι οποίοι πρέπει να αποδείξουν ότι θα είναι περισσότερο επαρκείς σαν φροντιστές από ότι τα ζευγάρια. Ωστόσο, όπως αναφέρει η Σπαθάρη (2012) «η μονογονεϊκή οικογένεια αποτελεί εξίσου ικανοποιητικό περιβάλλον για την ανατροφή θέτων παιδιών».

Οι λόγοι που κάποιος επιλέγει να υιοθετήσει ποικίλουν. Μπορεί να είναι λόγοι ανθρωπιστικής φύσεως είτε υπογονιμότητας (Welshetall, 2008). Άλλος ένας λόγος μπορεί να είναι η ύπαρξη οικογενειακών εμπειριών υιοθεσίας, δηλαδή ο γονέας είτε να είναι υιοθετημένος, είτε να υπήρχε κάποια παρόμοια κατάσταση στην πατρική του οικογένεια. Τέλος, ακόμη ένας λόγος είναι τα αλτρουιστικά συναισθήματα και η προσφορά αγάπης που διαθέτει ο κάθε ενδιαφερόμενος για τα παιδιά (Malm & Welti, 2010).

Ωστόσο, εάν οι επαγγελματίες που αποφασίζουν για την υιοθεσία ενός παιδιού είναι προσκολλημένοι στο πυρηνικό σύστημα οικογένειας, θα μπορούσε να πει κανείς ότι ανησυχούν και φοβούνται τη δυσκολία που μπορεί να συνεπάγεται, με την μονογονεϊκή οικογένεια, επιμένοντας στην ανάγκη να έχουν ανδρική ή πατρική εικόνα. Ο λόγος για την πατρική απουσία και η ιδέα ότι οι γυναίκες δεν θέλουν ένα παιδί καθ'εαυτό, αλλά ένα μέσο για να τερματίσουν την μοναξιά τους, είναι μερικά από τα πιο κοινά επιχειρήματα για την άρνηση αυτών των αιτημάτων (Cadoret, 2003).

1.4 Μονογονεϊκότητα στη Ελλάδα:

Αναφορικά με τον αριθμό των Μονογονεϊκών Οικογενειών στην Ελλάδα, αποτελεί αναγκαιότητα να διευκρινιστεί ότι, η ποικιλία των στοιχείων των εθνικών πηγών, η δυσκολία επισήμανσης των γονέων που ζουν σε αλλά νοικοκυριά, καθώς και η ποικιλία των ορισμών που υιοθετούνται από την ευρωπαϊκή ένωση έχει ως αποτέλεσμα, να δυσκολεύει την καταγραφή του ακριβούς αριθμού των μόνων γονέων. Στην απογραφή του 2011, συγκεντρώθηκαν δεδομένα σχετικά με την μορφή των νοικοκυριών και έκτοτε δεν έχουν συλλεχθεί αλλά στοιχεία.

Με βάση τα δεδομένα του 2011, οι μονογονεϊκές οικογένειες στην Ελλάδα ανέρχονται στις 464.000 περίπου και αποτελούν το 15,4% του συνόλου των οικογενειών. Το ποσοστό για τους μόνους πατέρες με παιδιά στο ίδιο νοικοκυριό

ανέρχεται στο 2,5%, ενώ το ποσοστό για τις μόνες μητέρες ανέρχεται στο 12,9% (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011).

Αν συγκρίνουμε την πρώτη απογραφή του 1991 όπου τότε συγκεντρωθήκαν τα πρώτα δεδομένα σχετικά με την μορφή των νοικοκυριών, βλέπουμε μεγάλη αύξηση. Ενδεικτικά, το 1991 οι μονογονεϊκές οικογένειες ανέρχονταν στις 160.000 και αποτελούσαν το 6% του συνόλου των οικογενειών, ενώ οι μόνες μητέρες αποτελούσαν το 4,8% του συνόλου αυτού (ΕΛ.ΣΤΑΤ.,1991).

Αν εξετάσουμε περισσότερο την κατάσταση των μόνων γονέων στην Ελλάδα, μπορούμε να παρατηρήσουμε, πως η κύρια αίτια μονογονεϊκότητας στη χώρα μας είναι η χηρεία, ενώ ως σημαντικοί παράγοντες παρουσιάζονται το διαζύγιο, ο χωρισμός και σε μικρότερο βαθμό η εκτός γάμου μητρότητα.

Επίσης, όπως έχουμε αναφέρει η υιοθεσία αποτελεί έναν άλλο τρόπο σχηματισμού οικογένειας. Σύμφωνα λοιπόν με έρευνα στις πράξεις υιοθεσίας από θετούς γονείς που αντιπροσωπεύουν μονογονεϊκή οικογένεια για το έτος 2017,το ποσοστό ήταν 11,7%, ενώ το 2018 το ποσοστό εκτινάχθηκε στο 33%. Από το 33% το 51,3% αφορούσε θετούς μόνους πατέρες, ενώ το 48,7% αφορούσε θετές μόνες μητέρες (ΕΛ.ΣΤΑΤ.,2018) .

1.5 Ο ρόλος του Μονογονέα

Καθίσταται σαφές, ότι σε όλες τις κοινωνίες υπάρχει η υποχρέωση ανατροφής-συντήρησης των παιδιών προκειμένου αυτά να μπορούν να επιβιώσουν. Στις περισσότερες χώρες του δυτικού κόσμου η συντήρηση των παιδιών ανήκει στο σύζυγο της μητέρας. Ωστόσο υπό την οπτική αυτή φαίνεται ότι η ανάληψη ευθύνης για την διαβίωση του παιδιού μόνο από τον σύζυγο, δεν είναι επαρκής και δεν καλύπτει όλες τις περιπτώσεις. Πολλές μελέτες έχουν επισημάνει τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι χήρες ή οι μόνες μητέρες. Κατά τον Lefaucher (1996), η γυναικεία φτώχεια και η εξάρτηση των μονογονεϊκών οικογενειών δεν αποτελεί καινούργιο πρόβλημα, αλλά αποτελούσε συνηθισμένο φαινόμενο και κατά το παρελθόν.

Στην περίπτωση που επιθυμούμε να θέσουμε ένα εμπειρικό ερώτημα, αναφορικά με το ποιος είναι υπεύθυνος για την ανατροφή ενός παιδιού, θα μπορούσαμε αρχικά να υποδείξουμε τη μητέρα, με την οικιακή και διαπαιδαγωγική της συνεισφορά από τη μια μεριά και από την άλλη ο πατέρας, με την οικονομική του συμβολή στη διατροφή των παιδιών (Martin,1996). Σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες υπάρχει συναίνεση όσον

αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων. Κατά Millar & Warman (1996) οι υποχρεώσεις αυτές είναι τρεις:

- 1) Επιμέλεια/φροντίδα/και εν γένει γονική ευθύνη μέχρι το παιδί να ενηλικιωθεί.
- 2) Διατροφή/στέγαση/έλεγχος.
- 3) Συντήρηση/υποχρέωση για οικονομική προστασία του παιδιού.

Ωστόσο, αυτές οι τρεις υποχρεώσεις δεν καλύπτουν όλο το εύρος του πολυδιάστατου ρόλου ενός γονέα ή μονογονέα. Σύμφωνα με την Ανωγεινάκη (2020), στοιχεία του γονεϊκού ρόλου απαρτίζουν, η φροντίδα, το αίσθημα ασφάλειας, η σταθερότητα, η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και η παροχή κατάλληλων ερεθισμάτων για την ομαλή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

Απόρροια της συλλογιστικής που αναπτύχθηκε, είναι ότι οι μονογονείς καλούνται να καλύψουν όλες αυτές τις υποχρεώσεις μόνοι τους. Καταλήγουν να είναι και μαμά και μπαμπάς ασχέτως του φύλου τους, να λειτουργούν ως εργαζόμενοι για να φροντίζουν πρωτίστως τις ανάγκες του παιδιού τους και ύστερα τις δικιές τους, και τέλος, να τα επιτελούν όλα αυτά συνήθως χωρίς βοήθεια και στήριξη από το κοινωνικό τους περιβάλλον και την πολιτεία, όπου θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στο επόμενο κεφάλαιο.

Σύνοψη Κεφαλαίου:

Προκύπτει αβίαστα το συμπέρασμα, ότι οι αριθμοί των μονογονεϊκών οικογενειών αυξάνονται συνεχώς. Η κύρια αιτία παγκοσμίως φαίνεται να είναι το διαζύγιο και η επιμέλεια των παιδιών καταλήγει συνήθως στη μητέρα. Ωστόσο, οι μονογονείς λόγω της πολυπλοκότητας της κοινωνίας και των ρυθμών της σήμερα δεν είναι δυνατόν να ανταπεξέλθουν τις περισσότερες φορές στο μέγιστο για τα παιδιά τους, κι αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αισθάνονται ανίκανοι αλλά και παράλληλα εξαντλημένοι. Πέρα όμως από το διαζύγιο, μπορούμε να διακρίνουμε την σπουδαιότητα της απόφασης κάποιου που θέλει να υιοθετήσει ένα παιδί, ώστε να γίνει γονέας. Η ζωή της οικογένειας μπορεί να συνεχιστεί μετά το διαζύγιο ή μετά τον θάνατο ενός από τους δυο γονείς, όχι εύκολα, αλλά είναι σίγουρο ότι με την πάροδο του χρόνου τα άτομα θα προσαρμοστούν στην καινούργια κατάσταση. Η υιοθεσία, αποτελεί ένα πιο περίπλοκο θέμα, καθώς από την στιγμή που αποφασίζει κάποιος να υιοθετήσει ένα παιδί, ιδιαίτερα αν δεν έχει υποστηρικτικό περιβάλλον, ξέρει ότι θα στιγματιστεί, αρχικά από αυτήν του την επιλογή, τόσο από τον στενό του οικογενειακό κύκλο όσο

και από την ίδια την κοινωνία. Η ελληνική κουλτούρα δεν έχει συνηθίσει έναν πιο εναλλακτικό τρόπο οικογένειας πέρα από την παραδοσιακή πυρηνική οικογένεια. Είναι εύλογο, λοιπόν, να τονίσουμε ότι οι οικογένειες αυτές χρειάζονται στήριξη από όλες τις διαθέσιμες μεριές, στήριξη που συνήθως δεν υπάρχει.

2 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

Εισαγωγή

Από τις απαρχές του χρόνου μέχρι και σήμερα η οικογένεια αποτελεί το κύριο θεμέλιο για την εξασφάλιση της βιολογικής και κοινωνικής αναπαραγωγής. Θεωρείται ως ένας κοινωνικός τομέας, με βασικά χαρακτηριστικά την σταθερότητα των σχέσεων, την συνέχεια και την μεταβίβαση από την μία γενιά στην άλλη ηθών, εθίμων και τρόπων ζωής (Σταθόπουλος,2015). Σύμφωνα με το άρθρο 16, παρ. 3, της Οικουμενικής Διακήρυξης του Ο.Η.Ε. (1948): « Η οικογένεια αποτελεί το φυσικό και βασικό στοιχείο της κοινωνίας και δικαιούται της προστασίας της κοινωνίας και του κράτους».

Στην Ελλάδα, όπως και σε κάθε άλλη χώρα, η παροχή υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Ωστόσο, είναι εμφανείς οι αδυναμίες του ελληνικού συστήματος κοινωνικής προστασίας, καθώς δεν υπάρχει ξεκάθαρη συγκροτημένη κοινωνική πολιτική για την οικογένεια. Παρά την αλλαγή του οικογενειακού δικαίου το 1983 και τις σχετικά ικανοποιητικές διατάξεις, δεν υπάρχει Υπουργείο ή Γραμματεία που να σχεδιάζει και να εποπτεύει την εφαρμογή της οικογενειακής πολιτικής (Λούμπα, 2004). Αποσπασματικά, το μόνο που μπορούμε να βρούμε είναι κάποια μέτρα κοινωνικής πολιτικής σε γενικότερους τομείς όπως είναι εκείνος της ισότητας των δύο φύλων, της μητρότητας, της εργασίας κ.α.

Τα μέτρα που λαμβάνει η ελληνική οικογενειακή πολιτική, είναι μέτρα υλικής βοήθειας, δηλαδή, επιδόματα, βοηθήματα, φοροαπαλλαγές και μέτρα μη υλικής βοήθειας, δηλαδή υπηρεσίες, όπως βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, βοήθεια στο σπίτι, συμβουλευτικές υπηρεσίες κ.λπ. Περιλαμβάνει επίσης μέτρα για μη συμβατικά οικογενειακά σχήματα, όπως είναι οι μονογονεϊκές οικογένειες, οι οποίες τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί σε σχέση με τα παλαιότερα (Μουσούρου,2005).

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται ως εποχή των μεταβολών και η μονογονεϊκή οικογένεια δεν αποτελεί ένα νέο φαινόμενο. Ανάλογα με τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν, προκύπτει για διάφορους λόγους, το οικογενειακό αυτό σχήμα. Προκειμένου να ενδυναμωθεί και να υποστηριχτεί η μονογονεϊκή οικογένεια τόσο οικονομικά, κοινωνικά όσο και ψυχολογικά, έχουν διαμορφωθεί ήδη υπάρχουσες νομοθεσίες και μέτρα τα οποία εξυπηρετούν και διευκολύνουν την οικογένεια σε όλες

τις μορφές της. Ωστόσο, χρήζουν καλύτερης διαχείρισης και επαναπροσδιορισμού καθώς δεν καλύπτουν πλήρως αυτές καθαυτές τις μονογονεϊκές οικογένειες, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες, κυρίως στον οικονομικό τομέα.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει εκτενέστερη αναφορά σε μέτρα στήριξης που διευκολύνουν κατά ένα μέρος την λειτουργία της οικογένειας και ειδικότερα της μονογονεϊκής, όπως είναι οι άδειες και τα επιδόματα των εργαζόμενων γονέων, οι πολιτικές που ακολουθούν διαφορετικά κράτη και τα προγράμματα στήριξης και προστασίας.

2.1 Γονικές άδειες

1) Γονική άδεια ανατροφής

Σύμφωνα με το άρθρο 50 του (Ν.4075/2012,Φ.Ε.Κ.89/Α) την Γονική άδεια ανατροφής δικαιούνται:

«Ο εργαζόμενος γονέας έχει δικαίωμα γονικής άδειας ανατροφής του παιδιού μέχρις ότου συμπληρώσει την ηλικία των έξι (6) ετών, με σκοπό την εκπλήρωση των ελάχιστων υποχρεώσεων ανατροφής προς αυτό. Για τη χορήγηση της γονικής άδειας ανατροφής οι εργαζόμενοι πρέπει να έχουν συμπληρώσει ένα (1) χρόνο συνεχόμενης ή διακεκομμένης εργασίας στον ίδιο εργοδότη, εκτός αν ορίζεται ευνοϊκότερα από ειδική διάταξη νόμων, διαταγμάτων, κανονισμών, Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας, Διαιτητικών Αποφάσεων ή συμφωνιών εργοδοτών και εργαζομένων. Η γονική άδεια ανατροφής είναι άνευ αποδοχών, χορηγείται εγγράφως για περίοδο τουλάχιστον τεσσάρων (4) μηνών και αποτελεί ατομικό δικαίωμα κάθε γονέα, χωρίς δυνατότητα μεταβίβασης. Η γονική άδεια ανατροφής χορηγείται εφάπαξ ή τμηματικά.

Σε περίπτωση θανάτου γονέα, ολικής αφαίρεσης της γονικής μέριμνας ή μη αναγνώρισης τέκνου, η γονική άδεια ανατροφής της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου χορηγείται στο διπλάσιο στον άλλο γονέα. Σε περίπτωση διάστασης ή διαζυγίου το δικαίωμα είναι αυτοτελές για κάθε γονέα. Τη γονική άδεια ανατροφής δικαιούται και ο εργαζόμενος ο οποίος υιοθετεί ή αναδέχεται τέκνο ηλικίας έως έξι (6) ετών. Η άδεια χορηγείται μετά την περαίωση της διαδικασίας υιοθεσίας ή αναδοχής, ενώ τμήμα αυτής μπορεί να χορηγείται, με αίτηση του εργαζόμενου και στο προ της ολοκλήρωσης των ως άνω διαδικασιών διάστημα. Το ανωτέρω δικαίωμα ισχύει μέχρι τα οκτώ (8) έτη του παιδιού, σε περίπτωση που η διαδικασία υιοθεσίας ή αναδοχής δεν έχει ολοκληρωθεί μέχρι την ηλικία των έξι (6) ετών αυτού».

Με το Νόμο 1483/1984 χορηγείται "γονική άδεια" άνευ αποδοχών για ανατροφή παιδιού έως τρεις μήνες για κάθε γονέα, στο χρονικό διάστημα από τη λήξη της άδειας μητρότητας μέχρις ότου το παιδί συμπληρώσει την ηλικία των δύομισι ετών. Η άγαμη μητέρα δικαιούται γονική άδεια μέχρι έξι μήνες, αντίστοιχα.

2) Άδεια γάμου και γέννησης τέκνου

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 της (ΕΓΣΣΕ,1993) και του άρθρου 10 της (ΕΓΣΣΕ, 2000-2001), «η άδεια γάμου ορίζεται σε έξι (6) εργάσιμες ημέρες για όσους εργάζονται εξαήμερο και σε πέντε (5) εργάσιμες ημέρες για όσους εργάζονται πενθήμερο». Επιπλέον, με βάση τις διατάξεις του άρθρου 10 της (ΕΓΣΣΕ, 2000-2001), σε περίπτωση γέννησης παιδιού ο πατέρας δικαιούται δυο (2) ημέρες άδεια με αποδοχές.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 της οδηγίας (1158/2019) του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, «πατέρες ή δεύτεροι γονείς θα μπορούν να λαμβάνουν τουλάχιστον 10 εργάσιμες ημέρες άδειας περί το χρόνο γέννησης του παιδιού, για τις οποίες θα αμείβονται με ποσό ίσο με αυτό που ήδη ισχύει στην Ε.Ε. για την άδεια μητρότητας. Το δικαίωμα για άδεια πατρότητας θα παρέχεται χωρίς απαίτηση προϋπηρεσίας. Ωστόσο, για την καταβολή της αμοιβής μπορεί να απαιτείται προϋπηρεσία έξι μηνών.

3) Άδεια Προγεννητικών Εξετάσεων

Σύμφωνα με (Π.Δ 176/97, Φ.Ε.Κ. 150/Α), «οι έγκυες απαλλάσσονται από την εργασία χωρίς περικοπή των αποδοχών τους για να υποβληθούν σε εξετάσεις προγεννητικού ελέγχου εφ' όσον οι εξετάσεις αυτές πρέπει να γίνουν κατά τον χρόνο της εργασίας».

4) Άδεια Μητρότητας

Από τις διατάξεις του άρθρου 7 της (ΕΓΣΣΕ, 1993) και του άρθρου 7 της (ΕΓΣΣΕ 2000-2001), το οποίο κυρώθηκε με το άρθρο 11 του (Ν. 2874/2000,Φ.Ε.Κ. 286/Α), «η διάρκεια της άδειας μητρότητας ορίζεται στις 17 εβδομάδες για τις εργαζόμενες σε οποιονδήποτε εργοδότη με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου. Από αυτές, τις 8 εβδομάδες πρέπει να πάρει η εργαζόμενη πριν από τον τοκετό και τις υπόλοιπες 9 μετά. Η τήρηση των χρονικών διαστημάτων είναι υποχρεωτική. Σε περίπτωση που η εργαζόμενη γεννήσει πρόωρα, το υπόλοιπο της άδειας χορηγείται μετά τον τοκετό, έτσι ώστε ο χρόνος της άδειας να φθάνει συνολικά τις δέκα επτά (17)».

5) Ειδική Παροχή Προστασίας Μητρότητας

Με τις διατάξεις του άρθρου 142 του (Ν. 3655/2008, Φ.Ε.Κ. 58/Α), θεσμοθετήθηκε (ειδική παροχή προστασίας της μητρότητας), με μορφή αδείας η οποία χορηγείται στις εργαζόμενες μετά τη λήξη της άδειας μητρότητας ή και της ισόχρονης προς το μειωμένο ωράριο αδείας. Η διάρκεια της είναι έξι (6) μήνες, ενώ η εργαζόμενη επιδοτείται και καλύπτεται ασφαλιστικά από τον Ο.Α.Ε.Δ. σύμφωνα με το κατώτατο μισθό, όπως κάθε φορά καθορίζεται από την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας.

6) Άδεια Φροντίδας Παιδιού

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 9 της (ΕΓΣΣΕ,1993), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει από τις διατάξεις του άρθρου 7 του (Ν. 3144/2003 Φ.Ε.Κ. 111/Α), του άρθρου 6 της (ΕΓΣΣΕ 2002-2003), και των άρθρων 8 και 9 της (ΕΓΣΣΕ 2004-2005), «οι μητέρες εργαζόμενες δικαιούνται για χρονικό διάστημα τριάντα μηνών από τη λήξη της άδειας λοχείας, είτε να προσέρχονται αργότερα, είτε να αποχωρούν νωρίτερα κατά μια ώρα κάθε ημέρα από την εργασία τους. Εναλλακτικά, με συμφωνία του εργοδότη, το ημερήσιο ωράριο των μητέρων μπορεί να ορίζεται μειωμένο κατά δύο ώρες ημερησίως για τους πρώτους 12 μήνες και σε μία ώρα για έξι (6) επιπλέον μήνες. Η ανωτέρω άδεια, θεωρείται και αμείβεται ως χρόνος εργασίας».

7) Άδεια σε περίπτωση ασθένειας του παιδιού ή άλλου εξαρτημένου μέλους

Με βάση τις διατάξεις του άρθρου 11 της (ΕΓΣΣΕ, 2000-2001), του άρθρου 7 του (Ν. 1483/1984, Φ.Ε.Κ. 153/Α), του άρθρου 22 του (Ν.3488/2006, Φ.Ε.Κ. 191/Α) και του άρθρου 5 της (ΕΓΣΣΕ 2008-2009), «οι γονείς και των δύο φύλων, δικαιούνται να λαμβάνουν άδεια χωρίς αποδοχές, σε περίπτωση ασθένειας του παιδιού ή άλλου εξαρτημένου μέλους της οικογένειάς τους. Η διάρκεια της φθάνει τις έξι (6) ημέρες κάθε ημερολογιακό έτος εφόσον προστατεύουν ένα παιδί, τις οκτώ (8) ημέρες για δύο παιδιά και τις δέκα τέσσερις (14) ημέρες για περισσότερα από δύο παιδιά».

Επιπλέον, σύμφωνα με την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (Ε.Γ.Σ.Σ.Ε 2002-2003 άρθρο 7), στους μόνους γονείς χορηγείται πρόσθετη κανονική άδεια με αποδοχές, διάρκειας 6 εργάσιμων ημερών το χρόνο, πέραν της άδειας που δικαιούνται από άλλες διατάξεις.

8) Άδεια για την παρακολούθηση της σχολικής επίδοσης

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 9 του (Ν.1483/1984, Φ.Ε.Κ. 153/Α), του άρθρου 22 του (Ν. 3488/2006, Φ.Ε.Κ. 191/Α) και του άρθρου 4 της (ΕΓΣΣΕ 2008-2009), «στους εργαζόμενους με πλήρη ή μερική απασχόληση που έχουν παιδιά ηλικίας μέχρι 16 ετών τα οποία παρακολουθούν μαθήματα στοιχειώδους ή μέσης εκπαίδευσης, χορηγείται άδεια ορισμένων ωρών ή ολόκληρης ημέρας από την εργασία τους, μέχρι την συμπλήρωση τεσσάρων (4) εργάσιμων ημερών για κάθε παιδί, κάθε ημερολογιακό έτος, για να επισκεφθούν το σχολείο των παιδιών τους, με σκοπό την παρακολούθηση της σχολικής τους επίδοσης».

2.2 Ασφάλιση και συνταξιοδοτικά δικαιώματα

Ανάλογα με το θεσμικό πλαίσιο του τομέα (δημοσίου ή ιδιωτικού) και τις διατάξεις του φορέα που υπάγονται ασφαλιστικά, προβλέπονται διαφορετικές ρυθμίσεις για την συνταξιοδότηση των μελών και των οικογενειών τους.

2.2.1 Ρυθμίσεις ασφαλισμένων του Δημοσίου Τομέα

Η χήρα υπαλλήλου του Δημοσίου δικαιούται σύνταξη, αν ο σύζυγος είχε αποκτήσει συντάξιμο δικαίωμα ή πέθανε στην υπηρεσία μετά την συμπλήρωση τουλάχιστον πενταετούς πραγματικής συντάξιμης υπηρεσίας και αν ο γάμος τελέσθηκε τουλάχιστον δύο πλήρη έτη πριν το θάνατο (Άρθρο 5&Α του ΠΔ 166/ ΦΕΚ 153Α'/2000).

Σύμφωνα με (Αντωνοπούλου, 2015), τα παιδιά του δημοσίου υπαλλήλου ή του συνταξιούχου που πέθανε, με οποιαδήποτε σχέση γεννηθέντα (είτε σε γάμο των γονέων, είτε νομιμοποιηθέντα, ή θετά, ή αναγνωρισθέντα, ή χωρίς γάμο των γονέων γεννηθέντα), μέχρι την συμπλήρωση του 18ου της ηλικίας τους, εφόσον είναι άγαμα ή μέχρι τα 24 ετών εφόσον φοιτούν σε δημόσιες σχολές εσωτερικού ή εξωτερικού και όχι πέραν των 24 ετών ή ενήλικα με προϋποθέσεις, (Ν.3865/2010) δικαιούνται σύνταξη.

Οι διαζευγμένοι μετά από θάνατο του/της πρώην συζύγου δικαιούνται μέρος της σύνταξης λόγω θανάτου, από το δημόσιο και τους φορείς κύριας ασφάλισης αρμοδιότητας του Υπουργείου απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις (άρθρο 4 Ν. 3232/2004 (ΦΕΚ 48Α/2004).

Επιπλέον οι ασφαλισμένοι του δημοσίου θα πρέπει:

- Να έχουν συμπληρώσει το 65ο έτος της ηλικίας τους ή να έχουν ανικανότητα για εργασία σε ποσοστό 67% και άνω. Ωστόσο, με τα τωρινά δεδομένα οι ασφαλισμένοι τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 67ο έτος της ηλικίας τους.
- Να έχουν τουλάχιστον συμπληρώσει 15 έτη έγγαμου βίου μέχρι την λύση του γάμου με αμετάκλητη δικαστική απόφαση.
- Ο/η πρώην σύζυγος μέχρι τη στιγμή του θανάτου του, να κατέβαλε διατροφή που είχε καθοριστεί, είτε με δικαστική απόφαση, είτε με σύμβαση μεταξύ των δύο συζύγων.
- Το διαζύγιο να μην οφείλεται σε ισχυρό κλονισμό της έγγαμης συμβίωσης με υπαιτιότητα του αιτούντος τη σύνταξη.
- Να μην έχει κάνει άλλον γάμο.
- Το συνολικό ετήσιο ατομικό φορολογητέο εισόδημα, να μην υπερβαίνει το ποσό των εκάστοτε καταβαλλόμενων από τον Ο.Γ.Α. ετήσιων συντάξεων στους ανασφάλιστους υπερήλικες.
- Οι χήρες ή διαζευγμένες ή άγαμες μητέρες με άγαμα παιδιά, υπάλληλοι που έχουν προσληφθεί μέχρι 13/12/1982, δικαιούνται σύνταξη μέχρι τη συμπλήρωση 17½ ετών πλήρους πραγματικής συντάξιμης υπηρεσίας.

2.2.2 Ρυθμίσεις ασφαλισμένων του Ιδιωτικού Τομέα.

Στον επιζώντα σύζυγο που θεμελιώνει συνταξιοδοτικό δικαίωμα λόγω του θανάτου του ασφαλισμένου ή συνταξιούχου συζύγου, ασφαλιστικού οργανισμού κύριας ή επικουρικής ασφάλισης αρμοδιότητας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, καταβάλλεται η σύνταξη με την προϋπόθεση να μην εργάζεται ή να μη λαμβάνει οποιαδήποτε άλλη σύνταξη. Σε διαφορετική περίπτωση λαμβάνει το 50% της σύνταξης λόγω θανάτου έως την συμπλήρωση της ηλικίας των 65 ετών. Άνω των 65 ετών η σύνταξη καταβάλλεται στο 70%. Το υπόλοιπο της σύνταξης επιμερίζεται στα τέκνα, αν υπάρχουν και είναι ανήλικα ή μέχρι την ηλικία των 24 ετών αν σπουδάζουν σε ανώτερες ή ανώτατες σχολές.

2.2.3 Προστασία της μητρότητας.

Οι ασφαλισμένες του Ι.Κ.Α. για κάθε παιδί που αποκτούν από 1/1/2003 έχουν την δυνατότητα να συμπληρώσουν το χρόνο ασφάλισης για θεμελίωση του

συνταξιοδοτικού δικαιώματος, με αναγνώριση πλασματικού χρόνου ενός έτους για κάθε παιδί, 1½ για το δεύτερο και δύο έτη για το τρίτο. Το δικαίωμα αναγνώρισης ασκείται με την υποβολή της αίτησης πλήρους συνταξιοδότησης, λόγω γήρατος. Εφόσον η ασφαλισμένη μητέρα δεν κάνει χρήση της αναγνώρισης του πλασματικού χρόνου μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον ασφαλισμένο στο Ι.Κ.Α. πατέρα.

2.3 Επιδοματική πολιτική των Μονογονεϊκών Οικογενειών στην Ελλάδα.

Η οικονομική στήριξη των μονογονεϊκών οικογενειών με χαμηλό εισόδημα προβλέπεται, είτε με την ένταξή τους στο πρόγραμμα απροστάτευτων παιδιών, είτε με το πρόγραμμα ενίσχυσης των «οικογενειών σε κρίση» με την μορφή επιδομάτων. Επιπλέον, παρόλο που υπάρχουν διευκολύνσεις και προγράμματα για τις ΜΓ.Ο. (μονογονεϊκές οικογένειες) αυτά εντάσσονται στο γενικότερο πλαίσιο στήριξης της οικογένειας και είναι περιορισμένα (Αντωνοπούλου, 2015).

2.3.1 Τα προγράμματα οικονομικής ενίσχυσης των απροστάτευτων παιδιών.

Οι διευθύνσεις Κοινωνικής Πρόνοιας καταβάλλουν μηνιαίο επίδομα για κάθε ανήλικο τέκνο που στερείται της πατρικής προστασίας και μέχρι την συμπλήρωση του 16ου έτους της ηλικίας του. Η χρηματοδότηση των προγραμμάτων γίνεται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης βάσει του Ν.4051/60 «Περί ενίσχυσης απροστάτευτων παιδιών» και των προεδρικών διαταγμάτων (ΠΔ 108/83, ΠΔ 270/85, ΠΔ 148/97) που στη συνέχεια εκδόθηκαν (Αντωνοπούλου, 2015).

Απροστάτευτα παιδιά είναι τα ορφανά, είτε και από τους δύο γονείς, είτε μόνο από πατέρα ή εκείνα που ο πατέρας τους για ειδικούς λόγους (ασθένεια, φυλάκιση, στράτευση, διαζύγιο ή εγκατάλειψη) δεν μπορεί να τα συντηρήσει. Δεν συμπεριλαμβάνονται παιδιά που είναι σε ιδρύματα ή που καλύπτονται από άλλους φορείς πρόνοιας (Αντωνοπούλου, 2015).

Το επίδομα χορηγείται με πολύ αυστηρά και εισοδηματικά κριτήρια. Το μηνιαίο εισόδημα δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα 294 ευρώ για μία οικογένεια με τρία μέλη και προσαυξάνεται για κάθε μέλος με 24 ευρώ. Από το εισόδημα εκπίπτει μόνο το ποσό του ενοικίου ή η δόση του στεγαστικού δανείου για αγορά πρώτης κατοικίας. Σε αυτό το πρόγραμμα εντάσσονται και τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών. Ωστόσο, διαπιστώνεται ότι ο νόμος εμπεριέχει διάκριση, αφού και η ελληνική και η κοινοτική πολιτική αναφέρεται μόνο στον πατέρα (Αντωνοπούλου, 2015).

2.3.2 Έκτακτη οικονομική ενίσχυση

Η οικονομική ενίσχυση καταβάλλεται για την αντιμετώπιση έκτακτων γεγονότων-αναγκών, όπου η οικογένεια δεν έχει την δυνατότητα να αντιμετωπίσει με δικούς της πόρους. Το επίδομα της έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης καταβάλλεται εφάπαξ και αντιστοιχεί σε 300 ευρώ περίπου.

2.3.3 Επίδομα μητρότητας ανασφάλιστων

Με τον Ν. 1302/1982, καταβάλλεται σε εργαζόμενες γυναίκες εφάπαξ επίδομα 440 ευρώ (220 ευρώ πριν τον τοκετό και 220 μετά).

Οι προϋποθέσεις καταβολής είναι οι εξής:

- Η αίτηση πρέπει να υποβάλλεται πριν την γέννηση του παιδιού.
- Οι εργαζόμενες γυναίκες που βρίσκονται σε κατάσταση μητρότητας πρέπει να είναι ανασφάλιστες ή να μην δικαιούνται τις σχετικές παροχές από οποιονδήποτε ασφαλιστικό φορέα.
- Το οικογενειακό μηνιαίο εισόδημα να μην ξεπερνά τα 587 ευρώ.

Σκοπός αυτού του επιδόματος είναι η οικονομική στήριξη της εργαζόμενης γυναίκας.

Εκτός των οικονομικών παροχών από τις Διευθύνσεις Κοινωνικής Πρόνοιας, υπάρχουν και άλλοι φορείς που ενισχύουν οικονομικά τις ΜΓ.Ο. που πληρούν τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις.

- 1) Αναρρωτήριο Πεντέλης-Κέντρο Βρεφών «Η Μητέρα» - Παιδόπολη « Άγιος Ανδρέας».

Πρόγραμμα επιδότησης ΜΓ.Ο.

Σύμφωνα με την (Αντωνοπούλου, 2015), το πρόγραμμα αυτό εφαρμόζεται από τις παραπάνω υπηρεσίες σε παιδιά με κοινωνικά προβλήματα. Εφαρμόζεται και σε μητέρες που είναι υπεύθυνες μονογονεϊκών οικογενειών που αντιμετωπίζουν σοβαρά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα. Με νεότερη απόφαση, επεκτείνεται και στους πατέρες, για να αποφευχθεί η ιδρυματοποίηση.

Παρέχεται μηνιαία οικονομική ενίσχυση σε ΜΓ.Ο. με το ποσό των 105,65 ευρώ για ένα παιδί και το ποσό των 148,20 ευρώ για δύο παιδιά. Το επίδομα αυτό λαμβάνεται από μία από τις παραπάνω υπηρεσίες.

Οι προϋποθέσεις καταβολής του επιδόματος είναι οι εξής:

- Το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα να μην είναι άνω των 2.880 ευρώ.
- Η οικογένεια να μην λαμβάνει το επίδομα απροστάτευτου παιδιού από την Πρόνοια.
- Η ηλικία του παιδιού για το οποίο ζητείται ενίσχυση να μην είναι άνω των 16 ετών.

2) Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (Ο.Γ.Α.)

Πολυτεχνικό επίδομα: Ο Ο.Γ.Α. καταβάλλει μηνιαίο επίδομα 42.70 ευρώ στον άγαμο, χήρο ή διαζευγμένο γονέα (πατέρα ή μητέρα), εφόσον έχει την επιμέλεια τριών τουλάχιστον άγαμων τέκνων και είναι μόνος υπόχρεος για τη διατροφή των παιδιών αυτών.

Ισόβια σύνταξη: Στην μόνη μητέρα με τρία παιδιά, η οποία δε δικαιούται πλέον το πολυτεχνικό επίδομα αφού και το τελευταίο τέκνο συμπλήρωσε το 23ο έτος της ηλικίας του ή παντρεύτηκε, χορηγείται σύνταξη 98,27 ευρώ.

Επίδομα τρίτου παιδιού: Καταβάλλεται μηνιαίως (170,86 ευρώ) επίδομα τρίτου παιδιού και μέχρι την συμπλήρωση του 6ου έτους της ηλικίας του, εφόσον το ετήσιο εισόδημα του μόνου γονέα δεν υπερβαίνει τα 23.480 ευρώ.

Εφάπαξ παροχή για απόκτηση τρίτου παιδιού: Στο πλαίσιο της δημογραφικής πολιτικής, παρέχεται εφάπαξ ενίσχυση 2.000 ευρώ που καταβάλλεται για την απόκτηση τρίτου παιδιού.

Παρατηρήσεις σχετικά με τα επιδόματα:

Όλα τα επιδόματα οικονομικής ενίσχυσης των ευπαθών ομάδων απαλλάσσονται από το φόρο. Επίσης, σε περίπτωση που η μόνη μητέρα αποβιώσει ή για οποιοδήποτε λόγο διακόψει την συγκατοίκηση και φροντίδα των εξαρτώμενων τέκνων, το δικαίωμα των παραπάνω επιδοτήσεων μεταβιβάζεται σε όποιον με δικαστική απόφαση αναλάβει την επιμέλεια των παιδιών.

3) Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Ι.Κ.Α.)

Το Ι.Κ.Α- ΕΤΑΜ επιδοτεί τις άμεσα ασφαλισμένες μητέρες για 56 μέρες πριν τον τοκετό και 63 μέρες μετά. Απαραίτητη προϋπόθεση για την χορήγηση επιδόματος κυοφορίας-λοχείας, είναι η γυναίκα να έχει συμπληρώσει τουλάχιστον 200 μέρες

εργασίας κατά τα δύο προηγούμενα χρόνια και να μην εργάζεται κατά το χρόνο της επιδότησης.

4) Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία

Σχολικό επίδομα: Καταβάλλεται από την Δ.Ο.Υ. του τόπου κατοικίας του δικαιούχου ένα εφάπαξ σχολικό επίδομα με την έναρξη κάθε σχολικού έτους (300 ευρώ για κάθε παιδί-μαθητή).

Οι προϋποθέσεις καταβολής του σχολικού επιδόματος είναι οι εξής:

- Το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα να μην υπερβαίνει το ποσό των 3.000 ευρώ.
- Το/τα παιδιά να είναι ως 16 ετών.
- Τα παιδιά να φοιτούν σε δημόσια σχολεία υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Στεγαστικό επίδομα: Το ποσό ανέρχεται στα 1.000 ευρώ και αφορά σε φοιτητές που σπουδάζουν σε άλλη πόλη από εκείνη της κύριας κατοικίας τους με βάση ορισμένες προϋποθέσεις. Σε οικογένειες που κατοικούν μόνιμα σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές παρέχεται εισοδηματική ενίσχυση (Ν.3016/02) με αναπροσαρμογή των όρων χορήγησης του 2004. Την ίδια ενίσχυση δικαιούνται και οι ΜΓ.Ο., εφόσον το εισόδημά τους είναι κάτω των 2.500 ευρώ.

5) Δημόσιος τομέας

Για την ενίσχυση των ΜΓ.Ο., αλλά και των άλλων οικογενειών των υπαλλήλων του δημοσίου τομέα (Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ., Ο.Τ.Α. κ.λπ.) χορηγείται μια μηνιαία οικογενειακή παροχή ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση τους και τον αριθμό των παιδιών (Ν.3205/2003/ ΦΕΚ 297Α/2003, άρθρο 11). Η οικογενειακή παροχή αποτελείται από το βασικό ποσό των 35 ευρώ για έγγαμο υπάλληλο χωρίς ή με παιδιά, που προσαυξάνεται με 18 ευρώ για κάθε ένα από τα πρώτα δύο παιδιά, με 35 για το τρίτο, 47 για το τέταρτο κ.λπ. Τα παιδιά πρέπει να είναι άγαμα και να μην υπερβαίνουν το 18ο έτος της ηλικίας τους ή το 24ο εφόσον σπουδάζουν.

6) Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.)

Οικογενειακό επίδομα χορηγείται από τον Ο.Α.Ε.Δ. στους μισθωτούς που παρέχουν έργο με σχέσεις εργασίας ιδιωτικού δικαίου σε οποιονδήποτε εργοδότη.

Τα παιδιά για τα οποία καταβάλλεται το επίδομα πρέπει:

- Να έχουν ηλικία μέχρι 18 ετών ή 22 ετών εφόσον σπουδάζουν.
- Να είναι άγαμα και να διαμένουν στην Ελλάδα.

Το οικογενειακό επίδομα του Ο.Α.Ε.Δ. καταβάλλεται μια φορά τον χρόνο και κλιμακώνεται αναλόγως του αριθμού των προστατευόμενων παιδιών (πχ. από 98,64 ευρώ/χρόνο για δικαιούχους με ένα παιδί έως και 808,56 ευρώ/χρόνο με τέσσερα παιδιά κ.λπ.). Το επίδομα αυτό δικαιούνται και οι υπεύθυνοι ΜΓ.Ο. με προστατευόμενα παιδιά, οι οποίοι βρίσκονται σε διάσταση, διάζευξη ή χηρεία ή έχουν παιδί εκτός γάμου αναγνωρισμένα ή μη, αλλά και οι μη εργαζόμενες μητέρες με σύζυγο στρατιώτη ή φυλακισμένο (Αντωνοπούλου, 2015).

2.4 Προγράμματα Πολιτικής και Προστασίας-Στήριξης.

2.4.1 Συστήματα Πολιτικής και Κοινωνικής Προστασίας Άλλων Χωρών

Κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αναπτύξει ένα δικό της πρότυπο κράτους πρόνοιας ή αλλιώς σύστημα κοινωνικής προστασίας, βασισμένο στις εκάστοτε θρησκευτικές, πολιτιστικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες οι οποίες καθόρισαν την δημιουργία και συνάμα την ανάπτυξη προγραμμάτων πρόνοιας για κάθε χώρα. Στην ενότητα αυτή, θα αναφερθούν συνοπτικά οι διαφορές Σκανδιναβικών και Κεντρικών Χωρών της Ευρώπης (Γερμανία, Γαλλία κ.λπ.) σε σχέση με τις χώρες της Νοτίου Ευρώπης όπου ανήκει και η Ελλάδα.

Στις σκανδιναβικές χώρες η μορφή καθεστώτος κοινωνικής πρόνοιας είναι σύγχρονη με εθνική-καθολική κάλυψη του πληθυσμού, στην πρόληψη και προστασία της εργασίας. Οι παροχές θεωρούνται κοινωνικό δικαίωμα όλων των πολιτών και η χρηματοδότηση βαρύνει σχεδόν εξ' ολοκλήρου το κράτος. Οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης παρέχουν επιλεκτική κάλυψη, δηλαδή, η έμφαση δίνεται στην κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων και χρηματοδοτείται από τους εργοδότες και τους εργαζόμενους, αλλά υπάρχει και συμβολή από το κράτος (Σταθόπουλος, 2015).

Οφέλιμο είναι να επισημανθεί και μία έρευνα που διεξήχθη στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2016, σχετικά με την γυναίκα στην αγορά εργασίας, η οποία μελετά και αναφέρει τα μέτρα πολιτικής και προστασίας που λαμβάνονται σε σχέση με την οικογένεια, οποιασδήποτε μορφής, φανερώνοντας έμμεσα την αδυναμία άλλων μελών-κρατών της Ε.Ε. σε αντίστοιχα μέτρα πολιτικής και προστασίας.

Αρκετά μέλη της Ε.Ε. έχουν προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις για να βελτιώσουν την ισορροπία μεταξύ εργασίας-προσωπικής ζωής και να αυξήσουν την συμμετοχή της γυναίκας στην αγορά εργασίας.

Προκειμένου να ενισχυθεί η παροχή παιδικής μέριμνας, τα περισσότερα κράτη-μέλη έχουν δεσμευτεί στην παροχή παιδικής μέριμνας για όλα τα παιδιά, είτε με την θέσπιση Νομικού Δικαιώματος στις υπηρεσίες είτε καθιστώντας υποχρεωτική την παρακολούθηση τουλάχιστον του τελευταίου χρόνου του βρεφονηπιακού σταθμού (τρεις χώρες η Ιταλία, η Σλοβακία και η Λιθουανία δεν έχουν εισάγει ακόμη κανένα από αυτά τα μέτρα). Ωστόσο, υπάρχει ένα σημαντικό 'χάσμα' στην ειδική μέριμνα από αρκετά κράτη-μέλη, μεταξύ του τέλους της μέγιστης διάρκειας και επαρκώς αμειβόμενης μητρικής ή γονικής άδειας και την έναρξη του δικαιώματος παιδικής μέριμνας ή της υποχρεωτικής σχολικής ηλικίας (European Commission, 2020).

Επί του παρόντος έξι κράτη-μέλη (Γερμανία, Γαλλία, Δανία, Φινλανδία, Σουηδία, Εσθονία και Σλοβενία) δεν έχουν αυτό το 'χάσμα' αν και σε ορισμένες περιπτώσεις παρά της θέσπισης νομοθεσίας για την αντιμετώπιση αυτού, η διαθεσιμότητα μπορεί να εξακολουθεί να αποτελεί πρόβλημα (αυτό ισχύει για την Εσθονία για τα παιδιά κάτω των τριών ετών). Σε πολλά κράτη-μέλη οι μεταρρυθμίσεις βρίσκονται σε εξέλιξη για την σημαντική επέκταση της παροχής παιδικής μέριμνας. Για παράδειγμα τον Απρίλιο του 2014, η Μάλτα εισήγαγε ένα δωρεάν πρόγραμμα φροντίδας παιδιών κάτω των τριών ετών, για να ενθαρρύνουν περισσότερους γονείς, ιδίως μητέρες, να ξαναγυρίσουν ή να παραμείνουν στην δουλειά τους. Σε ένα εθνικό πλαίσιο χαμηλών ποσοστών απασχόλησης γυναικών, το πρόγραμμα παιδικής μέριμνας απευθύνεται ειδικά σε γονείς που εργάζονται και πληρώνουν κοινωνικές εισφορές ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένων και των μονογονεϊκών οικογενειών (European Commission, 2020).

Σύμφωνα με Σταθόπουλο (2015) στον αντίποδα βρίσκονται οι χώρες της Νοτίου Ευρώπης (Ελλάδα, Κύπρος, Ισπανία κ.λπ.), «όπως επισημαίνει ο Περιστιάνης (2012: 25), διάφοροι μελετητές, όπως οι Leibfried, 1992, Ferrera, 1996, Bonoli, 1997, Πετμεσίδου και Παπαθεοδώρου, οι οποίοι επιμένουν ότι τα μεσογειακά κράτη αποτελούν ένα ξεχωριστό μοντέλο αφού διαθέτουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και έχουν αναπτύξει ένα ιδιόμορφο τύπο κράτους πρόνοιας. Χαρακτηρίζονται από υπολειμματική και καθολική υγειονομική κάλυψη. Η ασφάλιση είναι υποχρεωτική και υπάρχει

συμμετοχή του κράτους στη χρηματοδότηση του συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την Ελλάδα ο Χλέτσος (2008: 12) υποστηρίζει ότι «δεν υπάρχει ολοκληρωμένη κοινωνική πολιτική. Υπάρχουν αποσπασματικά μέτρα κοινωνικής πολιτικής τα οποία αρκετές φορές υιοθετήθηκαν εξαιτίας πελατειακών σχέσεων του κράτους με συγκεκριμένες ομάδες».

2.4.2 Προγράμματα Παιδικής Προστασίας

Τα προγράμματα παιδικής προστασίας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για όλες τις μορφές της οικογένειας και ιδίως για τους μόνους γονείς. Καλύπτουν βασικές ανάγκες, όπως η επίβλεψη και η φροντίδα του παιδιού όταν ο γονέας (μητέρα ή πατέρας) είναι υποχρεωμένος να εργάζεται τις ώρες που το παιδί τελειώνει το σχολείο. Για τον λόγο αυτό υπάρχουν τα προγράμματα ανοιχτής παιδικής προστασίας στα οποία περιλαμβάνονται οι βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί, τα νηπιαγωγεία και νηπιοτροφεία. Παράλληλα, προς διευκόλυνση των γονέων, λειτουργούν και Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (Κ.Δ.Α.Π.), τα οποία απασχολούν παιδιά ηλικίας 6-12 ετών για ορισμένο χρονικό διάστημα κατά την διάρκεια της ημέρας (Σταθόπουλος, 2015). Τέλος, στο πλαίσιο των προγραμμάτων ανοιχτής παιδικής προστασίας εντάσσονται και οι κατασκηνώσεις κατά την διάρκεια των θερινών διακοπών, οι οποίες χρηματοδοτούνται από το Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας και το Υπουργείο Παιδείας για μαθητές δημοσίων σχολείων.

Πέρα από τα προγράμματα ανοιχτής παιδικής προστασίας υπάρχουν και μέτρα προστασίας παιδιών, τα οποία αδυνατούν να μεγαλώσουν μέσα στην φυσική οικογένεια εξαιτίας διάφορων συνθηκών (λόγοι υγείας, αναπηρίας, παραβατικής συμπεριφοράς, θανάτου του ενός ή και των δύο γονέων) και καθιστούν αναγκαία την μέριμνα των παιδιών μέσα από διαφορετικά σχήματα (Σταθόπουλος, 2015). Το Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής (Κ.Κ.Π.Π.Α.) περιλαμβάνει δομές που παρέχουν στέγαση, προστασία και φροντίδα στα παιδιά αυτά. Στις δομές εμπεριέχεται το Κέντρο Βρεφών « Η ΜΗΤΕΡΑ» όπου αποτελεί Ν.Π.Δ.Δ. και βασικό του έργο είναι η προστασία της μόνης μητέρας και του παιδιού της, από την εγκυμοσύνη μέχρι την γέννηση και την ηλικία των 4 ετών του παιδιού, με την

προσφορά εξειδικευμένων και εξατομικευμένων υπηρεσιών που παρέχονται δωρεάν, έως ότου διαπιστωθεί ότι η μητέρα μπορεί να αναλάβει την ανατροφή του.

Παραρτήματα του «ΜΗΤΕΡΑ» αποτελούν οι Παιδοπόλεις «Άγιος Ανδρέας» όπου φιλοξενεί παιδιά από 4 ετών έως 13-14 ετών, «Αγία Βαρβάρα» όπου φιλοξενεί παιδιά από 14 έως 22 ετών, το Αναρρωτήριο Πεντέλης όπου φιλοξενεί παιδιά από την γέννηση τους έως και τα 5 έτη και το Πρότυπο Εθνικό Νηπιοτροφείο (Π.Ε.Ν.) όπου φιλοξενεί παιδιά ηλικίας 2 έως 6 ετών από όλη την Ελλάδα. Σκοπός όλων των δομών είναι η περίθαλψη και η προστασία των παιδιών αυτών ωστόσο να προωθηθεί η οικογενειακή αποκατάσταση τους, είτε στην φυσική οικογένεια αν πληροί τις προϋποθέσεις και είναι κατάλληλη για την ανατροφή του παιδιού, είτε σε πρόγραμμα αναδοχής ή υιοθεσίας (Σταθόπουλος, 2015).

2.4.3 Ιατροφαρμακευτική Περίθαλψη και Ψυχολογική Στήριξη.

Ο ανασφάλιστος διαζευγμένος πολίτης, βάσει του Ν. 1469/84, έχει δικαίωμα για νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ως άμεσα ασφαλισμένος στο φορέα που ήταν ασφαλισμένος ο άλλος σύζυγος κατά τον χρόνο λύσης του γάμου τους. Το δικαίωμα ασκείται εντός ενός έτους από την ημερομηνία της τελεσίδικης απόφασης του διαζυγίου. Σε περίπτωση άγαμων ανασφάλιστων και οικονομικά αδύναμων μητέρων με απροστάτευτα τέκνα, η νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη παρέχεται δωρεάν από τις Διευθύνσεις Πρόνοιας των κατά τόπους Νομαρχιών. Οι Διευθύνσεις Πρόνοιας χορηγούν βιβλιάριο «ανασφάλιστου πολίτη» για τρία χρόνια βάσει του οποίου δικαιούται δωρεάν χορήγηση φαρμάκων και νοσοκομειακής περίθαλψης στα νοσηλευτικά ιδρύματα του Ε.Σ.Υ. (Υ4α/48566/ΦΕΚ668/2005). Το κόστος βαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό (Αντωνοπούλου, 2015).

Η Αντωνοπούλου (2015) πραγματοποιεί αναφορά στους φορείς του δημοσίου αλλά και του ιδιωτικού τομέα και δικαίου που παρέχουν συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη, όπως και υλική-οικονομική ενίσχυση σε μονογονεϊκές οικογένειες και μόνες γυναίκες που πρόκειται να αποκτήσουν παιδί. Το Κέντρο Συμβουλευτικής και Ενημέρωσης Γυναικών του Κ.Ε.Θ.Ι. αποτελεί Ν.Π.Ι.Δ. και παρέχει κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη, συμβουλευτική απασχόληση, δηλαδή, πληροφόρηση για προγράμματα κατάρτισης και επιχειρηματικότητας που υλοποιούνται από δημόσιους

φορείς και εξειδικευμένη νομική πληροφόρηση από πιστοποιημένους επαγγελματίες, για νομικά και επαγγελματικά θέματα.

Παρόμοια λειτουργία επιτελεί και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), το οποίο αποτελεί Ν.Π.Δ.Δ. και στα πλαίσια του οποίου παρέχονται υπηρεσίες συμβουλευτικής, ενημέρωσης και διαμεσολάβησης για πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής αλληλεγγύης, σε άτομα και οικογένειες που βρίσκονται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, όπου συγκαταλέγονται και οι ΜΓ.Ο. Αντίστοιχα, παρέχεται φιλοξενία σε ξενώνες σε άτομα που έχουν ανάγκη άμεσης στέγασης. Παράλληλα, ένα ακόμη Ν.Π.Ι.Δ. αποτελεί ο Σύλλογος Προστασίας Αγέννητου Παιδιού, ο οποίος μεριμνά για τις αυξημένες ανάγκες της εγκύου μέσω των παροχών της παρακολούθησης της εγκυμοσύνης από μαιευτήρες, την κάλυψη των εξόδων τοκετού, την στέγασή τους σε διαμερίσματα που παραχωρούν δωρητές για τον συγκεκριμένο σκοπό, είδη πρώτης ανάγκης, μηνιαία χρηματικά βοηθήματα και κάλυψη έκτακτων οικονομικών αναγκών των μητέρων και σεμινάρια επιμόρφωσης σε θέματα οικογένειας, προγεννητικής αγωγής κ.α. (Αντωνοπούλου, 2015).

3 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΔΡΑΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ

Εισαγωγή

Η κοινωνική εργασία σύμφωνα με τον ΣΚΛΕ (<https://www.skle.gr/index.php/el/2015-01-15-06-55-22/2015-01-15-06-57-24>)

αποτελεί ένα «Εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους».

Ο κοινωνικός λειτουργός, υποχρεούται, να παρέχει υπηρεσίες στα πλαίσια του επαγγέλματος του. Η ποιότητα και το είδος των υπηρεσιών που αναλαμβάνει είναι αποκλειστικά δική του ευθύνη και πρέπει να τα φέρει εις πέρας έχοντας κάποιο αποτέλεσμα. Ο τρόπος που ενεργεί είναι προληπτικός, έτσι ώστε να αποφεύγονται οι διακρίσεις σε βάρος των ευάλωτων και μειονοτικών ομάδων του πληθυσμού .

Πολλές οικογένειες τυγχάνει να ανήκουν στις ομάδες του πληθυσμού που δεν είναι τόσο προνομιούχες συγκριτικά με άλλες. Η κοινωνική εργασία με οικογένεια, εστιάζει, στις περίπλοκες σχέσεις των μελών της οικογένειας και πως επηρεάζονται από το εξωτερικό κοινωνικό περιβάλλον. Η καθημερινότητα της οικογένειας, μελετάται, έτσι ώστε να γνωστοποιηθούν στον κοινωνικό λειτουργό οι συνήθειες ,τα μοτίβα και οι συμπεριφορές τους. Παράλληλα, οι κοινωνικές σχέσεις, η κουλτούρα και η καταπίεση που μπορεί να έχει ασκηθεί από το κοινωνικό περιβάλλον καθρεπτίζονται στον πυρήνα της οικογενειακής συμπεριφοράς. Οι κοινωνικοί παράγοντες έχουν σοβαρό ρόλο στην ποιότητα ζωής της οικογένειας αλλά η κοινωνική εργασία μπορεί να δουλέψει με «προβληματικές» ή πολυπαθείς οικογένειες στο οικείο για αυτούς περιβάλλον. Η προσέγγιση αυτή έχει οριστεί ως «το Άτομο στο περιβάλλον του» (Person-In-Environment, P-I-E) ή αλλιώς στα ελληνικά οικολογική προσέγγιση.

Αυτό το κεφάλαιο, αφορά την παρέμβαση της κοινωνικής εργασίας στο οικογενειακό περιβάλλον, βασιζόμενοι στην οικολογική προσέγγιση, η οποία είναι η καταλληλότερη στην αξιολόγηση των οικογενειακών δεσμών και στην σύνδεση τους με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Οι αρχές, οι δεξιότητες και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού αναλύονται, εφόσον κατευθύνουν την επαγγελματική συμπεριφορά και κατ' επέκταση τις πράξεις του. Το κεφάλαιο, πραγματεύεται επίσης, ποια είναι η συνεισφορά και η εμπλοκή του επαγγελματία στις μονογονεϊκές οικογένειες και ποια είναι η σύνδεση αυτών των δυο. Οι μονογονεϊκές οικογένειες που βρίσκονται στο επίκεντρο της μελέτης της πτυχιακής εργασίας, αναλύονται μέσω του πρίσματος της κοινωνικής εργασίας με οικογένεια .

3.1 Παρέμβαση κοινωνικής εργασίας στο οικογενειακό περιβάλλον

3.1.1 Κοινωνική εργασία και οικογένεια

Η προσέγγιση των οικογενειών στην κοινωνική εργασία με οικογένεια αποτελεί μια περίπλοκη και χρονοβόρα διαδικασία. Πραγματοποιείται μετά από παραπομπή, η οποία πρέπει να διαβαστεί και να συμπληρωθεί από άλλα υπάρχοντα αρχεία, τα οποία θα βοηθήσουν τον κοινωνικό λειτουργό να αντιληφθεί τον λόγο που γίνεται χρήση των υπηρεσιών του.

Στην αρχική προσέγγιση, γίνεται αξιολόγηση των αναγκών και των πόρων της οικογένειας, η οποία μπορεί να αλλάζει σε οποιαδήποτε φάση της παρέμβασης. Οι φάσεις στην κοινωνική εργασία με οικογένεια είναι τέσσερις η εμπλοκή, η αξιολόγηση, η παρέμβαση και ο τερματισμός. Η εμπλοκή είναι η αρχή και η γνωριμία με τους εξυπηρετούμενους, η αξιολόγηση βοηθά στην εύρεση των δυνάμεων και των προβλημάτων τους, η παρέμβαση είναι τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσει η οικογένεια για να μεταβεί στην αλλαγή και ο τερματισμός είναι η τελική φάση της κοινωνικής εργασίας με την οικογένεια.

Μετά την προσέγγιση της οικογένειας πρέπει να γίνει η εμπλοκή της στην διαδικασία και να συμφωνηθούν οι στόχοι από κοινού με την σύναψη συμβολαίου. Οι εξυπηρετούμενοι έχουν ενεργό ρόλο, προσωπική άποψη και δυνάμεις που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Η αξιολόγηση περιλαμβάνει τα μοτίβα μέσα στην οικογένεια που επαναλαμβάνονται και αποτελούν προέκταση κάποιου προβλήματος. Επιπλέον, οι οικογενειακές σχέσεις μπορεί να είναι επηρεασμένες από το κοινωνικό περιβάλλον και ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να συνδιαλέγεται με όλα τα μέλη. Η ανάπτυξη

θετικών σχέσεων με τον κοινωνικό λειτουργό, δημιουργεί ένα ασφαλές, οικογενειακό περιβάλλον που όλοι θα είναι ανοιχτοί στην επικοινωνία. Η επιλογή της προσέγγισης στη φάση της παρέμβασης που ακολουθεί, καθορίζεται από τις λύσεις που θα δοθούν στα προβλήματα που ορίζει η οικογένεια και θα συνοδεύει την διαδικασία της αλλαγής μέχρι το τέλος. Η τελική φάση του τερματισμού μπορεί να γίνει για πολλούς λόγους και ίσως χρειαστεί να λήξει νωρίτερα από το αναμενόμενο. Ο κοινωνικός λειτουργός προετοιμάζει την οικογένεια για την λήξη της συνεργασίας τους. Η επιτυχής έκβαση της συνεργασίας έχει επιτευχθεί, όταν το παρουσιαζόμενο πρόβλημα έχει επιλυθεί και υπάρχει ικανοποίηση και από τα δύο συμβαλλόμενα μέλη με το αποτέλεσμα.

Ο κοινωνικός λειτουργός διακατέχει ενεργητικό ρόλο, διότι προσπαθεί να δημιουργήσει ένα πλαίσιο διαφορετικό από αυτό που γνωρίζει η οικογένεια μέχρι στιγμής, συμβάλλοντας έτσι στην βελτίωση της λειτουργικότητας της. Στόχος της παρέμβασης, είναι η οικογένεια να προσαρμοστεί σε ένα πιο λειτουργικό περιβάλλον έτσι ώστε να αμβλυνθούν τα προβλήματα που ενυπάρχουν (Βεργέτη, 2009).

3.1.2 Αρχές και δεοντολογία κοινωνικής εργασίας με οικογένεια.

Οι αρχές δίνουν την ευκαιρία στον επαγγελματία υγείας να δράσει με βάση το ήθος του επαγγέλματος. Πρόκειται για ένα σύστημα σκέψης ή πεποιθήσεων που δίνει κατευθυντήριες γραμμές για το πώς πρέπει να φέρονται ως επαγγελματίες (Banks, 2015). Η κοινωνική εργασία είναι υπέρμαχος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της κοινωνικής δικαιοσύνης, της συλλογικής ευθύνης και της διαφορετικότητας σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Κοινωνικών Λειτουργών (<https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>).

Η δεοντολογία από την άλλη βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική δικαιοσύνη και ορίζει εάν μια δράση είναι σωστή ή λανθασμένη (Banks, 2015).

Οι αρχές και η δεοντολογία ορίζουν ποια είναι η ορθή επαγγελματική συμπεριφορά σε όλους τους τομείς της κοινωνικής εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, οι κοινωνικοί λειτουργοί σύμφωνα με τον Collins κ.ά., (2017) μπορούν να στηριχτούν στις παρακάτω αρχές προκειμένου η παρέμβαση στο οικογενειακό περιβάλλον να καθίσταται πιο αποτελεσματική:

- Το σπίτι της οικογένειας είναι το φυσικό της περιβάλλον και η παρακολούθηση μέσα σε αυτό βοηθάει τον κοινωνικό λειτουργό να

αξιολογήσει την οικογένεια εστιάζοντας στην καθημερινότητα. Η επεξεργασία της οικογένειας στο φυσικό της περιβάλλον, συμβάλλει, στην επιτυχημένη παρέμβαση τοποθετώντας έτσι τα νέα δεδομένα σε ένα οικείο περιβάλλον.

- Το βασικό έργο του κοινωνικού λειτουργού είναι να ενισχύσει την οικογένεια σε τέτοιο βαθμό, ώστε να έχουν την ικανότητα να αποφασίζουν οι ίδιοι για τις αλλαγές που θα επέλθουν μετά την λήξη της συνεργασίας. Η αυτάρκεια και η ανεξαρτησία της οικογένειας είναι από τις σημαντικότερες ικανότητες στις οποίες πρέπει να επενδύσει ο κοινωνικός λειτουργός.
- Η κάθε οικογένεια έχει μοναδικά χαρακτηριστικά που θα πρέπει να αξιολογούνται καθ' όλη την διάρκεια της παρέμβασης. Η ιδιομορφία της κάθε οικογένειας αλλάζει και τον τρόπο παρέμβασης σε κάθε νοικοκυριό.
- Η κοινωνική εργασία με οικογένεια πρέπει αρχικά να επικεντρώνεται στην άμεση κάλυψη βασικών αναγκών και ύστερα στις μακροπρόθεσμες ανάγκες τους.

Οι αρχές στην κοινωνική εργασία με οικογένεια βοηθάνε στην κατανόηση του τρόπου ζωής της και των ατόμων που την απαρτίζουν. Συνεπώς, γίνεται εστίαση στις δυνάμεις της, βοηθώντας στην καλύτερη επιλογή παρέμβασης. Η προσέγγιση της οικογένειας με αυτό τον τρόπο, προμηνύει αν οι αλλαγές που θα υπάρξουν θα έχουν θετική έκβαση ή όχι.

3.1.3 Δεξιότητες κοινωνικού λειτουργού

Ο κοινωνικός λειτουργός προκειμένου να ασχοληθεί ενεργά με την παρέμβαση στο οικογενειακό περιβάλλον πρέπει να αναπτύξει ορισμένες δεξιότητες. Αρχικά, θα πρέπει να μπορούν να επικοινωνούν και να έρχονται σε συνδιαλλαγή με φορείς, κοινό και δέκτες υπηρεσιών. Οι αποδέχτες των υπηρεσιών, δηλαδή οι οικογένειες, θα μπορούν μέσω του κοινωνικού λειτουργού να έχουν οικονομική βοήθεια ενημερώνοντας τους για τυχόν επιδόματα ή άλλα κρατικά και μη, οικονομικά βοηθήματα. Η ενίσχυση των δυνατοτήτων τους και η ανάδειξη των ικανοτήτων τους αποτελεί κεντρικό σημείο στην κοινωνική εργασία με οικογένεια. Τέλος, ο επαγγελματίας αναλαμβάνει να τους στηρίζει να άρουν τα προβλήματα που θεωρούν ότι έχουν και να παρακινηθούν προκειμένου να έχουν θετικά αποτελέσματα. Οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να είναι υπέρμαχοι της κοινωνικής δικαιοσύνης και ισότητας και κατά του ρατσισμού και των προκαταλήψεων, προκειμένου να

προσαρμόζονται σε οποιοδήποτε πολιτισμικό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο (Καλλινικάκη, 2011).

3.1.4 Οι ρόλοι του κοινωνικού λειτουργού στο οικογενειακό περιβάλλον

Προκειμένου να συνεργαστεί ο κοινωνικός λειτουργός μαζί με την οικογένεια προς όφελος αυτής, θα πρέπει να μην λειτουργεί ως αυθεντία αλλά να δίνει χώρο στην οικογένεια, να παίρνει τις δικές της αποφάσεις και να επιλύει μόνη της τα προβλήματα που προκύπτουν. Στον χώρο της κοινωνικής εργασίας με οικογένεια ο επαγγελματίας μπορεί να πάρει τους εξής ρόλους:

Υποστηρικτής με ενσυναίσθηση: Ο ειδικός αντιλαμβάνεται τις δυνάμεις, τις αδυναμίες και τα διαθέσιμα μέσα της οικογένειας και αξιολογεί πως μπορούν να αναδειχτούν τα θετικά της χαρακτηριστικά και να αποτελέσουν καταλυτικό παράγοντα σε κάποιο επερχόμενο ζήτημα. Παράλληλα, προσπαθεί να μετριάσει ή και να μειώσει αρνητικά χαρακτηριστικά ή εμπόδια που αποπροσανατολίζουν την οικογένεια από τους στόχους που έχουν τεθεί. Υποστηρίζει την οικογένεια και αντιλαμβάνεται τις ανάγκες και τα προβλήματα τους μέσω της ενσυναίσθησης, δηλαδή, την κατανόηση των συναισθημάτων του εξυπηρετούμενου.

Δασκάλου ή εκπαιδευτή: Στο επίκεντρο αυτού του ρόλου βρίσκεται η εκπαίδευση του γονέα στον γονεϊκό ρόλο και η ανάπτυξη των δεξιοτήτων του. Η εκπαίδευση γίνεται πάνω στην διαχείριση καθημερινών ζητημάτων, όπως ο θυμός, οι συγκρούσεις, η επικοινωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας αλλά και στην διαχείριση της οικονομίας του σπιτιού. Ο ρόλος αυτός, στοχεύει, στην ικανότητα των ίδιων των γονέων να ενεργούν ως θεραπευτές στα παιδιά τους.

Καταλύτης: Ο ρόλος αυτός συστήνει στην οικογένεια υπηρεσίες, που μπορεί να μην γνώριζαν ότι με την πρόσβαση τους σε αυτές επωφελούνται. Ενημερώνει για την χρήση και την χρησιμότητα τους και έτσι, λαμβάνοντας, μια επιπλέον βοήθεια, ενδυναμώνεται η οικογένεια και είναι πιο πιθανό να πλησιάσει τον στόχο της παρέμβασης.

Παρακινητής: Στα καθήκοντα του κοινωνικού λειτουργού είναι η παρακίνηση και ο συντονισμός των υπηρεσιών κάθε κοινότητας και η εμπλοκή της οικογένειας στα συστήματα βοήθειας και στα δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης .

Διαμεσολαβητής: Ο κοινωνικός λειτουργός χρειάζεται να παρέμβει σε μια σύγκρουση και να απαλύνει τα μέλη από το στρες. Οι συγκρούσεις μπορεί να συμβαίνουν, είτε μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, είτε στο ευρύτερο περιβάλλον της κοινότητας που ζει η οικογένεια και να επηρεάζουν την οικογενειακή ζωή.

Συνήγορος: Η κοινωνική εργασία οφείλει να προάγει τα δικαιώματα των χρηστών της και να τους προσφέρει ασφάλεια. Μπορεί να αντιληφθεί τις ανάγκες που έχουν και τι χρειάζονται, προκειμένου να διασφαλίσει μια καλύτερη ποιότητα ζωής για αυτούς. Καθώς αποτελεί φορέα του κράτους, είναι υποχρέωσή του να μεταβιβάσει στους κυβερνητικούς εκπροσώπους, τις ανάγκες και τα προβλήματα του πληθυσμού με σκοπό να προάγουν το δικαίωμα τους και να εξασφαλίσουν τις καλύτερες συνθήκες για αυτούς (Collins κ.ά., 2017).

3.2 Κοινωνική εργασία με έμφαση στην μονογονεϊκότητα

3.2.1 Παρέμβαση στις μονογονεϊκές οικογένειες

Οι μονογονεϊκές οικογένειες, όπως έχει αναφερθεί στα παραπάνω κεφάλαια, αντιμετωπίζουν τόσο οικονομικά όσο και κοινωνικά προβλήματα. Η ψυχολογική και κοινωνική στήριξη αυτών των οικογενειών είναι σημαντική, καθώς η πίεση, το άγχος και οι συγκρούσεις που βιώνουν καθημερινά εντείνονται με τις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Η κοινωνική εργασία παρέχει κοινωνική στήριξη στους εξυπηρετούμενους, είτε μέσα από προγράμματα κοινωνικής αλληλεγγύης, είτε από άλλους φορείς δημόσιους και ιδιωτικούς που προασπίζουν τα δικαιώματά τους.

Η παρέμβαση θα πρέπει να αξιολογείται από τον εκάστοτε κοινωνικό λειτουργό, ανάλογα με τις δυνατότητες της οικογένειας, τα προβλήματά της και τη γενική κοινωνικοοικονομική της κατάσταση. Η παρέμβαση θα πρέπει να βασίζεται στην οικολογική προσέγγιση, δηλαδή, να λαμβάνεται υπόψη το κοινωνικό περιβάλλον που ζει η οικογένεια και να μην είναι αποκομμένη από τους εξωτερικούς παράγοντες που την επηρεάζουν.

Τα στηρίγματα που διατίθενται για τους μονογονείς πρέπει να μελετώνται και να υπολογίζεται εάν το μέγεθος και η ποιότητα τους είναι ανάλογα με τις ανάγκες της οικογένειας. Σημαντική παράμετρος είναι η παροχή μέσων και κοινωνικής στήριξης για τα άτομα αυτά. Η οικονομική ενίσχυση με την μορφή επιδομάτων, συνοδεύεται από τη στήριξη κάποιας κοινωνικής υπηρεσίας για περαιτέρω ενδυνάμωση.

Η επαφή με άτομα του κοντινού οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος κρίνεται απαραίτητη, προκειμένου να ενισχύσουν τα κοινωνικά τους δίκτυα. Η σύνδεση του παιδιού με τους κοντινούς συγγενείς, αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι για να μην είναι η οικογένεια απομονωμένη και παράλληλα πρέπει να εξεταστεί η επαφή με τους συγγενείς του γονέα αν απουσιάζει ή αν δεν μένει με το παιδί. Επίσης, οι γείτονες και οι φίλοι μπορεί να φανούν χρήσιμοι και να έχουν βοηθητικό ρόλο σε περίπτωση ανάγκης.

Τέλος, οι γονείς χρειάζονται από τους κοινωνικούς λειτουργούς βοήθεια στην διαχείριση του στρες που βιώνουν, συμβουλευτικές υπηρεσίες για οποιοδήποτε ζήτημα τους απασχολεί και εκπαίδευση στις γονικές δεξιότητες για την καλύτερη διαχείριση των παιδιών (Collins κ.ά., 2017).

3.2.2 Οικολογική προσέγγιση

Η οικολογική προσέγγιση στην κοινωνική εργασία έχει συσχετιστεί με την παρέμβαση σε οικογένειες που βρίσκονται στο περιθώριο ή σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με τα υπόλοιπα μέλη μιας κοινωνίας. Η οικολογική θεωρία, ως προέκταση των οικογενειακών συστημάτων, διασφαλίζει ότι οι οικογένειες δεν μελετώνται αποκομμένες από το κοινωνικό τους περιβάλλον, αλλά ως μέρος αυτού, αναλύοντας έτσι τους ρόλους που έχουν στο οικογενειακό πλαίσιο και εκτός αυτού. Οι αλληλεπιδράσεις που έχουν με την κοινότητα όπως φίλοι, γείτονες, συγγενείς και με τις δομές αυτής όπως το σχολείο, η εργασία, η εκκλησία, σημαίνει πως η οικογένεια ανήκει σε παραπάνω από ένα συστήματα. Τα συστήματα αυτά επηρεάζουν το ένα το άλλο και όλα μαζί την οικογένεια που ζει σε αυτά.

Η αποτελεσματική κοινωνική εργασία συνδέει το κοινωνικό με το οικογενειακό πλαίσιο. Αξιολογεί, πως οι πόροι και οι δυνάμεις του πρώτου μπορούν να αξιοποιηθούν και να ωφελήσουν το δεύτερο. Οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι υπεύθυνοι για την ενημέρωση των εξυπηρετούμενων, για την χρήση επίσημων και ανεπίσημων πηγών υποστήριξης. Η ενημέρωση αφορά τα διαθέσιμα μέσα που υπάρχουν για στήριξη και πως είναι εφικτή η προσέγγιση τους. Τα μέσα και οι πόροι μπορεί να είναι οικονομικής ή υλικής φύσεως, κοινωνικής υποστήριξης αλλά μπορεί να αφορούν το ανθρώπινο δυναμικό που είναι διαθέσιμο προς βοήθεια.

Τα κοινωνικά δίκτυα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ζωή των μονογονεϊκών οικογενειών. Η ανάπτυξη τους και η διατήρηση των σχέσεων μεταξύ τους, χειραφετεί

σταδιακά την οικογένεια από τον κοινωνικό λειτουργό, έχοντας δηλαδή ένα διευρυμένο περιβάλλον που την στηρίζει. Ο κοινωνικός λειτουργός δεν είναι ο μόνος παράγοντας που εξαρτάται η οικογένεια.

Η παρέμβαση πρέπει να στοχεύει στις ανάγκες και στις προτεραιότητες που πιστεύει εκείνη ότι την επηρεάζουν και ότι αποτελούν εμπόδιο. Η επιλογή των υπηρεσιών στήριξης πρέπει να γίνεται μαζί με την οικογένεια, και να εγκρίνει τον τρόπο που θα κινηθεί ο κοινωνικός λειτουργός, στην επίλυση του προβλήματος. Η οικογένεια θα πρέπει να θέσει τους στόχους και να προσδιορίσει τα προβλήματα της .

Ο στόχος της οικολογικής παρέμβασης είναι οι εξυπηρετούμενοι να πράττουν οι ίδιοι καθορίζοντας τις ανάγκες τους και πως μπορούν να τις καλύψουν, όχι ο κοινωνικός λειτουργός για αυτούς. Στόχος της κοινωνικής εργασίας, πέρα από το να ξεπεράσουν τα υπάρχοντα προβλήματα, είναι να αναπτύξουν δεξιότητες που θα τους απαλλάσσουν από μελλοντικά προβλήματα. Η πρόληψη δηλαδή μέσω της ενίσχυσης των δυνάμεων της οικογένειας, αναδιαμορφώνει τον τρόπο ζωής των εξυπηρετούμενων, βελτιώνοντας την καθημερινότητα τους μελλοντικά (Collins κ.ά., 2017).

3.2.3 Τα δίκτυα των μονογονεϊκών οικογενειών

Οι οικογένειες με έναν μόνο γονέα στηρίζονται στα δίκτυα κοινωνικής αλληλεγγύης που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καθημερινότητα τους. Ο γονιός συνήθως χρειάζεται κάποια βοήθεια για τα εξαρτώμενα μέλη, είτε από το κράτος, είτε από άλλα μέλη της κοινότητας. Το κράτος συμβάλλει με το σύστημα κοινωνικής προστασίας, ιδιαίτερα με τις κοινωνικές υπηρεσίες, ενώ τα δίκτυα κοινωνικής αλληλεγγύης όπως γείτονες, φίλοι και συγγενείς, κατέχουν βοηθητικό ρόλο. Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες που το σύστημα κοινωνικής προστασίας δεν είναι τόσο ανεπτυγμένο και χαρακτηρίζεται ανεπαρκές, με αποτέλεσμα να μην στρέφονται προς αυτό για βοήθεια, αλλά να προτιμάνε τα κοινωνικά ή άλλα άτυπα δίκτυα φροντίδας (Κικίλιας & Παπαλιού & Φαγαδάκη 2008).

Τα δίκτυα αποτελούν ένα εργαλείο ανάλυσης, ώστε το άτομο που ανήκει σε μια μικρή πληθυσμιακή ομάδα μέσω αυτής να συνδεθεί και να ενσωματωθεί σε ένα μεγαλύτερο εύρος του πληθυσμού. Ο κοινωνικός λειτουργός μέσω της δουλειάς του μπορεί να συμβάλλει στην σύνδεση αυτών των δικτύων και στην ενημέρωση των

πολιτών, σχετικά με προγράμματα κοινωνικών υπηρεσιών και οργανώσεων που μπορεί να έχει πρόσβαση ο πολίτης (Ζαϊμάκης,2011).

Ο μόνος γονέας μπορεί να έχει απολαβές από τα άτυπα δίκτυα φροντίδας όπως φιλοξενία, παροχή στέγης, οικονομική βοήθεια και βοήθεια στην φροντίδα των παιδιών ή και στις οικιακές εργασίες. Παράλληλα, μπορεί να λάβει συναισθηματική στήριξη για να μην αισθάνεται κοινωνικά απομονωμένος από άτομα του παλιού κοινωνικού του περιβάλλοντος που πλέον δεν έχει κοινωνικές επαφές. Οι μόνιμοι γονείς συνηθίζουν να αποκτούν νέο κύκλο γνωστών, εκ των οποίων οι περισσότεροι, είναι χωρίς ζεύγος. Η φροντίδα των παιδιών από τρίτους είναι σημαντική για να δώσει στον γονέα την ευκαιρία να αποκτήσει κοινωνική ζωή και να συναναστραφεί με άλλα ενήλικα άτομα.

Επίσης, οι συγγενείς του γονέα ή και του γονέα που δεν είναι στην ζωή της οικογένειας είναι σημαντική βοήθεια. Οι επαφές που υπάρχουν με αυτούς εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες, όπως η αιτία της απουσίας του ενός γονιού και αν είναι αποδεκτή από το οικογενειακό δίκτυο και η οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα (Κογκίδου, 1995).

Οι γονείς πέρα από τα άτυπα δίκτυα αυτενεργούν και σε άτυπες ομάδες επιδιώκοντας κοινούς σκοπούς και στόχους. Οι μόνιμοι γονείς μπορούν να ενταχθούν στις ομάδες στήριξης μειονοτήτων και να επικεντρωθούν σε πολιτισμικά και προνοιακά ζητήματα που τους απασχολούν (Σταθόπουλος, 2017).

Τα δίκτυα μπορεί να είναι γείτονες, φίλοι, συγγενείς, ομάδες αλλά μπορεί και να εμπλέκεται η τοπική αυτοδιοίκηση ή οι κρατικές κοινωνικές υπηρεσίες. Οι σχέσεις που έχει η οικογένεια με τα δίκτυα διερευνάται από τον κοινωνικό λειτουργό, ο οποίος σχεδιάζει την παρέμβαση του εμπλέκοντας τα άτομα που σχετίζονται με την οικογένεια. Οι άτυποι δεσμοί με τα δίκτυα βοηθάνε την παρέμβαση του κοινωνικού λειτουργού να είναι πιο αποτελεσματική (Ζαϊμάκης, 2011).

Συμπεράσματα

Πριν την σύσταση των κρατών όπως την ξέρουμε σήμερα, οι άνθρωποι ζούσαν σε συνθήκες που παραγκωνίζονταν τα δικαιώματα και οι ανάγκες τους. Οι κοινωνίες είχαν την ανάγκη να νιώσουν ασφάλεια και προστασία από το κράτος, καθώς δεν υπήρχε καμία νομοθεσία ή κρατική πρωτοβουλία που να στηρίζει τον πληθυσμό. Το

χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών οξυνόταν, μαζί και οι κοινωνικοοικονομικές συνέπειες. Οι πρώτοι κοινωνικοί λειτουργοί ανέλαβαν να μειώσουν τις κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις και να στηρίξουν τις ομάδες που είχαν πληγεί (Καλλινικάκη, 2011).

Η κοινωνική εργασία ανέκαθεν συνδεόταν με το σύστημα της πρόνοιας και της παιδικής προστασίας. Οι κοινωνικοί λειτουργοί που δραστηριοποιούνται στο οικογενειακό περιβάλλον καλούνται να αξιολογήσουν την ποιότητα της οικογενειακής ζωής και τα εμπόδια ή και τις ανάγκες του εκάστοτε νοικοκυριού (Καλλινικάκη, 2011).

Οι οικογένειες ήταν μια από αυτές τις ομάδες που κέντρισε το ενδιαφέρον της κοινωνικής εργασίας, καθώς θεωρήθηκε πως επηρεάζει τόσο την συμπεριφορά όσο και την κοινωνική οργάνωση. Η ανάγκη εμπλοκής της κοινωνικής εργασίας σε αυτό τον τομέα προέκυψε από την ανάγκη άμβλυνσης των ανθρώπινων προβλημάτων. Τα προβλήματα δεν θεωρούνται, πλέον, ατομική ευθύνη αλλά απορρέουν από το ευρύτερο οικογενειακό και κοινωνικό πλαίσιο (Collins κ.ά.,2017).

4 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Σκοπός

Σκοπός της παρούσας έρευνας, είναι να διερευνήσει την διάσταση της μονογονεϊκότητας, τις προκλήσεις και τις δυσκολίες του γονεϊκού ρόλου που προκύπτουν από αυτή την κατάσταση. Θα προσπαθήσουμε να μελετήσουμε εις βάθος τις δυσκολίες του γονέα στην άσκηση του ρόλου του, που ζει ή ζούσε καθημερινά με το/τα παιδί/ά ανεξαρτήτως τον λόγο της μονογονεϊκότητας, μέσα από τη δική του οπτική γωνία.

Συγκεκριμένα, μέσα από την λεπτομερή περιγραφή των εμπειριών αυτών των γονέων θα μπορέσουμε να καταλάβουμε, πως βιώνουν την μονογονεϊκότητα οι διαφορετικοί τύποι αυτής της οικογενειακής δομής. Δηλαδή, θα προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε τα προβλήματα που συνοδεύουν την καθεμιά, με ποιον τρόπο διαχειρίστηκαν την απουσία του άλλου γονέα/συντρόφου και πως αντιμετωπίστηκαν από την κοινωνία και το κράτος.

4.2 Είδος έρευνας

Σε αυτή την πτυχιακή εργασία χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ποιοτικής ερευνάς. Η ποιοτική έρευνα είναι μια μέθοδος που εστιάζει σε πολλά διαφορετικά ζητήματα, και εμπλέκεται σε μια ερμηνευτική και νατουραλιστική προσέγγιση του θέματος που ερευνά. Αυτό σημαίνει ότι, οι ερευνητές που χρησιμοποιούν την ποιοτική έρευνα, μελετούν τα φαινόμενα στα φυσικά πεδία, επιχειρώντας να κατανοήσουν το νόημα ή να ερμηνεύσουν τα φαινόμενα σύμφωνα με το νόημα που οι άνθρωποι προσδίδουν σε αυτά (Denzin & Lincoln, 1994).

Η ποιοτική ερευνά είναι η κατάλληλη μέθοδος, καθώς το θέμα μας είναι η μονογονεϊκή οικογένεια και προκλήσεις του γονεϊκού ρόλου, και αυτό μας δίνει μια γνώση «εκ των έσω» για το πως αυτές οι οικογένειες αντιμετωπίζουν και διαχειρίζονται διάφορες καταστάσεις. Αυτός είναι και εξάλλου ο σκοπός της ποιοτικής ερευνάς, η κατανόηση σε βάθος του ατόμου μέσα στο πλαίσιο (Καλλινικάκη, 2010).

4.3 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερωτήματα στα οποία θέλουμε να απαντήσουμε μέσα από αυτήν την έρευνα είναι:

- 1) Ποιες είναι οι προκλήσεις του γονεϊκού ρόλου σε μια μονογονεϊκή οικογένεια;
- 2) Αν η ύπαρξη ενός μόνο γονέα επηρεάζει την ανάπτυξη του παιδιού;

4.4 Δείγμα

Το δείγμα αντλήθηκε από τα κοινωνικά μας δίκτυα, καθώς ήταν αρκετά δύσκολο να εντοπιστεί αυτός ο πληθυσμός στόχος και επίσης υπήρχαν αρκετές δυσκολίες και περιορισμοί όπως θα αναφερθούν αργότερα. Ωστόσο, το δείγμα αποτελείται από 5 μόνες μητέρες οι οποίες έχουν ηλικία από 45-56 ετών και ζουν ως επί το πλείστον σε αστικές περιοχές. Πάνω από τις μισές γυναίκες έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση και τουλάχιστον 1 παιδί, με τον ανώτερο αριθμό να ανέρχεται στα 4 παιδιά. Επίσης τα χρονιά που έχουν σαν μονογονείς κυμαίνονται από 6-20 χρονιά και τέλος, οι λόγοι μονογονεϊκότητας έχουν να κάνουν με 2 χηρείες, 2 διαζύγια και 1 εγκατάλειψη.

4.5 Εργαλεία

1) Ημιδομημένη συνέντευξη

Η ημιδομημένη συνέντευξη (semi-structured) με ανοιχτές ερωτήσεις (open-ended) είναι ο κύριος τρόπος συλλογής δεδομένων. Σε αυτόν τον τύπο συνέντευξης οι ερωτήσεις είναι κανονικά καθορισμένες, αλλά ο συνεντευκτής είναι πιο ελεύθερος να ερευνήσει συστηματικά και εκτεταμένα πέραν των απαντήσεων. Αυτό επιτρέπει στον συνεντευκτή να έχει μεγαλύτερο περιθώριο να εξετάσει σε βάθος ένα θέμα πέρα από την αρχική απάντηση. Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις συγκροτούνται από έναν θεματικό οδηγό, ερευνούν σε βάθος και επιδιώκουν να επεκταθούν στα ζητήματα και τα θέματα που αναδύονται κατά την διάρκεια της (May, 1993). Οι ερωτήσεις εστιάζουν σε θεματικές ενότητες, όπως: α) στη καθημερινότητα της οικογένειας (π.χ. Θα μπορούσατε να μας περιγράψετε μια καθημερινή ημέρα της οικογένειας σας;), β) ποιον τύπο μονογονεϊκής οικογενείας εκπροσωπεί (π.χ. η μονογονεϊκότητα ήταν επιλογή ή μονόδρομος για εσάς;), γ) στις προκλήσεις και τις δυσκολίες που συνάντησε σαν μονογονέας (π.χ. Μπορείτε να αναφερθείτε στις δυσκολίες/προκλήσεις σαν γονέας;), δ) στις απολαβές από την κατάσταση της μονογονεϊκότητας (π.χ. Υπάρχουν θετικά στο να είσαι μονογονέας; Ποια είναι αυτά;), ε) στην υποστήριξη της οικογένειας (π.χ. Δεχτήκατε βοήθεια από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και από το κράτος; Τι είδους ήταν αυτή η βοήθεια;), στ) στις συνέπειες της μονογονεϊκότητας στο παιδί (π.χ. Οι περισσότεροι άνθρωποι πιστεύουν ότι το παιδί μεγαλώνει πιο σωστά και με τους δυο γονείς, εσείς τι πιστεύετε για αυτό;), ζ) στις προτάσεις και τις συμβουλές των ιδίων προς άλλους μονογονείς (π.χ. Τι προτείνετε μέσα από την εμπειρία σας σε άλλους μονογονείς, ποια συμβουλή θα δίνατε σε εκείνους;). Οι ερωτήσεις ενθαρρύνουν τους μονογονείς να εκφράσουν

συναίσθημα και σκέψεις επομένως και οι απαντήσεις τους μπορούν να παρέχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα της εμπειρίας τους στη κατάσταση της μονογονεϊκότητας. Οι απαντήσεις, δηλαδή, περιγράφουν λεπτομερή γεγονότα, καταστάσεις και ερμηνείες από την θεώρηση των μονογονέων, παρουσιάζοντας μια μεριά της μονογονεϊκότητας μέσα από την όλη τους εμπειρία. Το πλήρες σχέδιο της συνέντευξης παρουσιάζεται στο Παράρτημα 1.

2) Θεματική μέθοδος ανάλυσης

Για τον τρόπο ανάλυσης των δεδομένων από τις συνεντεύξεις επιλέξαμε την θεματική μέθοδο ανάλυσης. Η θεματική ανάλυση εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο αναγνωρίζουμε και μορφοποιούμε τα ποιοτικά δεδομένα, μέσα από μια συγκεκριμένη διαδικασία 6 βημάτων. Η θεματική ανάλυση είναι μια ευέλικτη μέθοδος εντοπισμού, συγκρότησης, και ανάλυσης των διαφορετικών θεματικών ενοτήτων που προκύπτουν μέσα από τα δεδομένα.

Στόχος, της συγκεκριμένης ανάλυσης, είναι να επιλεγεί η πληροφορία από τις συνεντεύξεις, να βρεθούν κοινά νοήματα ή κοινό περιεχόμενο μεταξύ των δεδομένων από τις συνεντεύξεις και αυτά να ομαδοποιηθούν σε κοινές θεματικές ενότητες (Braun & Clarke, 2006)

4.6 Δυσκολίες

Η κύρια δυσκολία που συναντήσαμε στην έρευνα ήταν η έξαρση του ιού COVID-19. Οι καραντίνες που επιβλήθηκαν αλλά και η αύξηση των κρουσμάτων καθημερινά, ώθησε μερικούς από πιθανούς συμμετέχοντες να μην θέλουν τελικά να λάβουν μέρος στην έρευνα. Παρόλα αυτά έγιναν κάποιες συνεντεύξεις υστέρα από συνεννόηση και πάρθηκαν όλα τα απαραίτητα μετρά ασφάλειας (δυο μετρά απόσταση και χρήση μάσκας).

4.7 Περιορισμοί έρευνας

Ο κύριος περιορισμός μας ήταν το μικρό δείγμα λόγω της έξαρσης του ιού όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως. Η κατάσταση αυτή της πανδημίας μας ανάγκασε να περιοριστούμε πάρα πολύ σε ότι αφορά το μέγεθος του δείγματος. Αυτό το αναφέρουμε, καθώς στο τέλος κάθε συνέντευξης το υποκείμενο της έρευνας, μας παρέπεμπε σε ένα άλλο άτομο το οποίο θα μπορούσαμε να πάρουμε πληροφορίες για την έρευνα μας. Ωστόσο, αυτό ήταν αδύνατο, καθώς είναι ένα ευαίσθητο θέμα αυτό

που ερευνούμε και ήταν δύσκολο να προσεγγίσουμε ενδιαφερόμενους μέσω του διαδικτύου.

4.8 Ηθικά ζητήματα

Δεν προέκυψε κάποιο ηθικό ζήτημα καθώς οι ερευνητές ακολούθησαν επ' ακριβώς τον κώδικα δεοντολογίας για την εχεμύθεια, την εμπιστευτικότητα και την ανωνυμία των υποκείμενων έρευνας. Δηλαδή, όλα τα στοιχεία των ανθρώπων που συμμετείχαν στην έρευνα είναι κωδικοποιημένα μέσα στην πτυχιακή εργασία για να αναπαράγουμε τις πληροφορίες που μας έδωσαν.

5 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΑΝΑΛΥΣΗ

5.1 Θεματική ανάλυση

Εισαγωγή

Στην προσπάθεια μας να κατανοήσουμε εις βάθος τις μονογονεϊκές οικογένειες και τις προκλήσεις του γονεϊκού ρόλου προχωρήσαμε στην συλλογή πληροφοριών με τη μορφή συνεντεύξεων από γονείς που βρίσκονται σε αυτή την θέση. Προκειμένου να ταξινομηθούν οι πληροφορίες που λάβαμε, κατηγοριοποιήθηκαν σε ήδη υπάρχουσες θεματικές ενότητες που είχαμε δημιουργήσει για το λόγο αυτό. Οι κατηγορίες και η ανάλυση τους αντιπροσωπεύουν αληθινά γεγονότα από προσωπικές εμπειρίες των υποκειμένων της έρευνας και χωρίζονται στις παρακάτω έξι κατηγορίες:

- 1) Περιγραφή καθημερινότητας
- 2) Αίτια μονογονεϊκότητας
- 3) Δυσκολίες της οικογένειας
- 4) Υποστήριξη οικογένειας
- 5) Απόψεις σχετικά με την ύπαρξη ενός γονέα στο παιδί
- 6) Συμβουλές προσωπικής εμπειρίας σε άλλους μονογονείς

5.1.1 Περιγραφή καθημερινότητας

Οι πληροφορίες που λάβαμε από τους συνεντευξιαζόμενους, σχετικά με την περιγραφή της καθημερινότητάς τους κυμαίνονταν στο ίδιο μήκος κύματος, δηλαδή, όλες οι μητέρες αναφέρθηκαν περίπου στις ίδιες δραστηριότητες και ασχολίες. Το δείγμα μας αποτελείται κατά κύριο λόγο από μόνες μητέρες, εφόσον οι συνθήκες οι οποίες επικρατούν αυτό το διάστημα, κατέστησαν τρομερά δύσκολη την περαιτέρω αναζήτηση δείγματος και από μόνους πατέρες, επομένως επικεντρωθήκαμε στον ευρύτερο κύκλο γνωριμιών μας.

Οι περισσότερες ξυπνούν και ετοιμάζουν το πρωινό για τα παιδιά, ασχολούνται με την τακτοποίηση του σπιτιού και μαγειρεύουν φαγητό για το μεσημέρι. Κάποιες έχουν αναφέρει πως έχουν και κατοικίδια και τα φροντίζουν βγάζοντάς τα για βόλτα καθώς ασχολούνται και με την περιποίησή τους. Επιπλέον, αναλαμβάνουν να καλύψουν τις ανάγκες που προκύπτουν από την συντήρηση ενός σπιτιού, όπως αυτές είναι, η πληρωμή λογαριασμών, αγορές ειδών πρώτης ανάγκης, τραπεζικές υποχρεώσεις κ.α.

«...Ξεκινάω μαζεύω το σπίτι. Μαγειρεύω. Αν έχω προπόνηση, πάω προπόνηση. Να πάω σούπερ μάρκετ, να πληρώσω λογαριασμούς και τα λοιπά...» (Σ:4)

Ακόμη, μερικές ξεκινούν την δουλειά τους από το μεσημέρι έως και τις βραδινές ώρες καθώς το ωράριο της εργασίας τους είναι διευρυμένο.

«...Αρχίζει η ώρα που πηγαίνω στο μαγαζί από τις 5 το απόγευμα μέχρι όσο πάει. Μπορεί να τελειώσω και 12 το βράδυ και 1 το βράδυ ή και 10 το βράδυ, ανάλογα την δουλειά που θα έχει...» (Σ:2)

Αναφορικά με την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και τα χόμπι των γονέων παρατηρείται πως υπάρχουν κοινά ενδιαφέροντα για τους περισσότερους. Η πλειοψηφία των μητέρων αναφέρει πως αρέσκεται στην άσκηση μέσω του περιπάτου αλλά και γενικότερα στην γυμναστική σε διαμορφωμένο χώρο ή και σε εξωτερικό χώρο. Επίσης, άλλες καταπιάνονται με το διάβασμα, το πλέξιμο, την ζωγραφική και την χειρωνακτική εργασία επισκευάζοντας και αναδιαμορφώνοντας παλιά έπιπλα.

«...Όταν σηκώνομαι και έχω όρεξη πηγαίνω για τρέξιμο. Μετά θα βρω άλλες ασχολίες να κάνω, όπως το πλέξιμο μου, να βάψω τα έπιπλα του σπιτιού μου γιατί καταπιάνομαι με αυτά και μου αρέσει με ευχαριστεί...» (Σ:5)

Ωστόσο, υπάρχουν και μερικές μητέρες στις οποίες δεν μένει καθόλου προσωπικός χρόνος για τις ίδιες, και τις περισσότερες φορές όταν βρίσκουν ελεύθερο χρόνο προτιμούν να τον περάσουν με τα παιδιά τους.

«...Όχι, δεν μου μένει καθόλου χρόνος...» (Σ:1)

Οι πληροφορίες που λάβαμε σε σχέση με τις δραστηριότητες και ασχολίες των παιδιών φαίνεται να συμπίπτουν σε αρκετά σημεία. Τα περισσότερα παιδιά είτε φοιτούν σε πανεπιστήμιο, είτε πηγαίνουν ακόμα σχολείο ή και κάποια από αυτά διαμένουν σε άλλο σπίτι και έχουν την δική τους ζωή.

«...Συνήθως εδώ θα βρίσκονται τα δύο μικρά τα παιδιά καθώς τα μεγάλα έχουν φύγει στην Αθήνα...» (Σ:1)

Άλλα παιδιά φαίνεται να ασχολούνται με την άθληση πηγαίνοντας σε προπονήσεις ή σε γυμναστήρια, και τους ευχαριστεί να βγαίνουν έξω με φίλους για περπάτημα ή για

καφέ ή επιλέγοντας διαφορετικούς τρόπους ψυχαγωγίας, όπως είναι, ο κινηματογράφος, το θέατρο ή οι συναυλίες. Κάποια από αυτά τα παιδιά παίζουν διαδικτυακά παιχνίδια στον υπολογιστή με φίλους τους και άλλα ασχολούνται και με την μουσική.

«...Συνήθως μετά τα μαθήματα που θα παρακολουθήσει διαδικτυακά θα κάτσει στον υπολογιστή να παίξει βιντεοκείμε ή θα κάτσει να διαβάσει κάποιο βιβλίο ή να παρακολουθήσει κάτι στην τηλεόραση. Τα ίδια κάνει περίπου και το άλλο παιδί με κάποιες παραλλαγές καθώς έχει πρόσθετα ενδιαφέροντα όπως το να παίζει κιθάρα και να βγαίνει με τους φίλους του και τον αδερφό του για περπάτημα...» (Σ:1)

Αναφορικά με τις δραστηριότητες των γονέων και των παιδιών που έχουν από κοινού, οι περισσότερες μητέρες τονίζουν την σημασία που έχουν για εκείνες οι ώρες που περνάνε μαζί με τα παιδιά τους, έστω και αν αυτές δεν είναι τόσο επαρκείς, λόγω της εργασίας τους και της πολύωρης απουσίας τους από το σπίτι. Είναι εμφανές, πως από τις απαντήσεις της πλειοψηφίας όλες οι μητέρες θεωρούν αρκετά σημαντική την ώρα του φαγητού, καθώς μπορούν να συζητήσουν μαζί με τα παιδιά τους για την μέρα τους, αν συνέβη κάποιο περιστατικό ή αν έγινε κάτι που τους χαροποίησε ιδιαίτερα και θέλουν να το μοιραστούν.

«...Δεν περνάμε πάρα πολύ χρόνο μαζί γιατί δουλεύω πολλές ώρες δυστυχώς αλλά όταν είμαστε μαζί κάποιες ώρες, έχουμε ποιοτικό χρόνο, δηλαδή η ώρα που περνάμε μαζί μπορεί να μην είναι πολύ ώρα αλλά είναι ουσιώδη δηλαδή μοιραζόμαστε τα πάντα του λέω τα προβλήματα μου, τις σκέψεις μου και μου λέει εκείνος τα δικά του...» (Σ:3)

Επίσης, κάποιες από τις μητέρες προσπαθούν όταν έχουν ελεύθερο χρόνο να κάνουν πράγματα μαζί με τα παιδιά τους, όπως αυτά είναι, περπάτημα κοντά στην γειτονιά, βοήθεια στο μαγείρεμα και επιτραπέζια παιχνίδια.

«...Ερχεται μαζί μου στον στίβο και γυμναζόμαστε μαζί...» (Σ:5)

«...Ωστόσο όταν βρισκόμαστε όλοι μαζί παίζουμε επιτραπέζια...» (Σ:1)

5.1.2 Αιτία μονογονεϊκότητας

Από τις απαντήσεις των γυναικών μπορούμε να δούμε πως οι αιτίες της μονογονεϊκότητας ποικίλλουν. Σε μερικές ήταν από επιλογή, σε άλλες πάλι ήταν μονόδρομος και σε άλλες ένα ξαφνικό γεγονός. Οι γυναίκες ανέφεραν σαν κύρια αιτία της μονογονεϊκότητας την χηρεία, το διαζύγιο και την εγκατάλειψη.

«...Ο άντρας μου πήγε για εξετάσεις στο νοσοκομείο. Εκεί του διέγνωσαν μια ασθένεια όπου τον ανάγκασε για ένα χρονικό διάστημα 6 μηνών να πηγαίνει στο νοσοκομείο έως και τον θάνατο του στο τέλος του δουμνήνα...» (Σ:1)

«...Μετά από 3 μήνες τα κατάφερα και ξεκίνησε η δουλειά κανονικά, αλλά εφόσον είχε πεθάνει ο άντρας μου...» (Σ:2)

*«...Κανονικά δεν ήταν επιλογή μου ήταν επιλογή του πρώην συζύγου...»
«...έκανα προσπάθειες να τον φέρω πιο κοντά στην οικογένεια και πίσω στο παιδί αλλά, δυστυχώς, είχε βάλει πλώρη για αλλού και στο τέλος ήταν αναπόφευκτο. Διαλέγεις ή εμένα και το παιδί ή να βγαίνεις έξω και να ξενυχτάς και να έρχεσαι 5 και 6 η ώρα αυτό του λέω δεν είναι οικογένεια...» (Σ:3)*

«...Εμένα ήταν μονόδρομος, δεν είχα επιλογή έπρεπε να γίνει έτσι...» «...Ήταν θέμα επιβίωσης. Δεν αισθανόμουν καλά. Έπρεπε να γίνει αυτό...» «...Μετά από κάποια χρόνια συμβίωσης, 9 χρόνια πέρασαν, έπρεπε να γίνει. Δεν πήγαινε άλλο δηλαδή, ήταν αμοιβαίο πιστεύω...» (Σ:4)

«...Παρόλο που ήταν μικρά τα παιδιά όταν μας εγκατέλειψε ο πατέρας τους, δεν τα άφησα στιγμή και τους μιλούσα συνέχεια...» «...Τους είπα ότι ο μπαμπάς τους αποφάσισε να φύγει. Κάπου ζορίστηκε, κάτι του συνέβη και όταν είναι έτοιμος θα μιλήσει μαζί μας. Αλλά το θέμα είναι ότι δεν επικοινωνήσε μαζί μας όλα αυτά τα χρόνια, τίποτα ούτε τηλέφωνο...» (Σ:5)

5.1.3 Προκλήσεις του γονεϊκού ρόλου και απολαβές

5.1.3.1 Δυσκολίες του μονογονεα

Όλες οι γυναίκες ανέφεραν ότι συνάντησαν δυσκολίες στην αρχή της μονογονεϊκότητας. Ωστόσο αυτό που διέφερε ήταν η φύση της δυσκολίας. Κάποιες γυναίκες συνάντησαν οικονομικές δυσκολίες, κάποιες άλλες συνάντησαν δυσκολίες στην διαχείριση της ψυχολογίας των παιδιών τους σε συνδυασμό με την δυσκολία αποδοχής της νέας κατάστασης. Η περίπτωση 3 αναφέρει ξεκάθαρα τις δυσκολίες που συνάντησε όχι μόνο οικονομικά αλλά και πρακτικά στην κάλυψη του εύρους φάσματος των αναγκών του παιδιού της.

«... Το μόνο που με δυσκόλεψε από όταν πέθανε ο πατέρας των παιδιών ήταν με το τρίτο παιδί, το οποίο ήταν πολύ μικρό για να καταλάβει τι σημαίνει θάνατος..» «.. Χρειάστηκαν 3-4 δύσκολα χρόνια για να καταλάβει ότι το γεγονός ήταν οριστικό..» (Σ:1)

«...Η αμέσως επόμενη δυσκολία ήταν να το αποδεχτούν και τα παιδιά. Τα 2 πρώτα χρόνια περίπου ήταν δύσκολα και ειδικά με τον μεγαλύτερο γιο μου...» (Σ:2)

«...Εγώ δεν δούλενα πάντα είχα μείνει και άνεργη για ένα διάστημα...» «... δεν πρόλαβαν να ασχοληθούν με αυτό το θέμα ψυχολογικά, γιατί χάσαμε το σπίτι που μέναμε που ήταν δικό μας και ψάχναμε να βρούμε σπίτι να έχουμε να μείνουμε και δεν πολυσκεφτόντουσαν γιατί έφυγε ο μπαμπάς τους. Αργότερα ήρθε το όλο ψυχολογικό κομμάτι αφού εγκατασταθήκαμε εδώ. Και οι ερωτήσεις και η στεναχώρια και όλα..» (Σ:5)

«... Το παιδί μου ήταν σαν χαμένο γιατί ξαφνικά έγιναν τα πάνω κάτω και άλλαξε η ρουτίνα του. Εκεί που είχε συνηθίσει ένα σπίτι μαζί με την μητέρα του και με τον πατέρα του, ξαφνικά έπρεπε να πηγαίνει και σε ένα άλλο σπίτι που ο πατέρας του δεν ήταν μόνος ήταν και μια άλλη ξένη γυναίκα, αυτό μου έχει στοιχήσει πολύ. Το πρώτο πρόβλημα ήταν αυτό για εμένα το πιο σημαντικό που το παιδί μου έπρεπε να υποστεί όλη αυτή την αλλαγή...» «... Εγώ είχα να καλύψω και τις οικονομικές ανάγκες του παιδιού και τις πρακτικές και τις μορφωτικές του ανάγκες και την ψυχολογική του υγεία, να είναι καλά ψυχολογικά. Όλα αυτά δηλαδή είχαν πέσει πάνω μου..» (Σ:3)

Επίσης, από τις απαντήσεις των μόνων μητέρων διαφαίνεται η κακή ψυχολογική κατάσταση που είχαν στην αρχή. Αυτό προκλήθηκε σε μερικές γυναίκες τόσο για την κατάσταση της μονογονεϊκότητας την οποία βρέθηκαν αντιμέτωπες, όσο και για την ανυπαρξία υποστηρικτικού περιβάλλοντος.

«...Ήμουν πολύ άσχημα ψυχολογικά σε σημείο που τους πρώτους 6 μήνες δεν μπορούσα να αναπνεύσω, δεν μου έφτανε ο αέρας από την μύτη άνοιγα και το στόμα μου...» «...Που να αφήσω το παιδί μου; γιατί η μητέρα μου δούλενε στο νοσοκομείο με βάρδιες δεν μπορούσε να με βοηθήσει πάντα, οπότε έπρεπε να βρω κάποιον να μου κρατάει, στην αρχή το παιδί...» (Σ:3)

«...Το διάστημα των πρώτων 4,5 μηνών ένιωθα πολύ μόνη και αβοήθητη, είχα πιάσει τον εαυτό μου να βρίσκεται σε πολύ πιεστικές καταστάσεις καθώς μεγάλωνα και τα 4 παιδιά μόνη μου χωρίς κάποια βοήθεια και χωρίς να δουλεύω, μερικές φορές δεν μπορούσα να πάρω ανάσα ωστόσο στο πέρας αυτού του διαστήματος νομίζω προς προετοιμάστηκα ψυχολογικά κατάλληλα για την έκβαση της κατάστασης, οποία και αν ήταν αυτή...» (Σ:1)

«...Ακόμη δεν είχα βοήθεια να πάρει κάποιος τα παιδιά από το σχολείο και ήταν αρκετές οι φορές που περίμεναν μέχρι να πάω να τα πάρω. Δεν είχα κάποιον να τρέξει έπρεπε να τα προλάβω όλα εγώ. Ήταν δύσκολα στο μέγεθος των παιδιών γιατί περνούσαν από το χέρι μου, έπρεπε να τρέξω για όλα...» «...Όχι

δεν είχα βοήθεια.. και φίλους που είχα και τις αδερφές μου ποτέ δεν θα πήγαινα να πω ότι έχω θέμα ή πρόβλημα και να πω ότι χρειάζομαι βοήθεια...»(Σ:5)

Επιπλέον, οι γυναίκες ανέφεραν σαν δυσκολία τον μειωμένο χρόνο που είχαν με τα παιδιά τους λόγω της εργασίας τους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθούν δυσκολίες στις αποφάσεις των καθημερινών διλημάτων όπως αναφέρει η περίπτωση 4.

«...Για εμένα η μεγαλύτερη πρόκληση είναι αυτή η αμφιβολία που σε τρώει καθημερινά, αν παίρνεις την σωστή απόφαση, αν κάνεις την σωστή επιλογή για το παιδί σου, αν έκανες ότι έπρεπε να κάνεις, αν υπήρχαν και άλλα περιθώρια που θα μπορούσες να κάνεις κάτι άλλο αλλά τελικά δεν το έκανες...» «... εγώ είμαι άνθρωπος που δουλεύει πολύ και συνέχεια και αυτό είναι μέρος της αμφιβολίας. Μήπως θα έπρεπε να δουλεύω λιγότερο; Η αγωνία να μην λείψει τίποτα. Αυτό έχει και το κόστος ότι δουλεύω και σαββατοκύριακο από το πρωί μέχρι και το απόγευμα, μπορεί και μέχρι το βράδυ δηλαδή δεν μπορείς να τα έχεις όλα. Δεν μπορείς να πεις «θα αφιερώσω περισσότερο χρόνο στο παιδί» και άμα γίνει κάτι; και άμα χρειαστούμε; και αν και αν και αν...» (Σ:4)

«...Αρκετές φορές τα άφηνα και μόνα τους για κάποιες ώρες ή πήγαιναν και μόνα τους στο σχολείο γιατί εγώ έπρεπε να φύγω πιο νωρίς για να πάω για δουλειά...» (Σ:2)

«...Δούλευα και πάρα πολλές ώρες και δεν είχα πολύ χρόνο να περνάω με το παιδί μου. Αυτό πάντα θα το έχω μέσα μου πόνο γιατί δυστυχώς δεν χάρηκα τα παιδικά χρόνια του...» (Σ:3)

Τέλος, μόνο δυο από τις πέντε περιπτώσεις ανέφεραν την έλλειψη της πατρικής φιγούρας από το σπίτι που ωστόσο αντικαταστάθηκε με κάποιο άλλο συγγενικό ή άλλο κοντινό πρόσωπο. Επιπροσθέτως, από τις απαντήσεις των γυναικών καταλαβαίνουμε ότι είτε υπήρχε είτε δεν υπήρχε το πατρικό/ αντρικό πρότυπο στο σπίτι θα ήταν το ίδιο και το αυτό.

«...Πιο πολύ αυτό έλειπε στον μικρό. Δηλαδή όταν τον φωνάζει ο πατέρας μου τρέχει, όταν βλέπει τον άντρα της αδερφής πάλι το ίδιο. Δηλαδή αν χρειάζονται κάτι και αντίστοιχα ο μικρός είναι εκεί...» «...Πάντα θα λείπει αυτό. Αλλά σε σχέση με τα υπόλοιπα όπως η ζωή, η καθημερινότητα, πηγαίνει καλά, έχει μια φυσιολογική ροή δεν έχει αλλάξει κάτι πέρα από αυτό που έχει συμβεί. Σίγουρα θα λείπει αλλά συνεχίζουμε δεν σταματά η ζωή εδώ...» (Σ:2)

«...Έλειπε ναι αλλά είχαμε τον παππού. Οτιδήποτε και να συνέβαινε ήταν εκεί ο παππούς και η γιαγιά αλλά περισσότερο ο παππούς...» «...Ναι, ακόμα και όταν ήταν ο μπαμπάς τους μαζί εγώ είχα περισσότερο το μέγλωμα των παιδιών...» (Σ:5)

5.1.3.2 Θετικά αντικρίσματα του μονογονέα

Τα θετικά αντικρίσματα που είχαν όλες οι γυναίκες μέσα από την μονογονεϊκότητα παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά. Η πλειοψηφία τους, ανέφερε σαν απάντηση την ισχυροποίηση των δεσμών της οικογένειας τους, δηλαδή, το σφίξιμο των σχέσεων τους με τα παιδιά τους. Αξιοσημείωτο παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση 3 που αναφέρει ως θετικό, πέρα από την ισχυροποίηση των σχέσεων με το παιδί της, την γρήγορη ωρίμανση του.

«...Δηλαδή το παιδί και εγώ μπορεί να περάσαμε δύσκολα αλλά έγινε κάτι καλό μέσα από αυτό...» «...ένοιωθα ότι δεν είχα ένα παιδί, είχα έναν συνομήλικο. Ο οποίος συνομήλικος ίσως επειδή έβλεπε πολλές φορές την μάνα του να είχε θλίψη άλλες φορές είχε αδυναμία ανέλαβε έναν ρόλο, τον ρόλο του προστάτη και με προστάτευε. Αυτός ο ρόλος είναι μέχρι και σήμερα...» (Σ:3)

«...Σαφώς όταν έγινε αυτό ενωθήκαμε περισσότερο αλλά ήμασταν ήδη δεμένη οικογένεια...» (Σ:2)

«...Ήμουν αρχηγός στο σπίτι ήμουν για εκείνα ο μπαμπάς, η μαμά, η φίλη και ότι άλλο χρειαζόντουσαν τα παιδιά να είμαι γι αυτά...» (Σ:5)

Τέλος η περίπτωση 4 αναφέρει σαν θετικό τον απόλυτο έλεγχο στις αποφάσεις που αφορούν το παιδί της. Δηλαδή, την μη ύπαρξη διαπραγματεύσεων για κάποια θέματα που αφορούν το παιδί.

«...τα θετικά είναι λίγα αλλά υπάρχουν δηλαδή είναι δίκοπο μαχαίρι και ανάλογα στο χαρακτήρα του καθενός...» «...το μόνο που με έχει βοηθήσει είναι ότι δεν μπαίνω σε τεράστιες διαπραγματεύσεις για πράγματα που θεωρώ εγώ δεδομένα όπως ας πούμε τον εμβολιασμό του παιδιού, η επίσκεψη στον παιδίατρο, οι εξετάσεις αίματος, η αντικατάσταση των ρούχων ή των παπουτσιών με νέα, δεδομένου ότι περνάνε όλα από το δικό μου πορτοφόλι και από την δική μου τσέπη, μπορώ να είμαι όσο ανοιχτή και γενναϊόδωρη θέλω ή ότι κρίνω ότι αντέχει το πορτοφόλι μου, χωρίς να μπω σε διαδικασία «Εσύ διαφωνείς με τον εμβολιασμό, εγώ όμως συμφωνώ» και να μπλεχτούμε σε τέτοιου είδους θέματα. Αυτό είναι το μοναδικό...» (Σ:4)

5.1.4 Υποστήριξη οικογένειας

5.1.4.1 Δίκτυα

Σημαντική φαίνεται από τα δεδομένα, η συμβολή του κοντινού οικογενειακού περιβάλλοντος στην στήριξη της μονογονεϊκής οικογένειας. Οι γονείς δήλωσαν πως έχουν λάβει βοήθεια από τους παππούδες είτε από την οικογένεια της μητέρας είτε

από του πατέρα των παιδιών. Επιπλέον κάποιιοι ανέφεραν και άλλους συγγενείς που βοήθησαν ο καθένας με τον τρόπο του όπως αδέρφια.

«...Βέβαια υπήρχε βοήθεια από τους γονείς, τα πεθερικά, είχα βοήθεια ευτυχώς...» (Σ:2)

«...Οτιδήποτε και να συνέβαινε ήταν εκεί ο παππούς και η γιαγιά αλλά περισσότερο ο παππούς...» (Σ:5)

«...Θα τον κράταγε είτε η αδερφή μου ή, η ξαδέρφη μου ή, ο γαμπρός μου, είτε μια γειτόνισσα...» (Σ:1)

Το δείγμα μονογονεϊκών οικογενειών, εκτός από τις δυο περιπτώσεις που αφορούν την χηρεία, αναφέρθηκαν στην σχέση που έχουν με τον πατέρα των παιδιών μετά την εγκατάλειψη και το διαζύγιο.

Στην περίπτωση της εγκατάλειψης αναφέρθηκε πως δεν υπήρξε καμία επικοινωνία με τον πατέρα ωστόσο αναφέρει πως έχει προσπαθήσει τα παιδιά να μην έχουν αρνητική εικόνα για αυτόν.

«...Τους είπα ότι ο μπαμπάς τους αποφάσισε να φύγει. Κάπου ζορίστηκε, κάτι του συνέβη και όταν είναι έτοιμος θα μιλήσει μαζί μας. Αλλά το θέμα είναι ότι δεν επικοινωνήσε μαζί μας όλα αυτά τα χρόνια, τίποτα ούτε τηλέφωνο...»
«...Ναι δεν είπα άσχημες κουβέντες, τίποτα. Ούτε να πάρω εκδίκηση ούτε τίποτα. Ο πατέρας τους ήταν ιδιόρρυθμος χαρακτήρας αλλά πάντα με τα παιδιά και βλέπαμε άλμπουμ με φωτογραφίες και βίντεο από διακοπές που κάναμε μαζί και ήθελα να τον θυμούνται έτσι ότι είχαμε ωραίες στιγμές παρόλο που έγινε ότι έγινε δεν είχαμε κάτι άσχημο να θυμηθούμε...» (Σ:5)

Στις άλλες δυο περιπτώσεις των διαζυγίων ειπώθηκε πως οι πατεράδες έχουν κάποια σχέση με τα παιδιά και τα βλέπουν περιστασιακά. Η σχέση με τις μητέρες των παιδιών είναι τυπικές και υπάρχει επικοινωνία μόνο για ζητήματα που μπορεί να προκύψουν για τα παιδιά. Στην μια περίπτωση οι σχέσεις δεν είναι καλές.

«...Βεβαίως, ο Ο. έρχεται σε επαφή με τον πατέρα του σε τακτά χρονικά διαστήματα. Τώρα βέβαια το παιδί είναι μεγάλο. Οι δυο τους είναι που κανονίζουνε, το πότε θα πάνε και τα λοιπά. Περνάει αρκετό χρόνο με τον πατέρα του, η σχέση τους νομίζω ότι είναι καλή. Η σχέση η δική μου με τον πατέρα του θα έλεγα πως είναι καλή, Πολύ συζητήσιμη δεν έχουμε οικονομικά θέματα να χωρίσουμε διότι δεν υπάρχει τέτοιο ζήτημα...» (Σ:4)

«...Ο πατέρας δεν έχει βοηθήσει σε τίποτα, τον μεγάλωσα εντελώς μόνη μου, οικονομικά εννοώ υπάρχει και η παρουσία σαν παρουσία. Σαν παρουσία ήταν απόν πολύ λίγες φορές τον έβλεπε...» (Σ:3)

«...Καταλαβαίνεις, ότι όταν το έκανα αυτό, άρχισε να με εκδικείται δηλαδή μου μίλαγε άσχημα, μίλαγε άσχημα για εμένα στο παιδί, δηλαδή υπήρχαν πολλά...» (Σ:3)

Στον αντίποδα, ως προς την απουσία του ενός γονέα από το σπίτι, κάποιιοι είπαν πως τα παιδιά τους βρήκαν στο πρόσωπο κάποιου άλλου ατόμου το πρότυπο του πατέρα ή της πατρικής φιγούρας που ήταν απών.

«...Εμένα θετικό πρότυπο έπαιξε ο πατέρας μου για τον Ν...» (Σ:3)

«...Έλειπε ναι αλλά είχαμε τον πάππου...» (Σ:5)

Τα άτυπα δίκτυα, όπως γείτονες και φίλοι, αποτέλεσαν σημαντική συναισθηματική στήριξη κατά την διάρκεια από ότι φάνηκε. Μάλιστα σε μια συνέντευξη αναφέρθηκε ότι το υποκείμενο στράφηκε προς γονείς που μοιραζόντουσαν κοινές εμπειρίες και ήταν και οι ίδιοι μονογονείς.

«...Με βοήθησαν πολύ, οικογένεια και συγγενείς αλλά και φίλοι και γείτονες μου στάθηκαν, όσο μπορούσαν και αυτοί βέβαια γιατί μετά και εγώ έπρεπε να σταθώ στα πόδια μου, αλλά με βοήθησαν και με στήριξαν πολύ...» (Σ:2)

«...Με στήριξαν άνθρωποι φίλοι και γνωστοί, επειδή εγώ είμαι άνθρωπος που μου αρέσει να μιλάω, εξωστρεφείς ιδιαίτερα, υπήρχαν άνθρωποι που με άκουσαν, που μου έδωσαν, που μοιραστήκαμε τις εμπειρίες. Αυτή ήταν η βοήθεια δηλαδή υπήρχε ψυχολογική υποστήριξη από τις φίλες τους, φίλους και τα λοιπά...» (Σ:4)

«...Μια δυο φορές το έκανα και έλειπα από την δουλειά αλλά δεν μπορούσα να λείπω και αναγκαζόμουνα να το δίνω στην γειτονιά σε κάτι φίλες της μαμάς μου...» (Σ:3)

Επίσης, ειπώθηκε ότι, όταν τα παιδιά ήταν μικρά χρειάστηκε να λάβουν βοήθεια από διάφορα πρόσωπα προκειμένου να τα παίρνει κάποιος από το σχολείο ή να τα προσέχει όσο έλλειπαν οι γονείς στην δουλειά.

«...Βεβαίως υπήρχαν, γιατί τα παιδιά ήταν πολύ μικρά, το ένα παιδί πήγαινε στο παιδικό σταθμό και κάποιος έπρεπε να πάει να τον πάρει καθώς εγώ σχόλαγα αργά από τη δουλειά, το πιο μικρό παιδί που ήταν μωρό θα τον κράταγε είτε η αδερφή μου ή, η ξαδέρφη μου ή, ο γαμπρός μου, είτε μια γειτόνισσα...» (Σ:1)

«...Πήγαινε και το έπαιρνε μια γυναίκα από τον παιδικό σταθμό ή από το νηπιαγωγείο ή αργότερα από το δημοτικό και το πήγαινε στο σπίτι της και πήγαινα εγώ και το έπαιρνα από το σπίτι της. Την οποία γυναικούλα την πλήρωνα όσο μπορούσα ήταν καλή γυναίκα και με βοήθησε πάρα πολύ...» (Σ:3)

Σε κάποιες περιπτώσεις ,οι γονείς θεώρησαν ότι υπάρχει ανάγκη να απευθυνθούν σε κάποιον ειδικό για την διαχείριση της ψυχολογίας του παιδιού. Πιο συγκεκριμένα, το δείγμα των γονέων που αντιμετώπισαν θάνατο στην οικογένεια αναζήτησαν βοήθεια για τον τρόπο που πρέπει να μιλήσουν στα παιδιά .

«...Πήρα την συμβουλή ενός παιδοψυχολόγου, οποίος μου είπε να του λέω την αλήθεια για τον πάτερα του, δηλαδή ότι πέθανε καθώς είναι πολύ μικρός ακόμα για να καταλάβει τι σημαίνει θάνατος, και μου είπε να επιμένω σε αυτό και να μην του λέω ψέματα...»(Σ:1)

«...Την γνώμη ψυχολόγου την πήρα όταν έπρεπε να το πω στον μικρό...» (Σ:2)

Μια μητέρα απευθύνθηκε σε κέντρο συμβουλευτικής.

«...Ναι, όταν ήταν ο Ο. πιο μικρός ,πιο πρακτικά και ήταν πιο μικρό είχα απευθυνθεί στην «ΑΡΙΓΩ» που ήταν εδώ. Παρείχε δωρεάν ψυχολογική υποστήριξη και μάλιστα για τρία χρόνια. Συνέχισα με αυτούς ώσπου φύγανε...» (Σ:4)

Τέλος, οι περισσότεροι γονείς είπαν σε περίπτωση οικονομικής ανάγκης κάποιος τους παρείχε οικονομική βοήθεια ή ότι εάν βρισκόντουσαν σε οικονομικό αδιέξοδο είχαν κάποιον να τους προσφέρει οικονομική βοήθεια.

«...Αν και δεν χρειάστηκα ποτέ μου οικονομική βοήθεια ήξερα πως αν χρειαζόμουν η αδερφή θα ήταν εκεί για εμένα!...» (Σ:1)

«...Όσα λεφτά υπήρχαν μέχρι εκείνη την στιγμή από το πρακτορείο, τα οποία ήταν λίγα. Βέβαια υπήρχε βοήθεια από τους γονείς, τα πεθερικά, είχα βοήθεια ευτυχώς...» (Σ:2)

«...Στο μεγάλωμα των παιδιών όχι δεν υπήρχε αλλά στα οικονομικά με βοηθούσε και ο παππούς των παιδιών δηλαδή ο πατέρας του άντρα μου...» (Σ:5)

5.1.4.2 Κράτος

Οι περισσότεροι γονείς από ότι φάνηκε δεν είχαν αναζητήσει κάποια βοήθεια από το κράτος ή έστω δεν είχαν ενημερωθεί.

«...Όχι, δεν πήρα κάτι παραπάνω εκτός από το μερίδιο της σύνταξης και το εφάπαξ, που βγήκε απόφαση 3 μήνες μετά τον θάνατο...» (Σ:1)

«...Δεν ασχολήθηκα και δεν έψαξα κιόλας να σου πω την αλήθεια για αυτά που μου λες γιατί είχα βάλει ένα στόχο στο μυαλό μου και ήθελα να το πετύχω και το πέτυχα, με τι όποιες δυσκολίες υπήρξαν...» (Σ:2)

«...Εγώ δεν το έψαξα ,όπως σου είπα ,δούλενα πάρα πολλές ώρες...» (Σ:3)

Κάποιοι γονείς αναφέρθηκαν στις άδειες που δικαιούνταν από την δουλειά .

«...Το μόνο που είχα ήταν για τα δυο πρώτα χρονιά μετά την γέννηση του τελευταίου παιδιού, ένα μειωμένο ωράριο, που απλά πήγαινα λίγο πιο αργά το πρωί. Όσο για τις άδειες ειδικού σκοπού και τέκνου έπρεπε κάποιος να μου το είχε πει καθώς αγνοούσα την υπήρξα τους όπως κάνω ακόμα και τώρα...» (Σ:1)

«...Εκεί που δούλενα ήταν πολύ αυστηρό το περιβάλλον δεν έδινε άδειες εύκολα...» (Σ:3)

Επιπλέον, σε όλες τις περιπτώσεις εκτός από μια, λάμβαναν κάποιο οικογενειακό επίδομα, όπως το επίδομα τέκνων.

«...Δεν ήξερα την ύπαρξη αυτών των προγραμμάτων είναι η αλήθεια, το μόνο που πήρα και παίρνω από τότε ήταν το οικογενειακό επίδομα...» (Σ:1)

«...Το κράτος έδινε κάποια επιδόματα για τα παιδιά τίποτα άλλο, όχι για τις μονογονεϊκές οικογένειες. Έδινε κάποια επιδόματα που έχεις παιδί...» (Σ:3)

«...Το επίδομα παιδιού το παίρνει ο πατέρας του...» (Σ:4)

«...Παίρνω το οικογενειακό επίδομα αλλά κανένα άλλο...» (Σ:5)

Μια μητέρα ανέφερε πως το κράτος παρείχε κάποια προγράμματα φύλαξης του παιδιού στο σχολείο (ολοήμερο) μέχρι τις 4.00 μμ. το απόγευμα.

«...Τον πήγα σε έναν παιδικό σταθμό από πολύ μικρή ηλικία αλλά δεν με κάλυπτε ήταν ανεπαρκής για εμένα. Ήταν μέχρι τις τέσσερις η ώρα εγώ δούλενα μέχρι τις έξι...» (Σ:3)

Μια άλλη μητέρα ανέφερε τον κοινωνικό τουρισμό.

«...Τώρα τα τελευταία χρόνια έχω κυνηγήσει τον κοινωνικό τουρισμό...» (Σ:4)

Οι δυο γυναίκες ως χήρες από ότι φάνηκε είχαν την σύνταξη του άντρα τους προκειμένου να συντηρήσουν τα παιδιά .

«...Όχι, δεν πήρα κάτι παραπάνω εκτός από το μερίδιο της σύνταξης και το εφάπαξ, που βγήκε απόφαση 3 μήνες μετά τον θάνατο...» (Σ:1)

«...Το μόνο που βγήκε αργότερα ήταν η σύνταξη του άντρα μου που και σε αυτή κόπηκε ο μεγαλύτερος για λίγο καιρό και τώρα που είναι φοιτητής θα πρέπει να ζανακάνω τα χαρτιά για να παίρνει ένα ποσοστό που δικαιούται...» (Σ:2)

Παράλληλα μια μητέρα αναφέρθηκε ότι την περίοδο που δεν είχε δουλειά μπήκε στο ταμείο ανεργίας ως στήριξη από το κράτος.

«...Μόνο όταν έμεινα άνεργη και μπήκα στο ταμείο ανεργίας...». (Σ:5)

Τέλος, μια γυναίκα φάνηκε δυσαρεστημένη από την στήριξη του κράτους.

«...Αυτό ήθελα να τονίσω ότι οι κοινωνικές δομές είτε αφορούν το νομοθετικό σύστημα που έχει σχέση με τα δικαστήρια εννοώ είτε τα επιδόματα ή τους παιδικούς σταθμούς, δυστυχώς είναι ανεπαρκή...» (Σ:3)

Ωστόσο, μια άλλη δηλώνει πως προτίμησε άλλου είδους βοήθεια.

«...Όχι ότι τώρα μπορώ να τις πάρω, απλώς και τότε δεν τις χρειάστηκα καθώς είχα εναλλακτικές επιλογές όπως ότι τα μεγαλύτερα παιδιά θα μπορούσαν να κρατήσουν λίγο τα αδέρφια τους αλλά όπως είπα και πριν τόσο η οικογένεια μου στο σύνολο ήταν εκεί έτοιμοι να βοηθήσουν...» (Σ:1)

5.1.5 Απόψεις σχετικά με την ύπαρξη ενός γονέα στο παιδί

Τα δεδομένα που λάβαμε σχετικά με τις απόψεις των ερωτώμενων για το πώς επιδρά η ύπαρξη ενός γονέα στη ζωή του παιδιού, ποικίλλουν, ανάλογα με την κατάσταση της μονογονεϊκότητας σε κάθε περίπτωση. Ωστόσο, παρατηρείται συμφωνία απόψεων που εκφράστηκαν για την διαμόρφωση του παιδιού και της σχέσης του με τον γονέα.

«...Θεωρώ ότι είμαστε πιο πολύ δεμένοι, δηλαδή έχουν μόνο εμένα και εγώ μόνο αυτά...» (Σ:1)

«...Αυτή η διαφορετικότητα στην οικογένεια δεν πάει να πει ότι είναι και δυσλειτουργικότητα. Ανεξαρτητοποιήθηκε πολύ πιο γρήγορα από τα άλλα παιδάκια και ωρίμασε πολύ πιο γρήγορα. Αυτό είναι κάτι το θετικό...» (Σ:3)

«...Έχουν γίνει υπεύθυνα παιδιά και έχουν ξεκινήσει να βάζουν την ζωή τους σε ένα πρόγραμμα και με τις σπουδές η μικρή και με την δουλειά η μεγάλη. Πιστεύω ότι αποτέλεσα καλό παράδειγμα για εκείνα και τους έμαθα πώς να στέκονται μόνα τους απέναντι στην καθημερινότητα και στην ζωή...» (Σ:5)

Οι απαντήσεις που λάβαμε σχετικά με την ερώτηση για το αν πιστεύουν ότι το παιδί είναι καλύτερα να μεγαλώνει και με τους δύο γονείς, αυτές κυμαίνονταν στο ίδιο μήκος κύματος, καθώς η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρούν πως όποια και να

ήταν η συνθήκη που τους οδήγησε σε αυτή την κατάσταση, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η διαχείριση που είχαν σε σχέση με το παιδί.

«...Θεωρώ ότι είναι καλά και με τους δύο με την προϋπόθεση ότι όλα είναι καλά δηλαδή να μην υπάρχουν γκρίνιες, τσακωμοί, να είναι δηλαδή αγαπημένο το ζευγάρι, μονιασμένο για να είναι και τα παιδιά καλά...» (Σ:5)

«...Σίγουρα και οι δυο γονείς χρειάζονται εννοείται, με συγκεκριμένες προϋποθέσεις, να υπάρχει δηλαδή υγεία και ισορροπία στη οικογένεια, αυτό...» (Σ:4)

«...Όταν δεν μπορούν να συνεννοηθούν οι δυο γονείς καλύτερα να είναι χωριστά γιατί το παιδί πρέπει να έχει ηρεμία, ασφάλεια και αγάπη...» (Σ:3)

Από όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω, φαίνεται πως οι ερωτώμενες συμφωνούν με την κοινή γνώμη του κόσμου, πως τα παιδιά είναι καλό να μεγαλώνουν και με τους δύο γονείς, όμως όταν τηρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις, για να είναι κάτι τέτοιο εφικτό και υγιές για το παιδί. Σύμφωνα, λοιπόν με τα λεγόμενά τους, αντιλαμβανόμαστε πώς όταν κάτι τέτοιο καθίσταται αδύνατο, προέχει η υγεία και η ψυχολογική κατάσταση του παιδιού. Επομένως, ανεξάρτητα πως κατέληξε μια οικογένεια στην μονογονεϊκότητα, καταλαβαίνουμε πως το παιδί μπορεί να μεγαλώσει το ίδιο καλά και με τον ένα γονέα εφαρμόζοντας κατάλληλους τρόπους διαχείρισής του.

«...Νομίζω ότι μια χαρά μπορεί να μεγαλώσει και με έναν, εγώ για παράδειγμα θεωρώ ότι μια χαρά τα έχω πάει σαν γονέας, δεν έχει λείψει κάτι στα παιδιά τόσο σε υλική μορφή όσο και σε συναισθηματική...» (Σ:1)

«...Κανονικά και με τους δύο χρειάζεται. Όταν όμως αυτό δεν γίνεται για τον οποιοδήποτε λόγο, μπορεί να μεγαλώσει εξίσου καλά και με τον ένα γονέα. Δεν είναι λίγα αυτά τα παιδιά που έχουν γίνει αξιόλογοι, σημαντικοί άνθρωποι στην κοινωνία και έχουν μεγαλώσει με μία μάνα ή έναν πατέρα...» (Σ:2)

5.1.6 Συμβουλές μονογονέων

Στις συμβουλές για νέους μονογονείς φάνηκε από τα δεδομένα ότι η κύρια συμβουλή είναι να προσέχουν τα παιδιά τους και να συνεχίσουν να τα φροντίζουν όπως και να έχει η κατάσταση.

«...Όταν χάνεις τον σύζυγο σου, δεν είσαι μονή σου, έχεις και κάποια παιδιά πίσω στα οποία εκείνη τη στιγμή καλείσαι να τους δώσεις το μάθημα ότι η ζωή συνεχίζεται όσο δύσκολο κι αν είναι...» (Σ:1)

«...Να μην κοιτάζουν την προσωπική τους ζωή, όχι ότι είναι κακό αλλά στην πρώτη φάση πρέπει να ηρεμίσουν να κοιτάζουν να καλύψουν τις ψυχολογικές και οικονομικές ανάγκες του παιδιού τους και του εαυτού τους. Αφού τα φέρουν όλα αυτά σε ισορροπία ας πάνε και παρακάτω...» (Σ:3)

«...Να κάνουν ότι καλύτερο για το παιδί και για εκείνες...» (Σ:4)

«...Θα πρέπει να συνεχίσουν την ζωή τους και να μην σκέφτονται τίποτα παρά μόνο τα παιδιά τους και το πώς θα είναι δίπλα τους. Δεν θα ωφελήσει σε τίποτα αν ξεκινήσει την γκρίνια, την στεναχώρια, τους τσακωμούς γιατί μετά και τα παιδιά θα αισθάνονται ενοχές και δεν θα είναι καλά ψυχολογικά. Όμως αν η μάνα δεν δείξει αδυναμία και σταθεί εκεί βράχος απέναντι στα παιδιά της δίνοντας τους αγάπη, στοργή και τα μεγαλώσει έτσι ώστε να μπορούν να βγουν αύριο στην κοινωνία, καλοί και σωστοί άνθρωποι τότε πραγματικά δεν έχουν να φοβηθούν τίποτα απολύτως...» (Σ:5)

Η δεύτερη συμβουλή που έδωσαν αφορά τα άτομα που πλαισιώνουν την οικογένεια τους, στηρίζοντας την.

«...Το παν είναι να έχουν δίπλα τους ανθρώπους που θα μπορούν να τους στηρίζουν, όταν δεν υπάρχουν άνθρωποι να είναι δίπλα σου δεν ξέρεις πως θα το διαχειριστείς. Η στήριξη της οικογένειας είναι αυτό που μετράει. Θα είναι εκεί στο πλευρό σου από τα πιο άσχημα μέχρι και τα πιο όμορφα. Αν δεν υπάρχει σωστή οικογένεια τότε είναι δύσκολα τα πράγματα...» (Σ:2)

«...Όπως να κοιτάζονε τα παιδάκια τους να περιβάλλονται από φίλους και από συγγενείς και αυτό είναι πολύ σημαντικό. Να έχουν παρέα συγγενείς, φίλους...» (Σ:3)

Στο τέλος, διατυπώθηκε πως θέλει υπομονή, δύναμη και χρόνο προκειμένου να ξεπεραστεί αυτή η κατάσταση.

«...Χρειάζεται υπομονή, πολλή δύναμη και το κυριότερο να μην ντραπούν να ζητήσουν βοήθεια...» (Σ:2)

«...Οπότε πρέπει να έχουν δύναμη, να κάνουν την προσευχή τους στην παναγία και να είναι κοντά στα παιδιά τους...» «...Ο χρόνος είναι η καλύτερη γιατρεία...»(Σ:3)

«...Να κυλήσει μόνο του...» «...Υπομονή...» «...Κουράγιο...» (Σ:4)

5.2 Περίληψη Συμπερασμάτων

Σύμφωνα με την ανάλυση των θεματικών ενοτήτων από τις συνεντεύξεις που λήφθηκαν, θα γίνει μια ανακεφαλαίωση των απαντήσεων που λάβαμε. Ξεκινώντας από την περιγραφή της καθημερινότητας των μονογονεϊκών οικογενειών, αναλύονται οι δραστηριότητες και οι ασχολίες τόσο των γονέων όσο και των παιδιών. Παρουσιάζεται η πολυπλοκότητα των ρόλων που αναλαμβάνει ο γονέας, προκειμένου να φροντίσει και να παρέχει τα απαραίτητα στην οικογένεια του και ταυτόχρονα να μπορεί να είναι συναισθηματικά διαθέσιμος για το παιδί, όποτε εκείνο το χρειάζεται.

Τα αίτια που διέπουν την μονογονεϊκότητα διαφέρουν από οικογένεια σε οικογένεια και έχει διαφορετικό αντίκτυπο στη καθημιά. Σε μερικές ήταν το τελειωτικό χτύπημα στην υπάρχουσα οικογενειακή ζωή τους, ενώ σε άλλες το κύκνειο άσμα για να ξεκινήσουν μια υγιείς ζωή χωρίς εντάσεις.

Διακρίναμε, ότι όλες αυτές οι οικογένειες συνάντησαν δυσκολίες, είτε υλικές είτε συναισθηματικές. Κάποιες συνάντησαν πιο σοβαρές δυσκολίες που είχαν να κάνουν με την ψυχολογία τόσο των αρχηγών-μητέρων όσο και των παιδιών τους. Επίσης, σημαντική δυσκολία αποτέλεσαν τα οικονομικά, τα οποία ήταν πενιχρά, κατά την περίοδο της έναρξης της μονογονεϊκότητας αλλά και κατά την ανάπτυξη των παιδιών. Σαφώς, φαίνεται η δυσκολία ειδικότερα για τις μητέρες οι οποίες δεν εργάζονταν. Τέλος, τα φαινόμενα της απουσίας της πατρικής φιγούρας ήταν γεγονός, ωστόσο οι οικογένειες βρήκαν την δύναμη να το ξεπεράσουν και να συνεχίσουν τη ζωή τους.

Θετική παράμετρος ήταν πως οι μητέρες ισχυροποίησαν τις σχέσεις τους με τα παιδιά τους, ανέλαβαν διπλούς ρόλους και ήταν αυτές, οι οποίες αποφάσιζαν τι είναι καλύτερο τόσο για αυτές όσο και για τα παιδιά τους. Συνεπώς, αυτές οι σχέσεις που σμιλευτήκαν κατά το γεγονός της μονογονεϊκότητας, βοήθησαν τα μέλη της οικογένειας να ανταπεξέλθουν σε οποιαδήποτε πρόκληση στάθηκε εμπόδιο στη μετέπειτα ζωή τους.

Σημαντική στήριξη αποτέλεσαν τα δίκτυα, σε διαφορετικά επίπεδα, για την κάθε μονογονεϊκή οικογένεια. Σε όλες τις περιπτώσεις, υπήρχαν άτομα που μπορούσαν να παρέχουν στήριξη, είτε σε οικονομικό, είτε σε συναισθηματικό επίπεδο, είτε σε επίπεδο παροχής βοήθειας για τα παιδιά. Οι περισσότεροι γονείς αναζήτησαν βοήθεια από το κοντινό τους περιβάλλον όπως την οικογένεια τους, κυρίως τους παππούδες ή

και σε μερικές περιπτώσεις από τα αδέρφια. Στις περιπτώσεις του διαζυγίου οι σχέσεις με τον πατέρα της εκάστοτε οικογένειας ήταν τυπικές με την μητέρα ενώ έβλεπαν τα παιδιά τους περιστασιακά. Οι φίλοι επίσης, αποτέλεσαν στήριγμα, όπως και οι γείτονες που βοήθησαν σε κάθε περίπτωση με τον τρόπο τους. Η αναζήτηση ψυχολογικής υποστήριξης υπήρξε σε κάποιες περιπτώσεις για την διαχείριση κάποιων ζητημάτων που αφορούσαν τα παιδιά. Οι γονείς, δηλαδή, χρειάστηκαν άτομα που να είναι κοντά τους και να τους παρέχουν την οποιαδήποτε μορφή στήριξης.

Παράλληλα, το κράτος υπήρξε αρωγός της οικογένειας δίνοντας κάποια επιδόματα σαν μορφή στήριξης ή κάποιες άδειες από την δουλειά, ωστόσο, δεν υπήρξε ενημέρωση για το τι δικαιούνται ως μονογονείς. Κάποια άτομα δήλωσαν πως δεν έχουν αναζητήσει βοήθεια από το κράτος, είτε γιατί δεν ήξεραν πως δικαιούνται κάποιο επίδομα, είτε επειδή απαιτούσε πολύ χρόνο τον οποίο δεν μπορούσαν να διαθέσουν. Σε περίπτωση χηρείας, οι γυναίκες δικαιούνταν την σύνταξη του άντρα τους και την λάμβαναν. Οι άδειες για την φροντίδα των παιδιών, όπως αναφέρθηκε από κάποιες μητέρες, ήταν περιορισμένου χρόνου και πολλές φορές δεν μπορούσαν να πάρουν άδεια από την δουλειά, για προσωπικούς λόγους η καθεμία. Γενικά, οι γονείς προτίμησαν να αναζητήσουν οποιαδήποτε στήριξη από τα δίκτυα τους και όχι από το ίδιο το κράτος.

Στην συνέχεια ακολούθησαν δυο αφηρημένες έννοιες, οι απόψεις των γονέων για την επίδραση που έχουν οι ίδιοι όντας μόνοι στην ζωή του παιδιού και οι συμβουλές προς τους νέους μονογονείς. Διαφαίνεται από τις απόψεις, πως παρόλο που για τον εκάστοτε λόγο βρέθηκαν σε αυτήν την κατάσταση, δεν αποτέλεσε ιδιαίτερη δυσκολία στην ανατροφή του παιδιού, ούτε υπήρχε έντονα η ενδεχόμενη συναισθηματική έλλειψη λόγω απουσίας του ενός γονέα. Επιπλέον, παρατηρήθηκε συμφωνία απόψεων αναφορικά με το ότι ένα παιδί, μπορεί να μεγαλώσει εξίσου καλά και με τον ένα γονέα, αν βρεθεί σε μια ανάλογη κατάσταση που είναι αδύνατη η παρουσία και των δύο, σε αντίθεση με την κοινή γνώμη που θεωρεί καταλληλότερο το μεγάλωμα και από τους δύο γονείς.

Αντίστοιχα, οι γονείς συμβούλεψαν τους νέους μονογονείς να φροντίσουν τα παιδιά τους και τις ανάγκες τους πρωτίστως όσο δύσκολη και αν είναι η κατάσταση στην αρχή. Υποστήριξαν επίσης, ότι τα άτομα που θα είναι δίπλα τους αυτή την περίοδο

είναι εξίσου σημαντικά. Στο τέλος, κάποιος ευχήθηκαν υπομονή και δύναμη ενώ παράλληλα δήλωσαν πως χρειάζεται χρόνος μέχρι η κατάσταση να αλλάξει και να γίνει πιο διαχειρίσιμη.

Όσον αφορά τα ερευνητικά ερωτήματα που θέσαμε και με βάση τα παραπάνω συμπεράσματα διαφαίνεται πόσο δύσκολο είναι να είσαι μονογονέας. Αρχικά, ο κάθε μονογονέας θα πρέπει να έρθει αντιμέτωπος με το γεγονός της απουσίας του άλλου συζύγου και με τις συνέπειες που προκύπτουν, δηλαδή, δεν έχει να αντιμετωπίσει μόνο την νέα αυτή κατάσταση αλλά και προβλήματα που έχουν να κάνουν τόσο με την οικονομική όσο και με την κοινωνική σφαίρα της ζωής.

Για να απαντήσουμε λοιπόν, στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα που έχουμε θέσει «Ποιες είναι οι προκλήσεις του γονεϊκού ρόλου σε μια μονογονεϊκή οικογένεια;» διαφαίνεται πως ο κάθε τύπος μονογονεϊκής οικογένειας έχει τις δικές του προκλήσεις. Ο κοινός παρονομαστής σε όλες, είναι πως βίωσαν μια περίοδο ψυχολογικού άγχους και στρες τουλάχιστον στην αρχή αλλά και κατά την διάρκεια. Τα οικονομικά προβλήματα αποτέλεσαν βασική πρόκληση του γονεϊκού ρόλου καθώς έπρεπε να ανταπεξέλθουν σε νέες οικονομικές ανάγκες και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι γονείς να μην έχουν χρόνο για τα παιδιά τους. Η ανάγκη των γονέων να παρέχουν τα πάντα στα παιδιά τους, τους οδήγησε στο να μην διαθέτουν το επιθυμητό χρόνο που ήθελαν μαζί τους, οπότε και αυτό αποτελεί μια ακόμα δυσκολία του γονεϊκού ρόλου.

Η απάντηση στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα «Αν η ύπαρξη ενός μόνο γονέα επηρεάζει την ανάπτυξη του παιδιού;» είναι υποκειμενική. Η ερώτηση που θέσαμε στις συνεντεύξεις η οποία αφορούσε την προσωπική τους άποψη πάνω στο θέμα, οδηγεί στο συμπέρασμα πως δεν υπήρχε σοβαρή επίδραση στο παιδί και μερικές φορές υπήρχε, είτε θετικό αποτέλεσμα, είτε δεν τους επηρέασε ουσιαστικά, ώστε να υπάρξει παθογένεια στο σύστημα της οικογένειας. Συνοπτικά, μπορούμε να πούμε, ότι οι προκλήσεις του γονεϊκού ρόλου είναι αρκετά δύσκολες καθώς οι μόνοι γονείς αναλαμβάνουν πολλαπλούς ρόλους στην οικογένεια, ωστόσο φαίνεται ότι η ανάπτυξη του παιδιού σε μια μονογονεϊκή οικογένεια δεν επηρεάζεται αρνητικά.

6 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συζήτηση

Σε αυτήν την μελέτη, τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι αναφερόμαστε σε ένα δείγμα οικογενειών με μόνες μητέρες, περίπου 50 ετών με τουλάχιστον δευτεροβάθμια εκπαίδευση και σταθερή εργασία. Οι οικογένειες αυτές, οι οποίες ως επί των πλείστων ήταν πυρηνικές, οδηγήθηκαν στην μονογονεϊκότητα για διάφορους λόγους. Τα χαρακτηριστικά αυτά βρίσκονται σε συμφωνία με τα αντίστοιχα της θεωρίας (Μουσούρου, 2005·Collins, 2017). Μια διαφοροποίηση συγκριτικά με την θεωρία είναι το απόσπασμα της Κογκίδου (1995) η οποία επισήμανε, ότι οι γυναίκες που απαρτίζουν μια μονογονεϊκή οικογένεια, είναι επαγγελματικά αδρανείς και κατέχουν υψηλότερη κοινωνική θέση.

Συνέπειες μονογονεϊκότητας

Το πρώτο εύρημα σχετικά με τις προκλήσεις του γονεϊκού ρόλου αφορά τις συνέπειες που έχει η κατάσταση της μονογονεϊκότητας. Αρχικά, φάνηκε από τις απαντήσεις των μονών γυναικών ότι τόσο οι ίδιες, όσο και τα παιδιά τους εμφάνισαν σωματικές και ψυχολογικές διαταραχές στην καθημερινότητα τους. Επίσης, τα παιδιά παρουσίασαν προβλήματα συμπεριφοράς αλλά και προβλήματα σε συναισθηματικό επίπεδο. Τα ευρήματα αυτά βρίσκονται σε συμφωνία με τα αντίστοιχα της θεωρίας (Murray, 2002·Collins κ.ά.,2017). Σύμφωνα με την θεωρία και τα ευρήματα της έρευνας, η γυναίκα όταν είναι μονογονέας, πράγματι, η προσοχή της στρέφεται στην επίλυση των δικών της οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων (Κογκίδου, 1995).

Στις διεξυγμένες οικογένειες τα ευρήματα έδειξαν, ότι ο χωρισμός αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα στην ανάπτυξη των παιδιών. Το εύρημα αυτό έρχεται σε συμφωνία με την θεωρία και ειδικότερα με την άποψη των (Wallerstein & Kelly, 1980·Wolfe, 2001) ότι η παγίδα του διαζυγίου είναι η επίδραση που έχει στην ανάπτυξη των παιδιών. Επίσης, άλλο ένα σημείο όπου συμφωνεί η θεωρία με την έρευνα είναι ότι η διατροφή στις μισές περιπτώσεις, παύει να υφίσταται μετά από κάποιο χρονικό διάστημα όπως αναφέρθηκε από την Rosen (2005). Τέλος, άλλο ένα σημαντικό εύρημα που αφορά την χηρεία, είναι ότι αυτές οι οικογένειες, αποδιοργανώθηκαν, είτε μακροπρόθεσμα, είτε βραχυπρόθεσμα, μετά τον θάνατο του ενός γονέα, άποψη που συμφωνεί με τον Collins κ.ά., (2017).

Παροχές Κράτους

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, η Ελλάδα είναι ένα κράτος που παρέχει στήριξη η οποία όμως τις περισσότερες φορές δεν είναι αρκετή. Αυτό έρχεται σε συμφωνία με την θεωρία, πως τα μεσογειακά κράτη αποτελούν έναν ιδιόμορφο τύπου υπολειμματικού κράτους πρόνοιας (Σταθόπουλος, 2015)

Αναφορικά με τα προγράμματα συνταξιοδότησης που παρέχονται σε αυτές τις οικογένειες, η έρευνα έρχεται σε απόλυτη συμφωνία με την θεωρία, τόσο για το δημόσιο όσο και για τον ιδιωτικό τομέα (άρθρο 5 και 1Α του Π.Δ. 166· Αντωνοπούλου, 2015).

Επίσης, άλλο ένα εύρημα αποτελεί η γονική άδεια (άρθρο 50) η οποία, αν και υπήρχε, δεν εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο σε πολλές περιπτώσεις όπως της χηρείας, όπου μπορεί να καταβληθεί ως 2 φορές την διάρκεια της, αλλά και που δεν πάρθηκε καθόλου λόγω φόβου απόλυσης από τον εργοδότη.

Μία ακόμη διαπίστωση, αποτελεί, η έλλειψη δικαστικής μέριμνας σε μια περίπτωση διαζυγίου, στην οποία η διατροφή δεν χορηγούταν από τον πρώην σύζυγο. Αυτό εκθέτει τις καθυστερήσεις και τις δυσκολίες του υπάρχοντος νομικού συστήματος.

Αναγκαιότητα Δικτύων

Τα ευρήματα από την έρευνα αποδεικνύουν ότι τα δίκτυα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καθημερινότητα της οικογένειας. Επίσης, οι συγγενείς αποτελούν σημαντική βοήθεια για τις διάφορες ανάγκες της οικογένειας. Αυτά βρίσκονται σε συμφωνία με την θεωρία (Κικίλιας, 2008· Κογκίδου, 1995).

Σε αντίθεση με την θεωρία της Κογκίδου (1995) η οποία στο απόσπασμα της αναφέρει, ότι τα δίκτυα χρησιμοποιούνται για την φύλαξη των παιδιών ώστε να έχουν χρόνο οι γονείς για κοινωνική ζωή, τα συμπεράσματα από την έρευνα έδειξαν ότι αν και αυτά τα δίκτυα υπάρχουν για να καλύπτουν την παραπάνω ανάγκη, οι γονείς αφιερώνουν αυτό τον χρόνο στην εργασία τους.

Τέλος, τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν πως οι ελληνικές οικογένειες δύσκολα θα στραφούν στο κράτος για βοήθεια, έχοντας την πεποίθηση, ότι δεν θα καλύψουν τις ανάγκες τους και επιλέγουν να στραφούν προς τους δικούς τους ανθρώπους. Αυτό έρχεται σε συμφωνία με την θεωρία (Κικίλιας, 2008).

Μελλοντική χρήση στην κοινωνική εργασία.

Η κοινωνική εργασία υπερασπίζεται τα άτομα που έχουν ανάγκη από στήριξη. Προσπαθεί να αμβλύνει τις κοινωνικές ανισότητες και να φέρει κάποια κοινωνική ισορροπία, έτσι ώστε όλα τα άτομα να έχουν ίσο τρόπο αντιμετώπισης ή έστω ίσα μέσα. Η επιστήμη αυτή με την προσέγγιση που ακολουθεί, να μελετά δηλαδή, την οικογένεια στο περιβάλλον της, ξεχωρίζει από τους άλλους κλάδους παροχής βοήθειας, που παρεμβαίνουν στο ίδιο πλαίσιο.

Η σύνδεση της με τις μονογονεϊκές οικογένειες, υπάρχει, γιατί ως ευάλωτη ομάδα αφενός μπορεί να μην έχει τα κατάλληλα μέσα ή και πόρους να αντιμετωπίσει την καθημερινότητα της και αφετέρου η κοινωνική εργασία είναι ικανή να της παρέχει και τα δυο μέσω των μηχανισμών που διαθέτει. Συνεπώς, η παροχή βοήθειας είναι εφικτή και επιβάλλεται, εφόσον υπάρχουν προβλήματα που πρέπει να λυθούν και ανάγκες που πρέπει να καλυφθούν.

Οι γονείς που ζουν μόνοι έχουν πολλές υποχρεώσεις συγκριτικά με άλλες οικογένειες που ο ρόλος του γονέα διαμοιράζεται. Οι μόνοι γονείς πρέπει να βγουν στην αγορά εργασίας για να δουλέψουν, ώστε να υπάρχει εισόδημα στην οικογένεια και παράλληλα πρέπει να μοιράσουν τον χρόνο τους, έτσι ώστε να είναι υπεύθυνοι απέναντι στα παιδιά τους. Το εισόδημα που υπάρχει στο σπίτι μπορεί να μην είναι επαρκές και είναι δύσκολο να ενισχυθεί από κάποιο κρατικό επίδομα. Πολλές φορές δεν έχουν βοήθεια για να κρατήσει κάποιος τα παιδιά ή να τα συνοδέψει σε δραστηριότητες και για αυτό τον λόγο πασχίζουν να κάνουν πολλά πράγματα ταυτόχρονα. Η στήριξη από το οικογενειακό περιβάλλον του ενός ή και των δυο γονέων μπορεί να είναι πενιχρή. Για τους λόγους αυτούς, οι οικογένειες που βρίσκονται σε αυτή τη δυσχερή θέση αναζητούν βοήθεια στην κοινωνική εργασία .

Η παρούσα μελέτη θα μπορούσε να ωφελήσει τις κοινωνικές επιστήμες, όπως είναι η κοινωνική εργασία, να εμβαθύνουν στην μελέτη αυτού του είδους των οικογενειών για την βελτίωση της ποιότητας ζωής τους στο μέλλον με τα μέσα που διαθέτουν. Με τον τρόπο αυτό, δίνεται η δυνατότητα, να διευρύνουν την οπτική τους στηριζόμενοι στις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και τον τρόπο σκέψης των μόνων γονέων.

Επιπλέον, προσθέτει γνώσεις στους φοιτητές στην μελέτη αυτού του οικογενειακού περιβάλλοντος, ενώ τους δίνει την δυνατότητα να αξιοποιήσουν τις γνώσεις που

έχουν από αυτόν τον κύκλο σπουδών τόσο στο θεωρητικό κομμάτι όσο και στο κομμάτι της έρευνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική:

Αντωνοπούλου, Δ.,Φ. (2015). *Η ελληνική οικογένεια σε οξεία κρίση-φτώχεια: Κοινωνική Πολιτική και Πραγματικότητα: Η περίπτωση των Μονογονεϊκών Οικογενειών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Γόρδιος.

Ανωγεινάκη, Ε. (2020). *Οι γονεϊκοί ρόλοι σε οικογένειες παιδιών βρεφικής και προσχολικής ηλικίας του δήμου Ηρακλείου* (Πτυχιακή Εργασία). Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο, Ηράκλειο Κρήτης.

Βαγενά, Γ., Μπουρίκα, Τ., (2000). *Η αντιμετώπιση της μονογονεϊκής οικογένειας στα πλαίσια της Ελληνικής κοινωνικής πραγματικότητας*(Πτυχιακή Εργασία). Τεχνολογικό Ίδρυμα Καλαμάτας, Καλαμάτα.

Βασιλείου, Ν. (2012). *Μονογονεϊκές οικογένειες στη σύγχρονη Αθηναϊκή κοινωνία* (Διπλωματική Εργασία). Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Αθήνας, Αθήνα.

Βεργέτη, Α. (2009). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας Έτους 1993 (Αρ. Κατάθεσης 37/11-6-93).

Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας Ετών 2000-2001 (Αρ. Κατάθεσης. 31/23-5-2000).

Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας Ετών 2002-2003 (Αρ. Κατάθεσης 19/29-4- 2002).

Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας Ετών 2004-2005 (ΦΕΚ /-- 24.5.2004).

Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας Ετών 2008-2009 (Αρ. Κατάθεσης 13/18-4-2008).

Ελληνική Στατιστική Αρχή. *Απογραφή πληθυσμού – κατοικιών 2011. Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του μόνιμου πληθυσμού της χώρας*. Retrieved from https://www.statistics.gr/documents/20181/1389067/TETRAPTYXO_KOINONIKA_XARAKTIRISTIKA.pdf/92647698-3972-4f6f-9a73-d21425c8f04a?t=1448550219308

Ελληνική Στατιστική Αρχή. *Ερευνα πράξεων υιοθεσίας έτους 2018*. Retrieved from <https://www.statistics.gr/documents/20181/16823738/%CE%88%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1+%CE%A0%CF%81%CE%AC%CE%BE%CE%B5%CF%89%CE%BD+%CE%A5%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82+%28+2018+%29.pdf/92d640b3-9adf-bfcc-8df4-e91febb8f2a5?t=1572625656499>

Ζαϊμάκης, Γ. (2011). *Κοινωνική εργασία και τοπικές κοινωνίες: Ανάπτυξη ,συλλογική δράση, Πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Πλέθρον.

Καλλινικάκη, Θ. (2011). *Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της κοινωνικής εργασίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

Κικίλιας, Η., Παπαλιού, Ο., Φαγαδάκη, Ε. (2008). *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εθνικό κέντρο κοινωνικών ερευνών.

Κογκίδου, Δ. (1995). *Μονογονεϊκές οικογένειες: πραγματικότητα, προοπτικές, κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνης.

Λούμπα, Β. (2004). *Μονογονεϊκές Οικογένειες και Κοινωνικός Αποκλεισμός: Μία συγκριτική Μελέτη Ελλάδας -Δανίας* (Πτυχιακή Εργασία). Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης.

Μουσούρου, Λ., Μ. (2005). *Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Νόμος 1483/1984 (Φ.Ε.Κ. 153/Α. 8-10-1984). *Προστασία και διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις. Τροποποιήσεις και βελτιώσεις εργατικών νόμων*.

Νόμος 2874/2000 (Φ.Ε.Κ. 286/Α. 29-12-2000). *Προώθηση της απασχόλησης και άλλες διατάξεις*.

Νόμος 3144/2003 (Φ.Ε.Κ. 111/Α. 8-5-2003). *Κοινωνικός διάλογος για την προώθηση της απασχόλησης και την κοινωνική προστασία και άλλες διατάξεις*.

Νόμος 3488/2006 (Φ.Ε.Κ. 191/Α. 11-09-2006). *Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση,*

στην επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη, στους όρους και στις συνθήκες εργασίας και άλλες συναφείς διατάξεις.

Παπαϊωάννου, Κ. (1994). *Η ελληνική οικογένεια: Κοινωνική Εργασία* (Ιούλιος – Αύγουστος -Σεπτέμβρης, 1994. Τεύχος 35, σ.σ. 145-151).

Προεδρικό Διάταγμα 176/1997 (Φ.Ε.Κ. 150/Α 15-7-1997). *Μέτρα για την βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας κατά την εργασία των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων σε συμμόρφωση με την οδηγία 92/85/ΕΟΚ.*

Σπαθάρη, Α. (2012). *Μονογονεϊκή υιοθεσία: Εμπειρίες και αντιλήψεις μόνων γυναικών που υιοθέτησαν παιδιά* (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.

Σταθόπουλος, Π., Α. (2015). *Κοινωνική Προστασία Κοινωνική Πρόνοια Πολιτικές και Προγράμματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Σταθόπουλος, Π., Α. (2017). *Κοινοτική εργασία στρατηγικές μέθοδοι, τακτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Τσινέλος, Χ., Ντάλλα, Θ. (2018). *Ρευστότητα και αναδιάρθρωση ρόλων στην ελληνική οικογένεια του 21^{ου} αιώνα (Πτυχιακή εργασία)*. Τεχνολογικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Μεσολόγγι.

Ξενόγλωσση:

Banks, S. (2015). Χατζηφωτίου, Σ., Κουλεντιανού, Μ. (Μτφρ) *Ηθική και αξίες στην κοινωνική εργασία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Braun, V., Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. *Qualitative Research in Psychology* 3: 77_/101.

Collins, D. Jordan ,C. Coleman, H. (2017). Ασημόπουλος, Χ. Μαρτινάκη, Σ.(Επιμ) *Κοινωνική εργασία με οικογένεια* Αθήνα: Βήτα Ιατρικές Εκδόσεις.

Eurostat Statistics Explained, (2020). *Household compositions statistics*. Retrieved December 16th 2020, from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Household_composition_statistics&fbclid=IwAR3O7f8I9sZeSuwNBN3LhhxwzIXMVCRr44zSyoKDmdnNoxK1uKkPFvVurI

Goldberg, A. E., Scheib, J. E. (2015). *Why donor insemination and not adoption? Narratives of female-partnered and single mothers*. *Family Relations*, 64(5), 726–742.

Lefaucher, N., (1996). «*Qui doit nourrir l'enfant de parents non mariés ou "démariés" ? Paradigmes de "plus grand mal" et solutions de "moindre mal"*», in *Enfances*. Perspectives sociales et pluriculturelles, Québec, IQRC, σ. 99-111.

Malm, K. & Welti, K. (2010) *Exploring motivations to adopt*. *Adoption Quarterly*, 13, 185-208.

Martin, Cl., (1996). «*La charge de l'enfant après la désunion: logiques d'action publique en France et au Royaume-Uni*», in *Enfances*. Perspectives sociales et pluriculturelles, Québec, IQRC.

Martin-Matthews, A. & Davinson, K., (2007). *Widowhood and Widowerhood*. *Encyclopedia of Gerontology (Second Edition)*, Pages 669-674. doi: org/10.1016/B0-12-370870-2/00197-9.

May, T. (1993). *Social research*. Open University Press: Buckingham

Millar, J. & Warman, A., (1996). *Family Obligations in Europe*, London, Family Policy Studies Centre.

Murray, K. (2002). *Religion and divorce: Implications and strategies for counseling*. *Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 10(2):190-194

Rosen, E. (2005). *Men in transition: The "new" man*. In: Carter B, McGoldrick M (eds). *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (3rd ed). Boston, Ma: Allyn, Bacon, 124-140.

Salvo Agoglia, I. (2018) "*Narrativas de mujeres que adoptan monoparentalmente en Chile: dispositivos de intervención y prácticas de resistencia*". *Revista de Estudios Sociales*, no. 63 : 29-41. doi: org/10.7440/res63.2018.03.

Storow, R. F. (2006). *The bioethics of prospective parenthood: In pursuit of the proper standard for gatekeeping in infertility clinics*. *Cardozo Law Review*, 28(5), 2283–2320.

VanGasse, D., Mortelmans, D., (2020). With or Without You – Starting Single-parent Families: A Qualitative Study on How Single Parents by Choice Reorganise Their Lives to Facilitate Single Parenthood from a Life Course Perspective. *Journal of family issues*, Volume: 41 issue: 11, page(s): 2223-2248. doi: org/10.1177/0192513X20911971.

Wallerstein, J., Kelly, J. (1980). *Surviving the breakup: How children and parent cope with divorce*. New York: Basic Books.

Welsh, J., Viana, G., Petrill, S., & Mathias, M. (2008). *Ready to adopt: Characteristics and expectations of preadoptive families pursuing international adoptions*. *Adoption Quarterly*, 11(3), 177-203.

Wolfe, L. (2001). *Children, depression, and divorce* (Un-published doctoral dissertation). University of Calgary, Calgary, Alberta, Canada.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1^ο : ΣΚΕΛΕΤΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ:

- 1) Η πρώτη θεματική ενότητα αφορά την καθημερινότητα της οικογένειας. Η ερώτηση θα ειπωθεί ως εξής: **«Θα μπορούσατε να μας περιγράψετε μια καθημερινή ημέρα της οικογένειάς σας;»**

Οι πληροφορίες που θέλουμε να πάρουμε είναι οι εξής (Λέξεις κλειδιά):

- Δραστηριότητες γονέων
- Δραστηριότητες παιδιών
- Δραστηριότητες από κοινού
- Χρόνος με παιδιά
- Απασχόληση γονέα
- Χόμπι παιδιών
- Χόμπι γονέων

- 2) Η δεύτερη θεματική ενότητα αφορά την παρούσα οικογενειακή κατάσταση. Η ερώτηση θα ειπωθεί ως εξής: **«Η μονογονεϊκότητα ήταν επιλογή ή μονόδρομος για εσάς;»**

Οι πληροφορίες που θέλουμε να πάρουμε είναι οι εξής:

- Εγκατάλειψη
- Χωρισμός/ διαζύγιο
- Χηρεία
- Υιοθεσία
- Προσωπική Επιλογή
- Πως προέκυψε στις περιπτώσεις διαζυγίου και υιοθεσίας

- 3) Η τρίτη θεματική ενότητα θα αφορά τις προκλήσεις/δυσκολίες του γονεϊκού ρόλου και απολαβές. Αυτή η ενότητα θα έχει δυο ερωτήσεις:

α) **«Μπορείτε να αναφερθείτε στις δυσκολίες/προκλήσεις* σας σαν γονέας;»**

Οι πληροφορίες που θέλουμε να πάρουμε είναι οι εξής:

- Διαχείριση ψυχολογίας του παιδιού
- Αποκλίνουσες συμπεριφορές
- Εισόδημα
- Ελλείπει υποστηρικτικού περιβάλλοντος

- μειωμένος Χρόνος για το παιδί λόγω εργασίας
- Δυσκολίες ένταξης στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον
- Δυσκολίες του παιδιού στην αποδοχή των νέων δεδομένων (χηρεία κτλ.)
- Ψυχολογική κατάσταση γονέα
- Λανθάνουσες απόψεις και συμπεριφορές σχετικά με την οικογένεια (Λανθασμένα γνωστικά σχήματα που έχει κάποιος για τον εαυτό του ή για το παιδί)
- Ελλείπει του προτύπου γονέα που λείπει ή δεν υπάρχει

β) « Θεωρείται ότι υπάρχουν θετικά στο να είσαι μονογονέας; Αν ναι, ποια είναι αυτά;»

Οι πληροφορίες που θέλουμε είναι οι εξής:

- Στενές σχέσεις με το παιδί
- Δέσιμο με το παιδί
- Σχέσεις με τα αδέρφια αν υπάρχουν
- Γεφύρωση των σχέσεων μεταξύ της οικογένειας με το ευρύτερο συγγενικό περιβάλλον

4) Η τέταρτη θεματική ενότητα θα αφορά την υποστήριξη της οικογένειας . Μας ενδιαφέρει να μάθουμε από ποιους δέχτηκε υποστήριξη και αν υπήρξε βοήθεια από το κράτος. Οι ερωτήσεις θα είναι οι εξής :

α)«Υπήρχαν άτομα που σας στήριξαν αυτή την περίοδο της ζωής σας και αν ναι πως;»

Οι πληροφορίες που θέλουμε είναι οι εξής :

- Οικογένεια
- Συγγενείς
- Άτυπα δίκτυα (γειτονιά , φίλοι)
- Ομάδες αυτοβοήθειας
- Υλική βοήθεια
- Συναισθηματική στήριξη
- Οικονομική βοήθεια
- Βοήθεια αναφορικά με το παιδί

β) «Μπορείτε να μας πείτε αν δεχθήκατε βοήθεια από το κράτος ,αν ναι τι είδους;»

Οι πληροφορίες που θέλουμε είναι οι εξής :

- Επιδόματα
- Άδειες
- Προγράμματα στήριξης

5) Η Πέμπτη θεματική ενότητα αφορά τις συνέπειες της μονογονεϊκότητας στο παιδί. Η ερώτηση είναι η εξής: **«Πως επιδρά η ύπαρξη ενός μονογονέα στο παιδί»** ή μπορούμε να κάνουμε μια ερώτηση βολιδοσκόπησης **«Οι περισσότεροι άνθρωποι πιστεύουν ότι το παιδί μεγαλώνει πιο σωστά και με τους δυο γονείς, εσείς τι πιστεύετε για αυτό;»**

- Αρνητικά
- Θετικά
- Σε περίπτωση που έχει αναφερθεί στο παιδί και σε προβλήματα που έχει αντιμετωπίσει ως γονέας .Μπορούμε να κάνουμε την σύνδεση με την τρίτη θεματική ενότητα με την χρήση τεχνικών (Π.χ. Ανατροφοδότηση) για να θυμίσουμε στον γονέα τι μας έχει αναφέρει σχετικά με τις δυσκολίες του παιδιού και θα του ζητήσουμε να αναφερθεί εκτενέστερα.

6) Η έκτη ερώτηση αφορά προτάσεις και συμβουλές για μονογονείς .Η ερώτηση είναι η εξής **«Τι προτείνετε μέσα από την εμπειρία σας σε άλλους μονογονείς, ποια συμβουλή θα δίνατε σε εκείνους;»**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2^ο :ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Δημογραφικά στοιχεία γονέων:

Νούμερο Συνέντευξης	Έτος γέννησης	Τόπος κατοικίας	Μορφωτικό Επίπεδο	Επάγγελμα	Λόγος μον/τητας	Διάστημα μον/τητας
Σ1	1967	Κωμόπολη	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	Ιδιωτική υπάλληλος	Χηρεία	20 χρόνια
Σ2	1967	Μεγάλο Αστικό κέντρο	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Ελεύθερος επαγγελματίας	Χηρεία	6 χρόνια
Σ3	1971	Μεγάλο Αστικό κέντρο	Τριτοβάθμια Ιδιωτική εκπαίδευση	Απασχόληση παιδιών	Διαζύγιο	19 χρόνια
Σ4	1976	Μεγάλο Αστικό κέντρο	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Καθηγήτρια	Διαζύγιο	8 χρόνια
Σ5	1965	Μεγάλο Αστικό κέντρο	Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	Ιδιωτικός υπάλληλος	Εγκατάλειψη	15 χρόνια

Στοιχεία των παιδιών:

Αριθμός Συνέντευξης	Σύνολο παιδιών	Χρονολογία γέννησης παιδιών	Ηλικία παιδιών όταν συνέβη το περιστατικό
Σ1	4	Π1 1987 Π2 1991 Π3 1998	14 χρονών 10 χρονών 3 χρονών

		Π4 2000	6 μηνών
Σ2	2	Π1 2001 Π2 2006	13 χρόνων 9 χρόνων
Σ3	1	1998	3
Σ4	1	2007	6
Σ5	2	Π1 1994 Π2 1998	11 7